

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
KATEDRA ZA RUMUNJSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Čakavizmi u istrorumunjskom

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr. sc. Petar Radosavljević, doc.

Studentica: Martina Bielen

Zagreb, rujan 2015.

UNIVERSITATA DIN ZAGREB
FACULTATEA DE ȘTIINȚE UMANISTE ȘI SOCIALE
DEPARTAMENTUL DE ROMANISTICĂ

ČAKAVISMELE ÎN ÎSTROROMÂNĂ
LUCRARE DE MASTERAT

Coordonator: dr. sc. Petar Radosavljević, doc.

Studentă: Martina Bielen

Zagreb, septembrie 2015

Cuprins:

1	Introducere	1
2	Istoria limbii și poporului române	3
2.1	Cucerirea și românizarea Daciei	3
2.1.1	Limba latină ca o limbă comună în Dacia	4
2.2	Retragerea romanilor din Dacia	5
2.3	Formarea poporului român.....	6
2.4	Formarea și descrierea limbii române.....	7
2.5	Dialectele limbii române	9
2.5.1	Dialectul dacoromân.....	9
2.5.2	Dialectul aromân	10
2.5.3	Dialectul meglenoromân	12
3	Dialectul istroromân.....	13
3.1	Originea și istoria istroromânilor	16
3.2	Denumirea istroromânilor și a limbii lor	17
3.3	Descrierea lingvistică a dialectului istroromân	18
3.3.1	Fonologia.....	18

3.3.1.1	Vocalele	18
3.3.1.2	Consoanele	20
3.4	Morfologia	22
3.4.1	Substantivul și adjectivul calificativ	23
3.4.1.1	Substantivele masculine	23
3.4.1.2	Substantivele feminine	25
3.4.1.3	Substantivele de genul neutru	26
3.4.2	Adjectivul	26
3.4.2.1	Substantivele și adjectivele cu alternanțe vocalice și consonantice ...	28
3.4.3	Articolul.....	31
3.4.4	Declinarea.....	32
3.4.5	Numeralele	38
3.4.6	Pronumele.....	39
3.4.7	Verbul	41
3.4.7.1	Aspectul verbal	41
3.4.7.2	Conjugările în dialectul istroromân.....	43
3.4.7.3	Formele personale și nepersonale ale verbului istroromân.....	44
3.5	Morfologia a părților de vorbire neflexibilă	49
3.6	Sintaxa dialectului istroromân	51
3.7	Vocabularul dialectului istroromân	52
4	Istoria limbii croate și a dialectelor croate.....	56
4.1	Dimensiunile spațiale ale dialectelor croate	59
4.2	Dialectul čakavian.....	60
4.2.1	Trăsăturile morfosintactice ale dialectului čakavian	61
5	Cuvintele de origine străină în <i>Glosarul istroromân–croat lui August Kovačec</i>	63
6	Concluzie	68
7	Rezumatul	69
8	Bibliografie	70

1 Introducere

Această lucrare este structurată în cinci părți. În prima parte este scris despre istoria limbii și poporului române împreună cu condițiile geografice și politice, în care s-au format și în care s-au schimbat în cursul veacurilor. În partea această, accentul este pus pe problema locului etnogenezei române și cu momentul formării a limbii române, pentru că aceasta este condiția preliminară pentru înțelegerea dialectelor române cu toate diferențe și similarități între ei. Partea a doua se bazează pe descrierea dialectelor române. Aici prezint fiecare dialect cu trăsăturile sale istorice, geografice și lingvistice. În continuare se scrie despre dialectul istroromân. Se poate spune că lucrarea această începe cu partea a treia și că dialectul istroromân este parțial tema principală acestei lucrări.

Dialectul istroromân este unul dintre patru dialectele istorice ale limbii române. El se vorbește astăzi pe teritoriul Croației, pe peninsula Istria, în satele despărțite prin muntele Učka în două grupuri dar și în Australia, țările Europei de vest și în Statele Unite de către emigranții istroromâni. Satul de nord, în care se vorbește istroromână este *Jeïân* (cr. *Žejane*). Grupul de sud cuprinde mai multe satele ca *Șușnievița* sau *Șușhevîțe* (cr. *Šušnjevića*), *Sucodru* (cr. *Jasenovik*), *Nosolo* sau *Noselo* (cr. *Nova Vas*), *Costârčân* (cr. *Kostrčani*), *Perâsi* (cr. *Perasi*) și *Zâncovți* (cr. *Zankovci*). Și în alte sate din Istria se vorbea în trecut istroromână, dar ca urmare a emigrațiilor și condițiilor politice și socio–economice nefavorabile, care vor fi menționate în lucrarea, istroromâna a dispărut din satele aceste. Numărul de vorbitori de istroromână este greu de stabilit pentru că scăderea numărului vorbitorilor este un proces continuu. Se poate presupune că numărul vorbitorilor de istroromână nu depășește 250 de vorbitori. În această parte a lucrării scriu la fel despre originea și istoria istroromânilor. Istroromânii sunt urmașii vlahilor balcanici care ajungeau în secolul al XV–lea din teritoriul Dalmației. Aici prezint și tezele diferite cu argumentele istorice și lingvistice pentru problema cu locul de originea strămoșilor istroromânilor. În continuare dau descrierea a dialectului istroromân după criteriile gramaticale și lexicale. Descrierea a vocabularului istroromân este cea mai interesantă pentru lucrarea această. Istroromâna se vorbește pe teritoriul de azi mai multe secole. În cursul veacurilor, istroromână a fost influențată de multe limbi străine, dar cea mai mare influență asupra istroromânei este influența croată și čakaviană. Această influență puternică este rezultatul al condițiilor nefavorabile pentru păstrarea și folosirea dialectului istroromân. Istroromâna nu este și nu era niciodată limba „scrisă” sau limba învățată în școală. Ea este și era numai limba satului cu un prestigiu mai mic decât croată sau čakaviană. Din cauză acestelor condiții, multe cuvinte croate și čakaviene au intrat în istroromână și au înlocuit cuvintele de originea latina sau protoromână.

În partea a patra este vorba de istoria limbii croate și despre dialectele croate. În particular

mă concentrez pe dialectul čakavian și pe trăsăturile morfosintantice care sunt caracteristice pentru dialectul acest.

În ultimă parte a lucrării prezint rezultatele cercetării mele. În lucrarea această am cercetat în ce măsură sunt reprezentate cuvintele de origine čakaviană în *Glosarul istroromân–croat* (cr. *Istrorumunjsko–hrvatski rječnik*) lui August Kovačec. În anexa se află lista alfabetică de cuvinte de origine străină în istroromână.

2 Istoria limbii și poporului române

România este astăzi o republică democrată situată în sud-estul Europei Centrale. Se învecinează cu Bulgaria la sud, Serbia la vest-sud, Ungaria la nord-vest, Ucraina la nord și est și Republica Moldova la est. Statul român actual are 300 000 km². Numărul populației este peste 21 milioane în România și în afara granițelor țării aproximativ 12 milioane. Limba oficială este română, adică dacoromână.¹

România contemporană și poporul român contemporan sunt rezultatul al transformărilor politice și geografice, care s-au petrecut în epoca istorică. Dacă vrem să explicăm formarea poporului roman și formarea limbii române, trebuie să mergem de la începuturile istorice.

Spre mijlocul mileniului al III-lea î. Hr. începe și dezvoltarea societății în spațiul României. Procesul de dezvoltarea societății poate fi corelată cu evoluția și venirea poporului din aria egeică, tracii, porniți din munți Carpați.² Printre vechile denumiri de râuri din teritoriul nord-dunărean, câteva sunt socotite trace (*Argeș* – forma veche *Argesos*). În dacoromână sufixul *-esc*, care servește pentru a deriva din nume propriu nume de localități și nume de familie, *București* din Bucur este de origine tracă. În aromână, *-esc* derivă numai adjective din nume: *bărbătescu*.³

Epoca hallstattiană între anii 1150 – 450 î. Hr. reprezintă etapa finalului de preistorie în care se aflau *geto-dacii*. Termenul *geto-dacii* reprezintă denumirea sub care sunt cunoscute triburile tracice din spațiul carpatodunărean. Izvoarele grecești folosesc numele de geți, istoricii români folosesc numele de daci.⁴ Despre limba dacilor se știe destul de puțin. Era o limbă indoeuropeană, înrudită mult cu limba tracilor. S-au păstrat foarte puține cuvinte în texte antice, câteva toponime, hidronime: *Maris* – Mureș, *Alutus* – Olt, *Ordessos Argesis* – Argeș. În limba română există aproximativ 160 de elemente cu etimologia neexplicată care ar fi de origine geto-dacică.⁵

2.1 Cucerirea și românizarea Daciei

Latinizarea Daciei începe după că imperatorul roman Traian a urcat pe tron. Curând după urcarea pe tron, el începe cu pregătirile de război cu Decebal, pentru cucerirea Daciei. O primă intervenție împotriva Dacilor era în anul 102, și al doilea război era în anul 105. În anul 106 Dacia

1 <https://ro.wikipedia.org/wiki/Rom%C3%A2nia>

2 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 20

3 Rosetti, Alexandru: *Istoria limbii române, volumul II, Limbile balcanice*, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II", București, 1938, pg 43

4 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 24, 32

5 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 33

era cucerită de către Traian. Se poate zice că cucerirea Daciei a fost pregătită ca o serie de măsuri de caracter militar și administrativ care au făcut posibil ca Dacia să fie repede romanizată.⁶ Din punct de vedere economic, Dacia a prezentat un mare interes prin minele de aur și de sare, care au fost exploatare în timpul lui Traian, și prin exploatarea agricolă și industria lemnului.

Dacia a fost organizată de Traian ca provincia imperială. Ea a fost condusă de un delegat al imperatorului – *legatus Augusti pro praetore*. Sistemul defensiv al Daciei a fost elaborat de Traian, apoi a fost completat și îmbunătățit de împărații următori.⁷ Este clar că armata romană a contribuit la creșterea demografică și la dezvoltarea economiei și provinciei a Daciei. Cu forța de muncă remarcabilă, armata romană a construit drumuri, poduri, a fortificat orașe și a întreprins lucrări de captare și aducție a apei potabile.

Paralel cu organizarea politică a fost introdusă organizarea fiscală prin administrarea finanțelor și perceperea impozitelor convenite fiscului imperial, care au fost adunate la nivelul fiecărei provincii de către – *procuratores Augusti*. De impozitele directe erau scutiți toți cetățenii romani, sau cetățenii născuți în Dacia. Acest privilegiu – *jus Italicum* a însemnat că Dacia putea dezvolta independent și că cetățenii din Italia și cetățenii din Dacia în materie de drept civil și fiscalitate erau egal în drepturi. În ceea ce privește ierarhia socială, cetățenii romani, peregrinii, libertii și sclavii, reprezintă categorii societății Daciei. Cetățenii romani și peregrinii bogați, sclavii imperiali și libertii imperiali bogați erau clasa superioară – *honestiores*. Oamenii liberi, dar cu condiția materială mai modestă sunt sclavi și liberti. Ei formează treapta inferioară a societății – *humiliores*.⁸

Dacia nu a fost cucerită numai cu armele. Ea a fost cucerită de o civilizație superioară, cu crearea progresivă a orașelor, cu apeductele și sistemul de canalizare, cu termele, cu amfiteatrele pentru spectacole sângeroase, cu construcțiile mare pentru facilitarea comerțului și cu agricultura modernă.⁹

2.1.1 Limba latină ca o limbă comună în Dacia

Dacia a fost cucerită și cu limba latină, care este o limbă din grupul italic–celtic, vorbită în

---

6 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 39

Rosetti, Alexandru: *Istoria limbii române*, volumul I, *Limba latină*, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II", București, 1933, pg 32

7 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 45

8 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 55-58

9 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 55-58

Imperiul roman. La fel, Dacia a fost cucerită și cu coloniștii aduși din alte provincii romane, cu deosebire din Serbia, Bulgaria, Ungaria, și Austria de astăzi, dar în majoritate au venit din Asia Mică. Toți acești coloniști, de origini romane și diferite, au vorbit limba latină și au folosit-o ca limbă a raporturilor zilnice.¹⁰ Limba latină n-a avut în alte limbi ca și cum ar fi limba greacă sau limba dacică un concurent puternic. Acesta nu înseamnă că limbile autohtone au dispărut. Limbile locale au rămas folosite în interiorul familiei ca un grai specializat și latina s-a impus lingvistic ca o limbă care avea un prestigiu mai mare. Latina era limba administrației, fiscoșului, armatei și comerțului. Cunoașterea limbii latine era necesară, în primul rând ca un instrument de comunicare între oameni. Latina a devenit o limba comună, o limbă francă ca diferitele grupuri etnice din provincii să se poată înțelege între ele.¹¹ Latina populară, vorbită în Dacia, nu este o limbă diferită de latina clasică. Ambele stiluri sunt stiluri ale aceleiași limbi latine. Aceasta înseamnă că „limba latină este vorbită în mod neîntrerupt în imperiul roman la est, cuprinzând provinciile dunărene romanizate – Dacia, Pannonia de sud, Dardania, Moesia superioară și inferioară, din momentul pătrunderii limbii latine în aceste provincii și până astăzi.”¹²

2.2 Retragerea romanilor din Dacia

După anul 260, în timpul ce Moesia Inferior, astăzi Bulgaria, a fost amenințată în continuare de goți, și situația în Dacia devine tulbure. Armata și administrația au fost retrase, ceea ce înseamnă că au părăsit provincia și familiile militarilor, precum și alți civili legați și prin interese diferite.¹³ Motivele retragerii armatelor din Dacia sunt clare. Motivele sunt o scurtare a frontierelor Imperiului asaltate de barbari, o repliere tactică pe granița naturală a Dunării pentru salvarea teritoriilor sud-dunărene ale Imperiului. După părăsirea a Daciei de către Romani viața poporului rămase a continuat, iar populația rămasă a dus un trai mai mult modest. Se poate zice că retragerea aureliană a fost un eveniment decisiv de natură politică, administrativă și militară. Părăsirea Daciei a avut consecințele importante pentru economie și demografie.¹⁴ Dacia a fost izolată. Imperiul nu mai a avut forța asupra Dacia. Prin slăbirea puterii Imperiului în secolul al III-lea d. Hr. din cauză invaziilor barbare folosirea latinei clasice a dispărut și literatura se scrie într-o limbă foarte

---

10 Rosetti, Alexandru: *Istoria limbii române, volumul I, Limba latină*, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II", București, 1933, pg 35

11 Rosetti, Alexandru: *Istoria limbii române, volumul I, Limba latină*, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II", București, 1933, pg 35

12 Rosetti, Alexandru: *Istoria limbii române, volumul I, Limba latină*, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II", București, 1933, pg 31

13 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 52

14 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 53

apropiată de limba vorbită, care se denumește – *latina vulgară*.¹⁵

În a doua jumătate a mileniului începe formarea popoarelor romanice, vorbitoarelor de limbii neo-latine. În acest cadru cu similarități în trăsăturile generale și cu particularități datorate contextului geografic se formează și poporul român, vorbitorii ai unei limbi romanice.¹⁶

În cursul evului mediu teritoriul românesc a fost amenințat de diferite neamuri barbare. În jumătatea a doua a secolului al IV-lea, Goții ocupă teritoriile de la Dunărea mijlocie, Vandalii sunt așezați în Ardeal și Visigoții în Țara Românească. Gepizii stăpânesc Dacia Traiană. Mai târziu, Slavii se așează în Moldova și în Țara Românească de astăzi. Din secolul al V-lea până în secolul al VIII-lea Hunii stăpânesc.¹⁷

2.3 Formarea poporului român

Etnogeneza românească este un proces complex, al cărui rezultat a fost apariția unui popor neolatin, singurul moștenit al romanității orientale. Există mai multe teorii despre originea românilor și despre locul de formare, pentru că lipsesc date istorice în perioada tăcerii de la anul 271 până la secolul al XII-lea.¹⁸

Prima teorie este – *teoria continuității*. Această teorie zice că români au rămas și au locuit în continuare după retragerea aureliană la nordul Dunării, în Dacia. Descoperirile arheologice și urmele materiale atestă continuitatea populației române în Dacia. Teoria continuității este susținută de B. P. Hașdeu, N. Iorga, V. Pârvan etc..

Teoria a doua este – *teoria de migrări* care zice că români au emigrat la sudul Dunării, și în a doua jumătate a evului mediu au migrat, din sudul, la nordul Dunării, unde au existat deloc români la început. Această s-ar dovedi prin aceea că aproape 200 de cuvinte românești sunt comune cu echivalente în limba albaneză. Această teorie a fost susținută de Roesler, Tomaschek, Weigand, Tamas etc..

Și ultima teorie, – *teoria de compromis*, spune că romani au rămas și locuit pe ambele maluri ale Dunării și că limba română și poporul român au fost formați la nordul în Dacia, și sudul Dunării.

Ceea ce este sigur și ce a fost confirmat științific, este că românii sunt descendenții dacilor și tracilor romanizați.¹⁹

---

15 Rosetti, Alexandru: *Istoria limbii române, volumul I, Limba latină*, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II", București, 1933, pg 38, 44

16 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 93

17 Rosetti, Alexandru: *Istoria limbii române, volumul II, Limbile balcanice*, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II", București, 1938, pg 39

18 https://ro.wikipedia.org/wiki/Originile_rom%C3%A2nilor

19 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București,

2.4 Formarea și descrierea limbii române

Limba româna este o limba romanică ca și limba italiană, franceză, portugheză, spanolă etc., și este singura limbă romanică răsăriteană. Limba română este mai apropiată de latină decât limbile romanice occidentale datorită izolării Daciei încă din secolul al III-lea până la secolul al XII-lea. Limba română n-a avut contacte cu alte limbi romanice pentru că Dacia a fost cucerită și izolată de slavi, maghiari și turci. Pe de altă parte limbile franceză, italiană, portugheză și spanolă s-au dezvoltat pe teritoriul Imperiului de Apus. Ele au fost în contactul neîntrerupt, au preluat cuvinte și structuri gramaticale din latina medievală și s-au influențat mutual. Limba română s-a dezvoltat fără influența altor limbi romanice.²⁰

Limbă română reprezintă faza actuală a latinei vulgare în părțile dunărene. Acest termen definește limba conversației, care variază după nivelul geografic și social. Epoca *latina vulgară* începe prin slăbirea puterii centrale ale Imperiului și devine mai evidentă mai târziu după anul 550 în timpul invaziilor barbare.

În ceea ce privește epoca de formare a limbii române este greu să stabilim când limba latină populară s-a transformat în română, dar majoritatea lingviștilor români crede că limba română a dobândit caracterul individual până în secolul al VIII-lea, adică înainte de influență străină asupra ei. În favoarea acestui argument spune și faptul că structura gramaticală a limbii române este esențial latină. Aceasta înseamnă că limba română era practic formată până secolul al VII-lea când începe influența slavă.²¹

Romanitatea limbii române se dovedește în structura gramaticală și lexicală. Multe cuvinte latine s-au păstrat mai bine în română decât în alte limbi romanice, sau mai precis spus, unele cuvinte latine s-au păstrat numai în limba română, datorită conservatorismului și izolării ale teritoriul României – *albina* (lat. *albina*), *ramură* (lat. *ramurus*).

Toate cuvintele esențiale se exprimă în limba română prin termenii latini: - *om* (lat. *homo*), *bărbat* (lat. *barbarus*), *femeie* (lat. *femina*), *fiu* (lat. *fius*), *frate* (lat. *frater*) etc., operațiune în agricultură: *a ara* (lat. *aro 1.*), termenii în viticultură și pomicultură, numele mineralelor – *sare* (lat. *sol*), *aur* (lat. *aurum*), *piatră* (lat. *lapis, pietra*), însușiri sufletești – *bun* (*bonus 3.*), termenii militari

---

2003, pg. 103-106

https://ro.wikipedia.org/wiki/Originile_rom%C3%A2nilor

20

<https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&ved=0CEcQFjAE&url=http%3A%2F%2Fliteraturabune.files.wordpress.com%2F2008%2F06%2Fsinteza-latinitate-si-dacism.doc&ei=fHGoUoqEPYKKyAPEoYGADA&usg=AFQjCNGH-in4xNDV5gOqGU8jdwctqxINPg&bvm=bv.57799294,d.bGE>

21 <http://www.diacronia.ro/en/indexing/details/A6482/pdf>, pg 74-75

– *cetate*, arc, *spadă* (lat. *spatha*), și termenii din organizarea social–politică *domn* (lat. *dominus*). Terminologia latină dovedește influența mare a Imperiului român pe pământul românesc și caracterul sedentar al locuitorilor.²²

La cuvintele latine de bază limbii române se adaugă aproximativ 160 de cuvinte autohtone, din epoca preromană. Majoritatea cuvintelor autohtone sunt de origine traco–dacică și exprimă noțiuni familiare – *copil*, *băiat*, *prunc*, *moș* etc., nume de animale – *mânz*, *viezure*, *mistreț*, *barză* etc., plante – *mazăre*, *gorun*, *măceș* etc., părți ale corpului uman – *buză*, *burtă* etc., îmbrăcăminte – *pânza*, *carâmb*, *brâu* etc..²³

Influențe germanice în limba română, cuvinte moștenite de la goți sau gepizi sau vandali sunt puțini la număr. După retragerea romană au apărut în Dacia triburile barbare. Populațiile romanizate au trăit înainte în vecinătatea triburilor germanice, iar mai târziu a avut contact direct cu ei prin imigranți în Dacia sau prin cucerirea provinciilor nord–dunărene de către barbari. Din acești triburi au supraviețuit numai niște cuvinte ca– *brusture* și *nasture*.²⁴

Începând cu secolul al VI–lea populația romanizată la nordul Dunării ia contact cu un val nou de migratori cu slavii. În anul 602, cea mai mare parte a slavilor din zona nord – dunărenă năvălesc în Imperiul bizantin.²⁵ Migrațiile slave au fost mai intense în secolul al V–lea, VI–lea și VII–lea pe teritoriul al Imperiului Roman de Răsărit. Acolo, populația sedentară din dreapta Dunării a fost asimilată de slavi. Populația asimilată de grupurile păstorești mai târziu denumită *vlahi* sau *aromâni* a fost dislocată. Migrațiile slave au fost mai intense în secolele ale V–lea, VI–lea și VII–lea și pe teritoriu al Imperiului Roman de Răsărit. Ca urmare Peninsula Balcanică a fost ocupată în secolul al VI–lea și VII–lea de slavi. Contactul dintre slavi și populația romanizată din provinciile dunărene s-a produs și la nordul și la sudul Dunării amestecul populației romanizate cu cea slavă. Ca urmare acestelor migrații populația romanizată și asimilată cu slavii a fost separată în două grupuri – în grupa *nord–dunăreană și balcanică*.²⁶

Cea mai mare influență în limba română au cuvintele slave. Română a preluat de limba slavă multe cuvinte care au intrat în vocabularul al românei, dar există și influențele slave în morfologie. Datorită acestei influente puternice, limba română se individualizează de alte limbi romanice. În

---

22 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003 pg 103

23 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 103

24 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 103

25 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 101

26 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 102

ceea ce privește vocabularul român elementele slave exprimă noțiuni familiare – *maică, nevastă, cumătru* etc., corpul – *trup gleznă*, cuvintele tehnice – *lopată, plug, brazdă* etc., timpul – *ceas, veac, vreme* etc., antroponomie – *Radu* (vesel), *Pârnu* (cel întâi), *Dobre* (cel bun), *Tihomir* etc., și terminologia creștină – *rai, iad, Duh, blagoslovi* etc..²⁷

2.5 Dialectele limbii române

Poporul românesc s-a născut atât la nordul, cât și la sudul Dunării, și este urmașul populației romanizate. Populația din nordul Dunării și populația din sudul Dunării au folosit o singură limbă latină, vulgară, populară, care a deja suferit multe transformări, altele decât cele din occidentul european. Pentru aceasta limbă diferită deja de latină, dar diferită și de română medievală împănată de slavisme, folosită între secolele ale VI-lea și VII-lea înaintea despărțirii dialectelor, se folosesc termenele – *română comună, staroromâna, româna primitivă sau protoromână*.²⁸

Se presupune că despărțirea dialectelor din protoromână nu s-a întâmplat mai repede decât secolul al X-lea și că la separarea românilor în două grupuri; *nord-dunărean* și *sud-dunărean* au mai contribuit migrația bulgarilor și întemeierea a statului bulgarilor în secolul al VII-lea. Din cauză acestei separări cunoaștem astăzi 4 dialectele diferite – *dacoromân, aromân, meglenoromân și istroromână* ca subiectul acestei lucrări.²⁹

2.5.1 Dialectul dacoromân

Dialectul dacoromân este o limbă oficială româna standard, limbă de stat atât în România cât în Republică Moldova vorbită de masa mare de români. După statistica oficială dacoromân este dialectul vorbit de peste 19 000 000 oameni în România, la care se adaugă vreo 3 milioane dincolo de Nistru, aproximativ 250 000 dincolo de Dunăre, vreo 600 000 în S. U. A etc.³⁰

În ceea ce privește numele dacoromânilor, oameni de știință i-au denumit dacoromâni. Ei însuși se numesc români. Acest termen este derivat din latină *romanus*. În eviul mediu românii erau cunoscuți ca *valahi* și *blahi*. Numele *Vlah* este de origine germană, dar a fost în secolele X–XIII este folosit pentru Români din aria carpato-dunăreană și din sudul Peninsula Balcanică. De exemplu notarul anonim al regelui Bela scrie despre vlahii în Panonia. Astăzi se disting și numele

---

27 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg. 104

28 <http://www.diacronia.ro/en/indexing/details/A6482/pdf>

29 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg 101, 105

30 https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_rom%C3%A2n%C4%83

după provinciile în care vorbitori locuiesc. Așa distingem – *moldeveni* (din Moldova), *munteni* (din Muntenia), *olteni* (din Oltenia), *ardeleni* (din Ardeal), *bănățeni* (din Banat), *maramureșeni* (din Maramureș), și *dobrogeni* (din Dobrogea).³¹

Originea dacoromânilor este în legatura strânsă cu problema de formarea poporului. După teoria continuității dialectul dacoromân s-a dezvoltat la nordul Dunării, unde poporul român a fost asimilat cu numeroșii slavi. Din cauză acestei asimilării este astăzi dialectul cel mai mare. După teoria migrării din sudul spre nordul Dunării, Dacia a fost complet părăsită, pentru că toți romanii s-au retras în sudul Dunării, de unde s-au întors spre nord în secolele ale VI-lea și VII-lea în două ramuri: ramura banato–transcarpatică, și în ramura muntenească. După A. Filipe ramura banato–transcarpatică să fi vărsat în valuri Banat, Ardeal, și s-a extins în Bucovina, Moldova. Din această ramură s-a născut ramurile de tip moldovenesc. Ramura a doua a ocupat Muntenia, Olt, sudetul Ardealului. Dovada pentru teoria că dacoromană și poporul român s-au format în sudul Dunării, sunt concordanțele dintre română și dalmată, și concordanțele dintre română și aproape 200 de cuvinte albaneze.

În comparație cu celelalte patru dialecte, dialectul dacoromân este cel mai păstrat dialectul român. Trăsăturile acestui dialect român care îl separă, care îl individualizează din alte dialectele sunt:

1. La flexiunea substantivelor dacoromanii au păstrat din latină vocativ în *-e*. Dacoromâna a introdus și inovația vocativ în *-ule*.

bărbat – *bârbate! bârbatule!*

2. Inovația introdusă în plural este desinența *-lor*

copil în plural – *copiilor*

3. Inovația introdusă în dacoromână este și morfemul nou *-pe*, folosit la acuzativ numelor de ființe

Am văzut-o pe sora mea.

4. Dialectul dacoromân a păstrat infinitiv, ca o formă verbala în anumite construcții.

Eu pot spune că istoria limbii române este interesantă.

5. Cele mai mari și importante deosebiri dintre dacoromân și celelalte dialectele române sunt din domeniul lexicului din cauza diferitelor contexte geografice și politico–sociale. Vocabularul dialectului dacoromân este îmbogățit prin împrumuturile slave, germane și maghiare.³²

2.5.2 Dialectul aromân

---

31 <http://ro.scribd.com/doc/58775362/8Dialectul-dacoroman#scribd>

32 Pușcariu, Sextil: *Limba română*, Editura Minerva, București, 1976 pg. 217

Dialectul aromân este unul dintre patru dialecte române. El este vorbit în Grecia cu 150 000 de vorbitori, Albania cu 65 000 de vorbitori, România cu 28 000 de vorbitori, Serbia cu 100 000, Bulgaria cu 40 000, și Macedonia cu 9 000 de vorbitori.³³ Trebuie să fie spus că numărul aromânilor nu se cunoaște exact, pentru că mulți aromâni au pierdut limba și cunoștința națională. Cei mai mulți aromâni se află în Grecia în regiunea munteasă care desparte Epirul de Tesalia. Spre răsărit, grupuri de aromâni trăiesc în regiunea muntelui Olimp. În Albania aromâni traiesc în orașul Muscopole, un centru cultural și în regiunea Coriței. În Macedonia aromâni se găsesc în jurul Bitoliei. În Serbia aromâni apar în toate orașele și în Bulgaria sunt răspândiți prin numeroase localități.³⁴

În ceea ce privește numele aromânilor, cea mai potrivită este aromâni. Ei însuși se numesc – *armâni*. *Cuțovlahii* și *țințarii* sunt numele de batjocură date lor de greci, bulgari și sârbi. Alte numiri care se folosesc sunt romano –*vlahi* sau *ilirovlahi*.³⁵

Aromâni nu sunt băștinași în sensul că ei locuiesc pe teritoriul strămoșilor ei. Extensiunea aromânilor este rezultatul migrațiilor neconținute. Se presupune că strămoșii aromânilor au locuit înainte secolul al IX-lea și al X-lea la nord-estul Peninsulei Balcanice în regiunea dintre Dunăre și Munții Balcani, de unde au fost dislocați, și s-au regrupat în zonela montane ca grupurile păstorești. În secolul al X-lea, în Imperiul Bizantin se înființează iobăgie, care alături de războaiele între bizantini și bulgari este cauza migrării unor grupuri de români sud-dunăreani de pe teritoriile vecine de la sud și vest. Migrațiile au avut ca consecință schimbarea așezării geografice a diferitelor ramuri ale poporului român și dialectelor sud-dunărene.³⁶ În evul mediu românii erau denumiți astfel. Sârbi și bulgarii îi numesc *vlahi*, grechi *vlahos* și *cuțovlahi*. Vlahii erau foarte numeroși în Peninsula Balcanică ocupând teritorii de la Adriatic la Marea Neagră. Provinciile locuite de vlahii erau – *Vlahia Mare* (Tesalia), *Vlahia de Sus* (Epir), *Vlahia Alba* în Serbia, și *Vlahia Batrâna* în Bosnia.³⁷

În cursul veacurilor aromânii au suferit o influență puternică de limba greacă. Din cauza izolării și poziției lor geografice și politice, aromânii și dialectul aromân au păstrat multe trăsături vechi.

1. În lexicul aromân sunt niște elemente latine pierdute în dacoromână
latină – *viginti*   d. aromân – *gingiț*   d. dacoromân – *douzeci*
latină – *calor, -oris*   d. aromân – *căroare*   d. dacoromân – *căldura*

33 https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_aram%C3%A2n%C4%83

34 Pușcariu, Sextil: *Limba română*, Editura Minerva, București, 1976 pg. 218-219

35 Pușcariu, Sextil: *Limba română*, Editura Minerva, București, 1976 pg. 221

36 <http://www.diacronia.ro/en/indexing/details/A6482/pdf>, pg 75

37 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg 120

2. În vocabularul aromânilor multe elemente latine sunt înlocuite prin împrumuturi străine
d. dacoromân – argint	d. aromân – <i>asime</i>
d. dacoromân – blînd	d. aromân – <i>imir</i>
d. dacoromân – repede	d. aromân – <i>argona</i>

2.5.3 Dialectul meglenoromân

Dialectul meglenoromân este vorbit în provincia numită Meglen, situată în Republică Macedonia, pe malul drept al râului Vardar și în Grecia la nord de Salonic (gr. *Thessaloniki*). După S. Pușcariu numărul vorbitorilor este între 12 000 și 14 000, dar astăzi numărul lor scade din cauza presiunilor politice. Megleniții se găsesc în orașele Nânta și Ghevghelia, și în satele Huma, Oșani, Cupa, Lugunța etc..³⁸

Meglenoromânii însiși își zic – *vlași*, și sub numele – *megleniți* sunt cunoscuți de populațiile învecinate. Termenul meglenoromân este savant. Ocupația principală megleniților este agricultura, păstoritul.³⁹

În ceea ce privește originea meglenoromânilor, meglenoromâna s-a format în sudul Dunării împreună cu aromâna. După Ivanescu, așezarea lor înainte secolul al IX-lea și X-lea a fost nord-estul Peninsulei Balcanice în regiunea dintre Dunăre și Munții Balcani, de unde au fost dislocați la sud din cauza războiului dintre bizantini și bulgari. Influența cea mai mare asupra lor este conviețuirea cu bulgarii, grecii și turcii, și izolarea meglenoromânilor către coloniștii. Meglenoromânii au fost amestecați cu ei și astăzi se poate observa o puternică influența bulgărească, grecească, turcă evidentă în limba, religia și portul lor. De exemplu, vorbitorii din orașul Nânta, care erau turciți cu sila sunt musulmani.⁴⁰

S. Pușcariu se referă în descrierea lui a dialectului meglenoromân la unele trăsături arhaice, păstrate din limba latină, pentru că n-au avut contactul cu alții români, dar și la unele inovații.

1. În vocabularul meglenoromânilor s-au păstrat niște elemente latine
d. meglenoromân – <i>pidurița</i>	latină – <i>pedulis</i>
d. meglenoromân – <i>dărtoari</i>	latină – <i>dolatoria</i>

38 Pușcariu, Sextil: *Limba română*, Editura Minerva, București, 1976 pg. 224

39 Pușcariu, Sextil: *Limba română*, Editura Minerva, București, 1976 pg. 224-225

40 <http://www.diacronia.ro/en/indexing/details/A6482/pdf>, pg 78

2. Dialectul meglenoromân conține un număr mare de cuvinte latine comune cu dialectul dacoromân și pierdute în dialectul aromânilor
d. meglenoromân – <i>ampirat</i>	d. dacoromân – împarat
3. Inovațiile dialectului meglenoromân sunt amușirea lui *-a* inițial, ca la istroromâni; amușirea lui *h*; *-n* se înmoaie înaintea desinenței *-i*, ca la aromâni;
d. meglenoromân – <i>fară</i>	d. dacoromân – afară
d. meglenoromân – <i>aduc</i>	d. dacoromân – duc
d. meglenoromân – <i>vla</i>	d. dacoromân – vlah
d. meglenoromân – <i>rănes</i>	d. dacoromân – hrănesc
d. meglenoromân – <i>buñ</i>	d. dacoromân – buni
4. În morfologia dialectului meglenoromân, inovațiile sunt: genitivul se formează ca în istroromână cu *-la*, iar dativul ca în bulgară cu *-la*, în derivațiune se găsesc foarte multe prefixe de origine bulgărească ca și : *du – ard*, *pru – dorm*, *ză – ling* etc..
5. Vocabularul meglenoromân cuprinde foarte multe cuvintele împrumutate din limba bulgară și turcă, care au înlocuit pe cuvintele latine.
d. meglenoromân – <i>bic</i>	d. dacoromân – taur
d. meglenoromân – <i>iscră</i>	d. dacoromân – scânteie
d. meglenoromân – <i>ubav</i>	d. dacoromân – ubav ⁴¹

3 Dialectul istroromân

Dialectul istroromân este unul dintre patru dialecte istorice ale limbii române și reprezintă cel mai vestic grup de români. El se vorbește astăzi pe teritoriul peninsulei Istriei în două grupuri despărțite prin muntele Učka. Grupul de nord este reprezentat numai de satul *Jeïân* (cr. *Žejane*) la nord-vest de la Rijeka și la nord de la muntele Učka. Este interesant că istoricii din a doua jumătate

41 Pușcariu, Sextil: *Limba română*, Editura Minerva, București, 1976 pg. 225-228

a secolului al XVIII-lea scriu despre vlahii care au ajuns pâna la teritoriul de Triest.⁴² Grupul de sud cuprinde mai multe sate la sud-vest de la muntele Učka, în câmpia Ciepici (*Čepić polje*). Satele istroromâne sunt *Šušnievița* sau *Šušhevîțe* (cr. *Šušnjevica*), *Sucodru* (cr. *Jasenovik*), *Nosolo* sau *Noselo* (cr. *Nova Vas*), *Costârčân* (cr. *Kostrčani*), *Perâsi* (cr. *Perasi*) și *Zâncovți* (cr. *Zankovci*). Autorul Filipi scrie în *Atlasul Lingvistic Istroromân* că istroromână era vorbită și în satele *Târcovți* (cr. *Trkovci*), *Șcabici* (cr. *Škabići*), *Letai*, *Brdo* și *Grobnik* dar a dispărut până la al II-lea război mondial⁴³. Aici trebuie să fie spus că dialectul istroromân a fost vorbit pe insula Krk, din unde a dispărut până la secolul al XIX-lea. Pe lângă aceasta, istroromâna se menține și în Rijeka, Triest, Australia, țările Europei de vest, Statele Unite de către emigranții istroromâni.

În ceea ce privește numărul vorbitorilor, istroromânii reprezintă cel mai mic grup de români. După aprecierile lui Kovačec, pe la începutul anilor saizeci secolului al XX-lea numărul de vorbitori în aceste sate în nord și sud era între 1250 și 1500 vorbitori. Mai exact, între 450 – 500 istroromâni în Jeîân la nord și între 800 – 1000 în satele la sud.⁴⁴ Kovačec scrie în prefața glosarului *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*⁴⁵ despre datele din anii 60 și 70 secolului al XX-lea. După aceste date în nord trăiesc aproximativ 450 – 500 de vorbitori și în grupul de sud între 800 – 1000 de vorbitori. Pușcariu dă estimarea italiană de la începutul veacului al secolul al XX-lea, care spune că în anul 1921 erau 1664 de vorbitori. Cercetarea istroromânei de Filipi de la începutul anului 1995 până la sfârșitul 2001 a dat o estimare, după care în satul Jeîân sunt două sute de locuitori și o sută de vorbitori. În sud, numărul nu depășește 90 de vorbitori. Cel mai mare număr de vorbitori se găsește la satul Nosela, cu aproximativ 40 de vorbitori. În Letai este cel mai mic număr de vorbitori, numai un vorbitor. În total numărul vorbitorilor de istroromână nu depășește 250 de vorbitori.⁴⁶

Asta înseamnă că nu se poate vorbi despre un număr precis de vorbitori pentru că scăderea numărului vorbitorilor este un proces continuu. Toți autori menționați sunt de acord că situația cu acest dialect nu este nicidecum bună. Filipi presupune curând dispariția istroromânei.⁴⁷

Cauzele pentru scăderea numărului vorbitorilor și locuitorilor sunt condițiile economice și politice, care au provocat în secolul trecut emigrățiile temporare în Rijeka, Opatija și Triest, sau emigrățiile permanente în, mai ales, Statele Unite. Ca urmare a acestor emigrății astăzi în satele din nord și sud se poate găsi în majoritate oameni în vârstă. Kovačec scrie despre bilingvismul istroromân-croat-čakavian în satele istroromâne și despre copiii, care până la vârsta de 5 ani nu știu altă limbă decât istroromână înainte de școală, unde a fost învățată limba croată.⁴⁸ Trebuie să fie

42 Pușcariu, Sextil: *Limba română*, Editura Minerva, București, 1976 pg. 228

43 Filipi, Goran: *Atlasul Lingvistic Istroromân*, Knjižnica Atlas, Pola, 2002, pg. 8

44 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 551

45 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pola, 1998 pg. 233

46 Filipi, Goran: *Atlasul Lingvistic Istroromân*, Knjižnica Atlas, Pola, 2002 pg. 44

47 Filipi, Goran: *Atlasul Lingvistic Istroromân*, Knjižnica Atlas, Pola, 2002 pg. 49

48 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 551

spus că aceasta sunt datele din timpul trecut, înainte al II-lea război mondial.

Astăzi majoritatea caselor e părăsită și pe stradă se joacă puțini copii care vorbesc numai croată. Școala croată există numai în Șușnievița, dar numai pentru 4 ani. Școala în Jeïân este închisă din cauza lipsei unui număr suficient de copii.⁴⁹ Așa vedem că istroromâna nu are nic-o instituție, care a putut sau poate să ajute la păstrarea limbii. Fără exagerare putem spune că situația pentru istroromână era și este mizerabilă. Fără locuitori, fără vorbitorii tânări, fără școală, istroromâna nu are viitor.

O altă problemă este că istroromâni în timpul trecut, în epoca confruntărilor naționale și politice au pierdut sentimentul național și interesul pentru păstrarea limbii istroromâne. După Filipi, în anilor înainte de primul război mondial în timpul Austriei și Veneției istroromânii se declarau cel mai des croați sau mai rar români. În acest timp limba italiană era limba administrății. În timpul ocupației italiene, între cele două războaie, când limba italiană a avut influența puternică pe croată și istroromână cel mai mare număr de locuitori în istoria recentă istroromână s-au declarat istroromâni, mai precis în anul 1910, 882 de locuitori de 2137 de locuitori în total, și în anul 1945 se simțeau 478 de locuitori ca istroromâni de 2090 de locuitori în total, dar majoritatea vorbitorilor se simțeau ca croați.⁵⁰ În conversația cu istroromânii am observat că vreuna menționare sentimentului național ca sentimentul românesc nu este în nici un caz binevenită.

Generația tânără stabilită în Rijeka și din alte centre urbane vizitează în mod regulat rudele de acasă și colaborează activ la viața locală. Un exemplu luminos se găsește în satul Jeïân, unde tinerii ca domnul Robert Doričić, președintele asociației – *Jeïân*, colaborează împreună cu alți colaboratori la proiectul – *Očuvej vlaška ši žejanska limba*. Proiectul *Očuvej vlaška ši žejanska limba*⁵¹ începe în anul 2005 cu scopul revitalizării și păstrării ale limbii și moștenirii istroromâne pe teritoriul peninsulei Istria. Până acum a fost facut mult pentru istroromână și istroromâni. Prof. dr. Zvezdana Vrzić din Universitatea din New York, Statele Unite, președinta asociației – *Tragovi* este autorul dicționarului de termeni uzuali în istroromână – *Limba de saka zi*, care este accesibil și pe CD – ROM.⁵² În anul 2012 a fost organizată expoziția *Neka nu me uci* cu fotografiile din viața oamenilor din satele Jeïân și Șușnievița.⁵³ În conversația cu domnul Doričić am aflat că în satul Jeïân actionează și grădinița pentru copii în care sunt vreo zece copii. Grădinița are loc în fiecare duminică dimineată, unde copiii învață istroromână prin jocuri. De asemenea actionează și grupul – *Žejanski kntaduri*, care au publicat și CD-ROM cu cântecele istroromâne. La fel de domnul Doričić

49 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 551

50 Filipi, Goran: *Atlasul Lingvistic Istroromân*, Knjižnica Atlas, Pola, 2002 pg. 46

51 <http://www.vlaski-zejanski.com/>

52 <http://www.vlaski-zejanski.com/public/Repozitorij/02%20LEARN/04%20Language%20lessons/Everyday%20language/knjizica-kompletna.pdf>

53 https://www.facebook.com/permalink.php?id=142026815855985&story_fbid=415316538542055

am aflat despre activitățile în Șușnievița, unde copiii din satul pot să participe în grupul *Puljići*, unde învață despre limba și obiceiurile lor.

3.1 Originea și istoria istroromânilor

În ceea ce privește originea istroromânilor există ca și cu alte dialecte mai multe teorii diferite. Prima teorie este *teza autohtoniei* românilor în Istria. După ei, istroromânii n-au nimic comun cu românii și sunt urmașii ai protocroaților.⁵⁴ Această teorie nu are niciun argument serios istoric sau lingvistic.

Teoria după O. Densusianu și I. Popovici spune că istroromâni sunt *urmașii vlahilor balcanici din nord-vestul Peninsulei*, care sunt original din regiunile de vest ale teritoriului dacoromân, mai precis din Banat și sud-vestul Transilvanei.⁵⁵ Opinia lui Densusianu și Popovici se bazează pe concordanțele lingvistice din graiurile de Banat. Există multe fenomene care sprijină teoria lor.

1. Păstrarea labialelor nealterate ca în graiul bănățean și muntenean, dar cu trei excepții.
dialectul istroromân – *bire*   dialectul dacoromân – bine
dialectul istroromân – *mil'e*   dialectul dacoromân – mie
dialectul istroromân – *ćoptir*   dialectul dacoromân – pieptene
dialectul istroromân – *kl'ept*   dialectul dacoromân – piept
dialectul istroromân – *m'nie*   dialectul dacoromân – mie
2. Formarea condiționului prezent cu ajutorul imperfectului verbului *a vrea* și *infinitivului*
dialectul istroromân – *io reș c'anta*   dialectul dacoromân – *eu aș c'anta*
3. Fenomenul rotacismul *-n* în *-r*, care este prezent în cuvintele latine, dar nu în cuvintele croate și italiene.

Teoria după Pușcariu este teoria a treia. Pușcariu susține că *strămoșii istroromânilor sunt români apuseni, sud-dunăreani*, vlahii din Serbia și Bosnia, populația autohtonă în nord-vestul Peninsulei Balcanice, care a fost împinsă de cuceririle turcești spre Marea Adriatică.⁵⁶

Indiferent de locul de originea strămoșilor istroromânilor, istroromânii sunt urmașii vlahilor balcanici – sub numele *Vlahi* și *Morlaci*, despre care se poate găsi în multe izvoare scrise din Bosnia și Croația în eviul mediu. Ei au ajuns în secolul al XV-lea din teritoriu Dalmației (regiunile

---

54 <https://ro.wikipedia.org/wiki/Istrorom%C3%A2ni>

55 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pola, 1998 pg. 244

56 Pușcariu, Sextil: *Limba română*, Editura Minerva, București, 1976 pg. 229
Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pola, 1998 pg. 244

Dinara și Velebit) pe insulă Krk, și apoi la începutul secolului al XVI-lea pe teritoriul peninsulei Istria.⁵⁷

Termenul *vlah* trebuie să fie folosit cu atenția. Originea termenului vlah este de origine germanică – *Walhi*, cu care vechii germani denumeau pe vecinii celtici, tribul *Volcae* în sudul Galiei. Acest trib celtic a fost romanizat. Apoi este termenul folosit pentru toți romani sau popoarele romanizate.⁵⁸ Și slavii a preluat termenul *vlahi* pentru romanii răspândiți din afară fostei provincii Daciei. Așa, românii carpato–dunăreani și din Peninsula Balcanică au fost numiți *vlahi* sau *blahi* în diverse variante de popoarele ca maghiari, slavi și germani.⁵⁹ Problema cu termenul *vlah* este că el a pierdut cu timpul sensul autentic. Rosetti scrie că în documentele sârbești termenul – *vlah* are o semnificație pur economică și este folosit pentru toți păstori fără referire la naționalitate.⁶⁰ Kovačec spune că din cauza acestui fenomen nu putem să susținem că toți vlahi din documentele medievale sunt urmașii romanilor și că toți vlahi din nordul Dalmației în secolele ale XV-lea și al XVI-lea erau strămoșii istroromânilor.⁶¹

3.2 Denumirea istroromânilor și a limbii lor

Pentru denumirea istroromânilor și limbii lor sunt folosite termenele diferite. Vorbitorii istroromâni folosesc numele derivate din numele localităților. Așa, istroromânii din satul Jeîan se numesc – *Jeîanți* și limba lor numesc – *jeîanski*. În sudul este situația cu numele puțin diferită. În satele de sud vorbitorii se numesc – *sushévți* și *vlahi*, iar limba lor este – *sushévski* și *vlaški*.⁶² Problema cu acest termen este că el se referă la toată populația română și croată din Istria, care s-a mutat acolo din Dalmația. Pe lângă această, acest termen nu este precis, pentru că până în secolul al XIX-lea s-a folosit pentru toți urmași romanilor pe teritoriul carpato–dunărean și pe teritoriul Peninsulei Balcanice.⁶³

Înainte o sută de ani sunt introduse termenele – *istroromâni* și *istroromână*. Aceste termene sunt folosite numai în lingvistică, și nu de vorbitorii istroromâni.⁶⁴

Venețianul și istoricul Ireneo della Croce scrie în *Historia di trieste* scrie din anul 1698

---

57 Kovačec, August: *Istrorumunjsko–hrvatski rječnik*, Pola, 1998 pg. 243

58 <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=65061>

59 Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor.P: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003, pg 94, 120

60 Rosetti, Alexandru: *Istoria limbii române, volumul II, Limbile balcanice*, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II", București, 1938, pg 37

61 Kovačec, August: *Istrorumunjsko–hrvatski rječnik*, Pola, 1998 pg. 242

62 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 551

63 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 551

64 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 551

despre istoromâni și îi cunoaște sub numele de *rumeri*.⁶⁵ Aceasta înseamnă că în secolul al XVII-lea istoromânii s-au declarat *rumeri*, ceea ce este echivalent termenului *români*.

3.3 Descrierea lingvistică a dialectului istoromân

Dialectul istoromân este unul dintre patru dialecte istorice ale limbii române. În comparația cu alte dialecte române, dialectul istoromân este cel mai apropiat de dialectul dacoromân. El s-a dezvoltat din protoromână sub adstraturile diferite ale alte dialecte.⁶⁶ Se presupune că separarea lui din protoromână era în secolul al X-lea, pentru că lipsesc în istoromână elementele turcește și maghiare. Aceasta înseamnă că dialectul istoromân are cuvintele de baza latină. La această bază se adaugă elementele împrumutate din limbile ca croată, čakaviană și italiană. Istroromâna este mai ales influențată prin bilingvismul *istroromân–croat–čakavian*. În ceea ce privește influența italiană, se poate spune că ea era puternică între cele două războaie.⁶⁷

3.3.1 Fonologia

3.3.1.1 Vocalele

În poziție accentuată istoromâna are 8 vocale - /â, á, á', é, e, í, ó, ú/. După gradul de deschidere a gurii Kovačec distinge trei graduri.⁶⁸

În continuare prezint sistemul vocalic preluat de autorul Kovačec și prezint fiecare vocală din sistemul vocalic istoromân ca și diferențele și particularitățile dintre vocale⁶⁹.

Vocala /a/ este cea mai deschisă, nelabială vocală din sistemul vocalic istoromân, care găsim în silabele neaccentuate în împrumuturile din croată sau în cuvintele păstrate din româna comună.

Exemple: *acața* – (a prinde, a acăta)   *acățta* – (el prinde, acațta)
                  cávta – (el privește)   *cavttá* – (a privi)

Vocalalele /â/ și /á/, se pot să realizeze numai în silabele accentuate. Regulă este că cuvintele din româna comună și împrumuturile adaptate au sub accent /â/. Pe de altă parte, cuvintele croate și italiene neadaptate au /á/.

Exemple: *dóbar dán* – (buna ziuă)   *mâre* – (mare)

65 Pușcariu, Sextil: *Limba română*, Editura Minerva, București, 1976 pg. 229

66 Filipi, Goran: *Atlasul Lingvistic Istroromân*, Knjižnica Atlas, Pola, 2002 pg. 47

67 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 551-554

68 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 246

69 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 247-255

Kovačec scrie că regula această nu este strictă și folosirea acestor vocale depinde de aceea dacă vorbitorii cuvântul acest consideră ca elementul istroromân sau ca elementul străin. Așa există și au folosite formele dublu cu vocalele /â/ și /á/

Exemple: *bábe, bábę* *costâń, costáń* – (castan)

Vocala /â/ este semideschisă, nelabială vocală, care nu se poate găsi în silabele deschise finale neaccentuate, exista în româna standard și este asemănătoare vocalei care se pronunța în cuvântul *trg*.⁷⁰

Exemple: *âń* – (în) *ârpa* – (piatră)

În poziția când vocala /â/ se găsește înainte consoanelor nazale /m, n/, vocala /â/ se poate pronunța facultativ ca vocala nazalizată.⁷¹

Exemplu: *âń, âń, âm* –(în)

Vocala /e/ este semideschisă, nelabială și în silabele neaccentuate nefinale se poate realiza mai închis.

Exemple: *fečor, fečor* – (băiat) *čire, čire*– (cină, masa de seară)

Vocala /e/ este deschisă, nelabială. Pronunțarea vocalei corespunde pronunțării vocalei /a/ în cuvânt *cat* în engleză, care se după IPA notează cu semnul /æ/ sau ca și în germană semnul /ä/. În lucrarea aceasta am decis să folosesc /e/ ca și Kovačec și alții, care s-au ocupat cu istroromâna.⁷² Aceasta vocală găsim în elementele moștenite din româna, unde /e/ a fost condiționat de prezența unui /a/ sau /e/ în silaba finală.

Exemple: *sec, seca* – (sec, seacă)
seara – (seară)

Vocala /i / este cea mai închisă vocală. Vocala /o/ este semideschisă labială. Vocala /u/ este închisă, labială.

Exemple: *igręi* – (a juca) *Istriâń* – (locuitor din Istria)
opt – (opt) *oriz* – (orez)
udovičę, udoviča – (văduvă) *ursu* – (urs)

Vocalele /é, e, â, ó/ sub accent pot fi realizate ca monoftongi sau diftongi. Așa, istroromâna distinge /ie/, /ie/, /e/, /uâ /, /uo/, cinci diftongi. Limba română standard cunoaște numai două

70 <http://www.vlaski-zejanski.com/Nauci/Nauci/Izgovor>

71 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg.10

72 <http://www.vlaski-zejanski.com/Nauci/Nauci/Izgovor>

Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 247

diftongi /ɛ/ și /ea/. Kovačec scrie că poate fi că vocala istroromână /ɛ/ s-a dezvoltat, adică este o variantă a diftongului moștenit din română, dar găsim aceasta vocala și la elementele croate.

Exemple: Cuvintele *méra* –(măsură), *sęra* – (seara), *măre* – (mare), *bóra* – (bora) pot fi realizate ca /*méra*/ sau /*miera*/, /*sęra*/, /*sięra*/ sau /*seęra*/, / *măre*/ sau /*muăre*/, și /*bóra*/ sau /*buăra*/.⁷³

3.3.1.2 Consoanele

Sistemul consonantic istroromân are douăzeci și cinci de consoane. Kovačec scrie că inventarul consonantic este în întregime identic cu sistemul consoanelor al graiurilor croate pe teritoriul Istrei : /*b*, *č*, *d*, *□*, *f*, *g*, *□*, *h*, *ř*, *k*, *l*, *l'*, *m*, *n*, *ń*, *p*, *r*, *s*, *š*, *t*, *ř*, *t''*, *v*, *z*, *ž*/. Mai departe prezintă sistemul consonantic preluat de autorul Kovačec și dau o listă consoanelor cu trăsăturile lor⁷⁴

Consoana /*b*/ este oclusivă, surdă, labială. Exemple: *bicăr* – (măcelar, clópot), *butíro* – (unt)

Consoana /*č*/ este africată, surdă, prepalatală, șuierătoare. Exemple: *čire* – (cină), *čęre* – (a cere), *čúda* – (mult)

Consoana /*d*/ este oclusivă, sonoră, dentală. Exemple: *drăęę*, *a* (golf), *druyăče* – (diferit)

Consoana /*□*/ este africată sonoră alveolară. Această consoană se poate găsi ca o variantă fonemului /*t*/ înaintea unei consoane sonore sau în împrumuturile italiene.

Exemple: *□éro* – (zero)   cât *ýod* se realizează ca *câ□ ýod* – (oricât de mulți)

Consoana /*f*/ este fricativă, surdă, labiodentală. Exemple: *fabreřę*, -a – (atelier de forjat / de fierărie),

Consoana /*h*/ este fricativă, surdă, velară. Exemple: *húdobę*, -a – (răufăcător), *hití* – (a arunca).

Consoana /*g*/ este oclusivă, sonoră, velară. Exemple: *góbast*, -ę – (cocoșat), *grumb* – (urât), *ýódina* –(an).

Consoana /*□*/ este africată, sonoră, șuierătoare, care este caracteristică pentru elementele împrumutate din croată sau italiană. Ca variantă individuală acestei consoane apare și /*d''*/.

Consoana /*d''*/ este oclusivă sonoră palatală. Consoana această se poate găsi în numai două cuvinte croate.

Exemple: *□ermănię*, -a –(Germania), *□oventú* – (tineret)

⁷³ Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 250

⁷⁴ Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 12-14

grad''evína – (șantier), *ród''endan* – (zi de naștere)

Consoana /j/ este fricativă, sonoră, palatală. Exemple: *ja* – (da), *ĵardín* – (grădină), *ĵistina* – (adevăr)

Consoana /k/ este oclusivă, surdă, velară. Se poate nota cu semnul /k/ înainte vocalelor – e și – i, în alte contexte cu semnul /c/.

Exemple: *kemeŝe* – (cămășă), *ki* – (cine), *kícl,ci* – (haină)

Consoana /l/ este laterală dentală. Exemple: *postole* – (pantofi), *lampadína* – (felinar, lanternă).

Consoana /l'/ este laterală palatală. Exemple: *l'épur* – (iepure), *l'ermu* – (vierme)

Consoana /m/ este bilabială, nazală. Exemple: *marún* – (castan), *marénde* – (micul dejun)

Consoana /n/ este dentală, nazală. Exemple : *namoreĵ se* – (a se îndrăgosti), *nóno* – (bunic)

Consoana /n'/ este palatală nazală. Exemple: *ditiństvo* – (copilărie), *án* – (ani)

Consoana /p/ este oclusivă surdă bilabială. Exemple: *pâržún* – (închisoare), *pâre* – (pâine).

Consoana /r/ este vibrantă apicodentală. Exemple: *reŝpetúĵ* – (a respecta), *róže,-a* – (trandafir)

Consoana /s/ este surdă, alveoală, fricativă. Exemple: *scóle , - a* – (școală), *seŕa* – (seară)

Consoana /ŝ/ este fricativă, surdă, ŝuierătoare. Exemple: *ŝcafunițe* – (ciorapi), *ŝti* – (a ŝti)

Consoana /t/ este oclusivă, surdă, dentală. Exemple: *tórba* – (geantă), *trísca* – (lovitură cu palma).

Consoana /t'/ este africată, surdă, siflantă. În poziție inaintea unei consoane sonore consoana /t'/ se realizează ca / □/.

Exemple: *ŝesân* – (usturoi), *ŝinturín* – (curea), *ŝimitér* – (cimitir)

Consoana /t''/ este oclusivă surdă palatală și corespunde sunetului čakavian care se notează cu /č/. Variantele individuale ale acestui fonem merg de la oclusivă palatală surdă /t''/ până la africată surdă /tš/. Consoana această poate fi găsită pe teritoriul întreg al istroromânei și este caracteristică pentru elementele împrumutate din croată și italiană.

Exemple : *mat''ehę* – (mamă vitregă), *prašt''e* – (praștie), *mânt''e* – (mai înainte).

Consoana /v/ este fricativă, sonoră, labiodentală. Exemple: *vıra* – (credința), *vízita* – (vizită), *vrútac* – (izvor)

Consoana /z/ este fricativă, sonoră, siflantă. Exemple: *zmislí se* – (a-și aminti), *ziče* – (a zice)

Consoana /ž/ este fricativă sonoră șuierătoare. Exemple: *žuka* – (a dansa), *žos* – (jos)

Trebuei să fie menționate și câteva variante, particularități. Consoana /š/ înaintea unui /t''/ se realizează palatalizat ca /š'; (*čést''i* – acești). Consoana nazală înainte de /t''/ se schimbă în /ń'; (*mânt''e* – mai înainte). Consoana /n/ înaintea unui /c/ sau /g/ se schimbă în /ŋ'; (*mâncă* – mânecă). Ca și în čakaviană /m/ final se schimbă în sud /n/, dar Kovačec amintește că la sud niște formele (*om*, persona întâi a imperfectului) au reținut /m/ final; ((io) *cântân*). Schimbarea a cincilea este dispariția /l/ final în silabă sau în cuvânt; (*áb* – alb).

În ceea ce privește diferențele în sistemul consonantic între satele în nord și sud, Kovačec scrie despre diferențele dintre Jeian și Șușnievița. În satul Jeian este folosită consoana fricativă, velară, sonoră /ɣ/ în loc de consoana oclusivă, velară, sonoră. Acest fenomen nu este numai prezent în Jeian, ci și în croată în nordul Istriei și sud-vestul Sloveniei. Pentru Șușnievița sunt caracteristice defonologizarea opoziției între consoanele siflante și șuierătoare și desființarea opoziției între singular și plural la unele adjective și participii ca rezultatul acestei defonologizări. Cu alte cuvinte în loc de /č/, /š / și /ž/ se folosesc numai consoanele siflante /t/, /s/ și /z/ sau variante libere consoanele palatalizate /t', / č', /š' și /ž'.⁷⁵

Exemple:

în Jeian: *ɣrās* – (gros), *ɣódina* – (an)

în Șușnievița: *grās* – (gros), *gódina* – (an)

în Jeian: *činc* – (cinci), *čúda* – (mult)

în Șușnievița: *tinț* – (cinci), *țúde* – (mult)

3.4 Morfologia

Morfologia istroromână are ca și fonologia istroromână multe particularități. În această parte vom prezenta categoriile gramaticale ale substantivului, adjectivului, articolului, numărului, verbului și adverbului cu particularitățile lor. De asemenea vom explica și diferențele dintre satele în nord și

⁷⁵ Kovačec, August: Istrorumunjsko-hrvatski rječnik, Pula, 1998 pg. 13

sud.⁷⁶

3.4.1 Substantivul și adjectivul calificativ

Substantivul este o parte de vorbire, care denumește ființe, obiecte și fenomene și care se modifică, adică este determinată, și se schimbă după categoriile gramaticale—gen, număr, caz.⁷⁷

Istroromâna distinge trei genuri, două numere și patru cazuri. Majoritatea substantivelor are genul gramatical—masculin, feminin, neutru, iar unele dintre ei au genul, care este determinat de sex. Categoria gramaticală a numărului—singular și plural, este lexicală, cu alte cuvinte, este exprimată prin desinențe, care sunt condiționate de gen. În istroromână sunt cinci cazuri cunoscute—nominativ, genitiv, dativ, acuzativ și vocativ. Formele de nominativ, acuzativ și vocativ sunt identice ca și formele de genitiv și dativ.⁷⁸ Kovačec dă în *Tratat de dialectologie românească* o analiză tipurilor substantivelor după gen, desinența caracteristică și după număr. În analiza această este prezentat care desinențe sunt posibile în fiecare gen și cum se schimbă numărul lor.⁷⁹

3.4.1.1 Substantivele masculine

La singular genul masculin are trei desinențe posibile:

1. **-ø**; Cuvintele monosilabice sau polisilabice fără desinența

Exemple: *fecor* – (copil), *ovčâr* – (cioban), *l'épur* – (iepure), *ánel* – (înger), *ofițîr*, *câp* – (cap)

2. **-u**; Cuvintele în desinența *-u* sunt determinate de prezența consoanelor /r/ sau /l'/ sau (/n/ în Domnu) înaintea terminației *-u*.

Exemple: *sócru* – (socru), *óclú* – (ochi), *códru* – (codru), *lúcru* – (lucru)

3. **-o**; Cuvintele în desinența *-o* sunt împrumutate. Ele sunt mai frecvent folosite în sud decât în nord.

Exemple: *nóno* – (bunic), *múlo* – (bastard)

4. **-ø**; cuvintele polisilabice fără desinența determinate de prezența vocalei /â/ la final. Majoritatea ei sunt de origine croată.

Exemple: *hlâpâc* – (sluga), *sâmâń* – (târg)

---

76 <https://dexonline.ro/definitie/morfologie>

77 <https://dexonline.ro/definitie/substantivul>

78 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 14

79 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 558-564

5.- *e*; cuvintele păstrate din româna vechi, comună

Exemple: *câre* –(câine), *γl'ârme* – (vierme); *șârpe, sârpe, țârpe* – (șarpe)

La plural genul masculin are patru desinențe posibile: -∅,- i - e, și -ure.

1. În aceasta grupa este posibilă fiecare desinență.

a) După tipul *per*, fără desinența la plural se schimbă cuvintele: *fecor* – *fecor* (copil), *fil'* - *fil'* (fiu), *ovčâr* – *ovčâr* (cioban), *l'épur* – *l'épur* (iepure), *ânel* – *ânel* (înger)

b) Cuvintele monosilabice, care au avut în trecut genul neutru, fac plural cu desinența *-ure*.

Exemple: *câp* – *câpuri* (*cap*), *briγ* – *briγ* (*deal*), *loc* – *locuri* (*loc*)

c) Cuvintele polisilabice, care erau în trecut de genul ambigen termină la plural în *-e*.

Exemple: *žâžet* – *žâžete* (*deget*), *pičór* – *pičóre* (*picior*)

d) Cuvintele cu alternanța vocalică în plural termină în *-e*.

Exemple: *hleb* – *hlêbe* (*pâine*), *mer* – *mêre* (*măr*)

2. - *i/ uri*; Cuvintele în desinența *-u* sunt determinate de prezența consoanelor /r/ sau /l'/ sau (/n/ în Domnu) înaintea terminației *-u* termină la plural în *-i/ -uri*.

Exemple: *sócru* – *sócru* (*socru*), *ócl'u* – *ócl'i* (*ochi*), *códru* – *códruri* (*codru*), *lúcru* – *lúcruri* (*lucru*)

3. Cuvintele împrumutate în singular în *-o* fac plural cu desinența *-i*.

Exemple: *nóno* – *nóni* (*bunic*), *múlo* – *múli* (*bastard*)

4. Cuvintele polisilabice fără desinența determinate de prezența vocalei /â/ la final termină la plural în *-i*.

Exemple: *hlâpâc* – *hlâpci* (*sluga*), *sâmâń* – *sâmńi* (*târg*)

5. Cuvintele păstrate din româna vechi în *-e*, fac plural fără desinență.

Exemple: *câre* – *câre*(câine), *γl'ârme* – *γl'ârme* (vierme); *șârpe, sârpe, țârpe - șârpe, sârpe, țârpe* (șarpe)⁸⁰

80 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 558-563

3.4.1.2 Substantivele feminine

Genul feminin are la singular patru soluții: **-a, -e, -e, -ø**.

1. **-a**; Jeîan și **-e** Șușnievița; Majoritatea cuvintelor istroromân de gen feminin termină la **-a** în Jeîan și **la-e** Șușnievița.

Exemple: *câsa* – (casă), *sócra* – (soacra), *nóna* – (bunică), *déble* – (trunchi de copac)

2. **-e**; În acest tip intră cuvintele atât moștenite din română comună cât și împrumutate din croată, sau italiană.

Exemple: *dúše* – (suflet), *mul'âre* – (soție), (femeie), *pâre* – (pâine)

3. **-ø**; Cuvintele care se termină în consoană sunt incluse în acest grup.

Exemple: *córist* – (folos), *misl* – (gând), *mílost* – (milă)

Genul feminin are la plural trei soluții: **-e, -i – ø**.

1. **-e**; Cuvintele care se termină la singular în **-a** Jeîan și **-e** au la plural desinența **-e**.

Exemple: *câsa* – *câse* (casă), *sócra* – *sócre* (soacra), *nóna* – *nóna* (bunică)

Aceasta regula nu este absolută și are niște excepții, care trebuie să menționez și trebuie să fie luate în considerație:

a) Substantivele în **-ra** au pluralul în **-ø**. Exemple: *móra* – (moară), *sęra* – (seara)

b) Substantivele care au înaintea desinenței **-a** două consoane (**-CC-a/e**) au la plural **-i** (**-CC-i**).

bíčva – *bíčvi* (ciorap), *bârba* – *bârbi* (barb), *límba* – *límbi*, *límb*, *limbe* (J.)

2. **-ø**; Substantivele care au desinența **-ø** la plural:

a) Substantivele care au înaintea desinenței **-e** în singular consoanele **-č, -z, -š, (-t, -z, -s în Ș și N)-ń, -l'** au la plural desinența **-ø**.

Exemple: *dúše* – *dúš* (suflet), *púšce* – *pušč* sau rar *púšce*, *púšci* (pușcă), *úše* – *uš* (ușă)

b) Substantivele în **-e** la singular fac plural cu desinența **-ø**, cu alte cuvinte fără desinențe. În acest tip se poate observa alternanțele vocalice și consonantice.

Exemple: *mul'âre* – *mul'ér* (soție, femeie), *pâre* – *pâr* (pâine), *četâte* – *četât* (oraș, castel)

c) Substantivele abstracte care apar la plural foarte rar.

Exemple: *nemílost* – *nemílost* (dizgrație), *svítlost* (S.) - *svítlost* (lumină)

3. – *i*; Substantivele care se termină în –*i* la plural sunt substantivele care sunt reunite în tipul – Cl' – *e*, –Cń-*e* la singular.

Exemple: *unyl'e* – *unyl'i* (unghie), *móšne* – *móšni* (pungă)⁸¹

3.4.1.3 Substantivele de genul neutru

În limba română sunt trei genurile gramaticale – masculin, feminin, neutru. Genul neutru este genul ambigen. Cu alte cuvinte, el are caracteristicile morfologice și sintactice ale genului masculin și ale genului feminin.

Istroromână a păstrat numai parțial genul neutru. În satul Jeřân substantivele care au la plural desinența –*ure*, –*e* sunt folosite ca substantivele de genul masculin. După analiza lui Kovačec susține că genul neutru a desființat complet din folosire.

Exemple: *crăi* – *crăiure*   *ân nostre crăiure*

În Jeřân se poate mai observa un fenomen lingvistic interesant. Din cauza palatalizării vocalelor finale dispare opoziția singular–plural. Desinențele –*ure*, –*e* au fost extinse la un mare număr de substantive masculine. Aceste substantive masculine s-a schimbat și fonologic. Opoziția singular – plural nu este numai cu desinențele păstrată, cât și cu ajutorul alternanțelor consonantice – *t/ț*, –*d/z*, –*c/č*, –*γ/ž*, –*s/š*.

La sud, în Șușnievița, genul neutru este păstrat pentru substantivele care se referă la neînsuflețite cu excepția *šerp(u)* – *šerpure* (șarpe).

Kovačec scrie că desființarea genului neutru de tip românesc este compensat prin introducerea neutrului de tip croat. În jeřânski sunt cinci substantive folosite care pot funcționa ca neutre și merg împreună cu adjectivele în – *o*. În sud poate funcționa numai substantivul *srébro* ca genul neutru, dar și ca masculin și feminin.

Exemple: *nébo* – (cer), *srébro* – (argint), *zlâto* – (aur), *tésto* – (paste făinoase), *svítlo* – (lumină)⁸²

3.4.2 Adjectivul

Istroromâna are formele aparte pentru fiecare gen. Așa distingem forma diferită pentru genul masculin, feminin și neutru. Această formă a treia este împrumutată din croată și termină în –*o*: *bur*

81 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 563-564

82 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 564

(m.), *búre* / *búra* (f.), *búro* (n.); *líbero* (m.), *líbere* (f.) *líbero* (n.); *târe* (m.), *târe* (f.), *târo* (n.) sau în *-e* pentru câteva adjective împrumutate din română: *mâre* (m.), *mâre* (f.), *mâre* (n.); *dúl'če* (m.), *dúl'če* (f.), *dúl'če* (n.).⁸³

În ceea ce privește schimbarea adjectivelor, Kovačec scrie despre șase tipurile diferite.⁸⁴ Majoritatea adjectivelor se schimbă după **tipul 1**: *bur* – *bur* (m. sg. / pl.), *búra* – *búre* (f. sg. / pl.), *búro* (n. sg. / -) etc.

bur – bur (m. sg. / pl.)	búra – búre (f. sg. / pl.)	búro (n. sg. / -)	(bun)
âb – âb (m. sg. / pl.)	âba – âbe (f. sg. / pl.),	âbo (n. sg. / -)	(alb)
betâr – betâr (m. sg. / pl.)	betâra – betâre (f. sg. / pl.)	betâro (n. sg. / -)	(bătrân)

Tabela 1: Schimbarea adjectivului după tipul 1.

După **tipul 2**: *lâhâc* – *lâhki* (m. sg. / pl.), *lâhca* – *lâhce* (f. sg. / pl.), *lâhko* (n. sg. / -) (ușor) se schimbă adjectivele împrumutate din croată.

lâhâc – lâhki (m. sg. / pl.)	lâhca – lâhce (f. sg. / pl.)	lâhko (n. sg. / -)	(ușor)
zadóvol'an – zadóvol'ni (m. sg. / pl.)	zadóvol'na – zadóvol'ne (f. sg. / pl.)	zadóvol'no (n. sg. / -)	(mulțumit)
tâmân – tâmâni (m. sg. / pl.)	tâmna – tâmne (f. sg. / pl.)	tâmno (n. sg. / -)	(prost, rău)

Tabela 2: Schimbarea adjectivului după tipul 2.

După **tipul 3**: *néγru* – *néγri* (m. sg. / pl.), *neγra* – *néγri* (f. sg. / pl.), *néγro* (n. sg. / -) cu o singură formă pentru plural se schimbă adjectivele *dívl'u* / *divŭ*, *róișu* și *vŭu*.

néγru – néγri (m. sg. / pl.)	neγra – néγri (f. sg. / pl.)	néγro (n. sg. / -)	(negru)
dívl'u – dívl'i (m. sg. / pl.)	dívl'a – dívl'u (f. sg. / pl.)	dívl'o (n. sg. / -)	(salbatic)
róișu – róiși (m. sg. / pl.)	róișa – róișu	róișu	(roșu)

Tabela 3: Schimbarea adjectivului după tipul 3.

Tipul 4 este izolat pentru câteva adjective moștenite din româna comună. Aceste adjective se schimbă ca și adjectivul *târe* – *târ* (m. sg. / pl), *târe* – *târ* (f. sg. / pl), *târo* / *târe* (n. sg. / -).

83 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 565-566

Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 266-268

84 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 266-268

tăre – târ (m. sg. / pl.)	tăre – târ (f. sg. / pl.)	tăro / tăre (n. sg. / -)	(tare)
măre – mâr (m. sg. / pl.)	măre – mâr (f. sg. / pl.)	măro / măre (n. sg. / -)	(mare)
žúre – žúr (m. sg. / pl.)	žúre – žúr (f. sg. / pl.)	žúro / žúre (n. sg. / -)	()

Tabela 4: Schimbarea adjectivului după tipul 4.

Toate adjectivele din **tipul 5** sunt moștenite din croată sau sunt identice cu adjectivele croate. Caracteristic pentru ele este că au la plural masculin forme duble în *-i* sau *-ø*. Trebuie să fie zis că afară adjectivele croate se schimbă după tipul acest și unele adjective ca *bur* (bun).

poštén – pošténi / pošten (m. sg. / pl.)	pošténa – pošténe (f. sg. / pl.)	pošténo (n. sg. / -)	(cinstit)
criv – crivi / criv (m. sg. / pl.)	criva – crive (f. sg. / pl.)	crivo (n. sg. / -)	(vinovat)
nov – novi / nov (m. sg. / pl.)	nova – nove (f. sg. / pl.)	novo(n. sg. / -)	(nou)
bur – buri / bur (m. sg. / pl.)	búra – búre (f. sg. / pl.)	búro (n. sg. / -)	(bun)

Tabela 5: Schimbarea adjectivului după tipul 5.

Tipul 6 este cel mai rar tip al schimbării adjectivelor. Acest tip este caracteristic pentru adjectivele italiene și este folosit individual la sud.

líbero – líberi (m. sg. / pl)	líberę – líbere (f. sg. / pl.)	líbero (n. sg. / -)	(liber)
-------------------------------	--------------------------------	---------------------	---------

Tabela 6: Schimbarea adjectivului după tipul 6.

3.4.2.1 Substantivele și adjectivele cu alternanțe vocalice și consonantice

În schimbarea morfologică, limba română cunoaște două schimbări în rădăcină unui cuvânt. Aceste schimbări se numesc – *alternanțe vocalice* sau *alternanțe consonantice*. Alternanțele vocalice reprezintă schimbarea între vocalele în rădăcină unui cuvânt. Alternanțele consonantice reprezintă modificarea între consoanele în tema unui cuvânt.⁸⁵

Dialectul istroromân ca unul dintre patru dialecte române a păstrat numai parțial schimbările menționate. Alternanțe vocalice în combinația cu alternanțele consonantice sau fără ele sunt rare și

85 <https://dexonline.ro/definitie/alternan%C8%9B%C4%83>

după Kovačec sunt limitate numai ca relicte într-un număr mic de cuvinte.⁸⁶

Substantivele masculine cu *alternanțe vocalice în opoziția singular–plural* : *mer – mēre* (măr), *hleb – hlebe* (pâine), *per – pēre* (păr), *șârpe – șerp* (șarpe), *aré – arēle* (prsten) etc..

Substantivele feminine cu *alternanțe vocalice în opoziția singular–plural*: *mul'āre – mul'er* (femeie), *sere / sēra – ser* (seară), *domareța – domareț* (duminița) ș.a.m.d..

Adjectivele cu alternanțe vocalice: *néryru – neýra* (m. / f.), *rev – re* (m. / f.) (rău), *verde* (m. / f. sg.) – *verz* (m. / f. pl.) etc..

Pe de altă parte, în istroromână alternanțele consonantice sunt păstrate mai bine decât alternanțele vocalice, dar după părerea lui Kovačec procedeul a părăsirii alternanțelor este în retragere. De exemplu, în satul Jeîan pluralele masculine cu alternanțele consonantice sunt schimbate cu desinența nouă în *–ure / –e* fără alternanțele consonantice. De asemenea multe substantive feminine sunt folosite fără alternanțe. Dar trebuie să fie zis că pe teritoriul istroromân întreg există și sunt folosite forme duble cu alternanțele sau fără alternanțele.⁸⁷

Exemple:

Masculin

/t/ - /t̥/

cócot – cócoț / cocote (m. sg. / pl.) (cocoș)

zet – zéture (m. sg. / pl.) (ginere, cumnat)

frate – fraț (m. sg. / pl.) (frate)

curat – curaț (m. sg. / pl.) (curat)

/d/ - /z/

cuñado – cuñaz (m. sg. / pl.) (nepot)

/c/ - /č/

bâc – bâč / bâcure (m. sg. / pl.) (taur)

/ɣ/ - /ž/

médiy – médiž (m. sg. / pl.) (medic)

bríy – bríyure (m. sg. / pl.) (deal)

lúny – lúnž (m. sg. / pl.) (lung)

86 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 268

87 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 260-261

/s/ - /ş/

urs – *urş* / *úrşure* (m. sg. / pl.) (medic)

/n/ - /ń/

ân – *ân* (m. sg. / pl.) (an)

/l/ - /l´/

móle – *mól´* (m. sg. / pl.) (moale)

Exemple:

Feminin

/t -a/ - /t/

téta – *téte* (f. sg. / pl.) (mătuşa)

curâta – *curate* (F. sg. /pl.) (curată)

/t/ - /t̃/

četâte – *četât* (f. sg. / pl.) (oraş)

/d-a/ - /d/

suseða – *susede* (f. sg. / pl.) (vecinã)

/d-e/ - /z/

merinde – *merinz* (f. sg. / pl.) (prânz)

verde – *verz* (f. sg. / pl.) (verde)

/c-a/ - /č/

vâca – *vâč* (f. sg. / pl.) (vacã)

fúrca – *fúrke* (f. sg. / pl.)

vísoca – *vísoč* (f. sg. / pl.) (înalță)

/ɣ-a/ - /ž/

dúɣa – *dúž* (f. sg. / pl.) (doagã)

/s-a/ - /s-e/

bârsa – *bârse* (f. sg. / pl.) (pungã)

/z-a/ - /z-e/

verza – *verze* (f. sg. / pl.) (varzã)

/n-a/ - /n-e/

pęna – *pęne* (f. sg. / pl.) (panã)

/l-a/- /l´/

móle – *mól´* (f. sg. / pl.) (moalã)

După Kovačec, cel mai bine se păstrează alternanțele consonantice în opoziția singular-plural în formele masculine ale adjectivelor și ale participiilor și cel mai puțin sunt păstrate în formele masculine și feminine ale substantivelor și adjectivelor, ce este evident din lista în sus.

3.4.3 Articolul

Articolul este o parte de vorbire care determină o altă parte de vorbire, de obicei un substantiv și se schimbă după număr, caz și gen al cuvântului care determină. În istroromână ca și în română există doi tipuri de articole – *articolul nehotărât* sau *nedefinit și articolul hotărât* sau *definit*.⁸⁸

În istroromână *articolul nehotărât* este proclitic. El se află în față substantivului determinat și are niște forme diferite. În Jeîan articolul nehotărât pentru genul masculin are la singular forma – *ân* (ân, âm, ân, â) sau ca variantă individuală are și forma – *un* (*un, um, uñ, u*). Pe de alta parte, în sud găsim o singură formă –*un*. Pentru genul feminin la singular pe teritoriul întreg articolul are forma – *o*. La plural ca echivalent al articolului nehotărât se folosesc – *núșcarl'î* (niște) pentru genul masculin și feminin sau –*úri / úre*.(m. / f. pl.)⁸⁹

Exemple:

genul masculin: *un om - núșcarl'î omir / omure, un frâte - núșcarl'î frăț* (m. sg. / pl.), *un sócru - núșcarl'î socri* (m. sg. / pl.)(socru), *un nóno - núșcarl'î nóni*(m. sg. / pl.) (bunic)

genul feminin: *o vâca / vâce - núșcarl'î vâč* (f. sg. / pl.) (vacă), *o cășe / căsa - núșcarl'î case* (f. sg. / pl.) (casă)

Articolul hotărât este în istroromână enclitic. El este postpus, se află la sfârșitul substantivului determinat. Pentru genul masculin singular are două forme –*u* sau –*le*. La plural masculin articolul are forma –*i* sau în Jeîan –*le*. Articolul hotărât pentru genul feminin are desinența –*a* la singular și sfârșitul –*le* la plural.

Exemple :

genul masculin: *omu - omiri / omurle, fratele - frăți* (m. sg. / pl.)

La cuvintele de tipuri *sócru* sau *nóno* nu există diferența între formele hotărâte și nehotărâte: *un sócru - socri* (m. sg. / pl.)(socru), *nóno - nóni* (m. sg. / pl.) (bunic)

genul feminin : *vâca - vâčile* (f. sg. / pl.) (vacă), *cășe / căsa - case* (f. sg. / pl.) (casă)⁹⁰

88 <https://dexonline.ro/definitie/articol>

89 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 269-273

90 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 269-273

Între formele nehotărâte și hotărâte la genul feminin se poate observă că formele sunt identice. În Jeian, unde desinența obișnuită pentru genul feminin este – *a*, care corespunde sfârșitului hotărât la genul feminin – *a*.

Exemplu: (*o*) *câsa* – *câsa*, (*o*) *vâca* – *vâca* (articolul nehotărât / hotărât) (Jeian)

Adjectivul se poate afla în două poziții. Adjectivul se află între articolul nehotărât și cuvântul determinat și înainte substantivului determinat când poartă articolul hotărât. Kovačec scrie că categoria determinării poate fi exprimată și cu ajutorul demonstrativelor *česta*, *sta*, *čela*. În poziția această se poate observa că adjectivul în aceste poziții este când articulat când nearticulat.⁹¹

Exemple:

genul masculin:

un mare om – *núșcarl' i mar omir*

marle om – *mari omir*

česta, *sta*, *čela mare potoc* (pârâu)

česta, *sta*, *čela mare frâte*

omu čela tare

genul feminin:

o mare căse / căsa – *núșcarl' i mar case*

mara căse / căsa – *marle case*

o bura fețe - núșcarl' i bure fete

3.4.4 Declinarea

În istroromână flexiunea substantivelor și adjectivelor este în linii mari analitică, în sensul că formele cazuale se exprimă nu cu ajutorul terminațiilor ca în limba română deci cu ajutorul niște particulelor. În istoromână există și declinarea sintetică cu ajutorul terminațiilor, dar ea este marginală. Între satele în sud și nord există niște diferențe care vor fi explicate.⁹²

În satele la sud peninsulei Istra flexiunea substantivelor și adjectivelor se exprimă cu ajutorul particulelor. Flexiunea cazelor genitiv și dativ pentru ambele genuri se exprimă cu ajutorul particulei –*lu* care se află în față substantivului. Particularitatea singură este că la genul feminin există terminația –*e* în loc de –*e* care se află la sfârșitul substantivului și care este aici facultativă în

91 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 567

92 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 567

comparație cu Jeîan, unde este obligată.⁹³

Exemple:

décla lu préftu (femeia de serviciu lui preotul)

patu lu maie și lu țâțe (patul lui mamă și tata)

zis-a lu préftu (a zis preotului)

patu lu bâbe / bâbe (patul lui bunică)

zis-a lu musate fețe (a zis fetei frumoase)

masculin / feminin	Forma nehotărâtă	Forma nehotărâtă
N	un om	o žénsca
G / D sg.	lu om	lu žénske
G / D pl.	lu omir	lu žénske

Tabela 7: Declinarea formelor nehotărâte și hotărâte pentru genul m. și f..

În satul Jeîan situația cu flexiunea este mai complicată. Marca genitiv–dativului hotărât cu forme speciale pentru fiecare gen și număr sunt forme speciale de articol nehotărât: pentru masculin singular –*urve*, pentru feminin singular –*url'ę*, pentru ambele genuri în plural –*urorę / nușcarore*. În loc de articolul nehotărât pot se afla și o serie de adjective determinative sau pronumele indefinite.⁹⁴

masculin / feminin	Forma nehotărâtă	Forma nehotărâtă
N	un om	o žénsca
G / D sg.	urve om	url'ę žénske
G / D pl.	urorę / nușcarore omir	urorę / nușcarore žénske

Tabela 8: Declinarea formelor nehotărâte și nehotărâte pentru genul m. și f. în Jeîan.

Flexiunea hotărâtă are mai multe posibilități. Posibilitatea întâia este flexiunea cu ajutorul particulei –*lu* pentru genul masculin și –*le* pentru genul feminin care se află în fața substantivului. Posibilitatea a doua este flexiunea cu ajutorul formelor ale articolului hotărât declinat –*lui* pentru genul masculin, –*l'ei* pentru genul feminin și la plural pentru amândouă genuri –*lor*. La cazul

93 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 276

94 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 276

genitiv înaintea particulelor *-lu* și *-le* facultativ este articolul genitival *-a*. Particularitatea întâia este formarea genitivului cu ajutorul prepoziției *-de* pentru substantivele care înseamnă lucruri. Particularitatea a doua este dacă substantivul este însoțit de un adjectiv, cazele genitiv și dativ se exprimă pentru genurile și numere ambele cu ajutorul prepoziției *-a*.⁹⁵

masculin / feminin	Forma hotărâtă	Forma hotărâtă
N	ómu	žénsca
G / D sg.	lu ómu / ómuluř	le žénske / žénske l'ei
G / D pl.	lu ómiri / ómirilor	le žénskele / žénskelor

Tabela 9: Flexiunea hotărâtă

masculin / feminin	Forma hotărâtă	Forma hotărâtă
G sg.	gospodăru de grăd câsa de bolan om	gospodărița de palăce câsa de bolna žénsca
G pl.	gospodări de grăduri câse de bolni omir	gospodărițe de palăce câse de bolne žénsce

Tabela 10: Flexiunea hotărâtă

masculin / feminin	Forma hotărâtă	Forma hotărâtă
G / D sg.	câsa a bolan om	câsa a bolna žénsca
G / D pl.	câse a bolni omir	câse a bolne žénsce

Tabela 11: Flexiunea hotărâtă

Istroromâna cunoaște și cazul *vocativ*, care se formează cu terminația *-e* sau terminația *-u* pentru genul masculin care este caracteristică pentru vocativul croat. Satul Jeian cunoaște și forma vocativului în *-ule* care se folosește în limba română. Pentru substantivele feminine și substantivele masculine în *-a* și *-e*, avem în toate satele istroromâne terminația *-o* sau formele care sunt identice cu forma nominativului articulat.⁹⁶

⁹⁵ Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 276-277

⁹⁶ Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 569

	Substantivul masculin	Substantivul feminin
N / V	cúm – cúme	máma – mámo
N / V	l'epur – l'epure	féte – féto
N / V	čáče – čáčo	cúma – cúma
N / V	gospodár – gospodárule	crál'evna – crál'evna

Tabela 12: Formarea vocativului

În istroromână substantivul poate fi precedat de un demonstrativ care poate fi când articulat și când nearticulat. Demonstrativ are trei forme –*čésta, sta și (a)čéla* cu formele deosebite pentru fiecare gen și număr. Demonstrativele de apropiere sunt –*čésta* și *sta*, și demonstrativele de îndepărtare este –*(a)čéla*. În ceea ce privește diferențele între satul Jeîân și alte sate, în Jeîân s-au păstrat formele sintetice pentru genitiv și dativ, iar în sudul genitivul și dativ se formează analitic cu ajutorul particulei –*lu*. În urmare vom prezenta tabelele cu formele de demonstrative pentru fiecare satul.⁹⁷

Masculin / feminin	Jeîân	Jeîân	Jeîân	Jeîân
N / A sg.	čésta / sta	čâsta / sta	(a)čéla	(a)ča, (a)čâ
G / D sg.	čéstve / stve	čest'ë / stl'ë	čelvé	čel'ë
N / A pl.	čest'í / št'í	čâste / ste	(a)čél'í	(a)čále, čále,
G / D pl.	čestore / store	čestore / store	čelore	čelore

Tabela 13: Flexiunea adjectivelor demonstrative în Jeîân

În sud este situația cu demonstrativelor mai simplă cu particularitatea că demonstrativele *țesta, sta și țéla* pot fi însoțite și așa întărite cu forma –*istu* (însuși).

Masculin / feminin				
N / A sg.	čésta / țesta / sta	čâsta / căste, țasta / țaste / sta	čéla / țéla	ča / ța
G / D sg.	lu + čésta / țesta / sta	lu + čâsta / căste, țasta / țaste / sta	lu + čéla / țéla	lu + ča / ța
N / A pl.	čest'í / țest'í / št'í	čâste / țaste / ste	čél'í / țél'í	čále / țale
G / D pl.	lu + čest'í / țest'í / št'í	lu + čâste / țaste / ste	lu + čél'í / țél'í	lu + čále / țale

Tabela 14: Flexiunea adjectivelor demonstrative la sud

97 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 569-570

Dacă substantivul este însoțit de posesiv, posesivul se află înaintea cuvântului, dar cu excepția pentru Jeîan, unde posesivii stau după substantivele. Diferențele între satele istroromâne sunt prezentate în tabelele mai jos.⁹⁸

În satul Jeîan posesivele sunt precedate de articolul genitival *-a*. În comparația cu istroromâna de tip sudic, formele posesivelor în Jeîan sunt:

Jeîan	Pers. 1. (m. / f.) sg.	Pers. 2 sg.	Pers. 3 sg.
N / A sg.	a mev / me – a meḡ / ma / mǎ	a tev – a ta / tǎ	a sev / se – a sa / sǎ
G / D sg.	a melveḡ – a mel'ḡ	a telveḡ – a tel'	a telveḡ – a tel'ḡ
N / A pl.	a mel' - a meḡle	a tel' – a tǎle	a sel' - a seḡle
G / D pl.	a meloreḡ	a teloreḡ	a seloreḡ

Jeîan	Pers. 1. (m. / f.) pl.	Pers. 2 pl.	Pers. 3 pl.
N / A sg.	a nóstru – a nóstra	a vóstru – a vóstra	a sev / se – a sa / sǎ
G / D sg.	a nostvreḡ – a noșt''ḡ	a vóstvḡ – a voșt''ḡ	a telveḡ – a tel'ḡ
N / A pl.	a noșt''i – a nostre	a voșt''i – a vostre	a sel' - a seḡle
G / D pl.	a nostoreḡ	a vostoreḡ	a seloreḡ

Tabela 15: Declinarea posesivelor în Jeîan

Posesivul de persoana a treia care nu este reflexiv, se poate afla în cazurile nominativ–acuzativ înaintea substantivului cu articolul hotărât și după substantivul cu articolul nehotărât. În cazurile genitiv–dativ singular posesivul stă înaintea substantivului. Pe de altă parte, în cazurile genitiv–dativ plural substantivul se află înaintea.⁹⁹

Jeîan	masculin sg.	feminin sg.
N / A sg.	(.... -u, -le) + a lúĩ / (.... -a)+a lúĩ	(.... -u, -le) + a l'ėĩ / (.... -a) + a l'ėĩ
G / D sg.	(a) lu + a lúĩ / (a)+le a lúĩ	(a) lu + a l'ėĩ / (a) + le a l'ėĩ
N / A pl.	(.... -i) + a lúĩ / (.... -le)+a lúĩ	(.... -i) + a l'ėĩ / (.... -le) + a l'ėĩ
G / D pl.	(.... -lor) + a lúĩ	(.... -lor) + a l'ėĩ

98 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 570

99 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 570

Jeïän	masculin sg.	feminin sg.
N / A sg.	(... -u, -le) + a lór	(... -a) + a lór
G / D sg.	(a) lu+ a lór	(a) le + a lór
N / A pl.	(... -i) + a lór	(... -le) + a lór
G / D pl.	(... -lor) + a lór	(... -lor) + a lór

Tabela 16: Declinarea posesivului de persoana a treia în Jeïän

În satele sudice posesivele se află înaintea substantivului și nu se formează ca și la nord cu ajutorul articolului genitival-a.

Sud	Pers. 1 (m. / f. / n.) sg.	Pers. 2 (m. / f. / n.) sg.	Pers. 3 (m. / f. / n.) sg.
N / A sg.	me – meḡ – mévo	te – teḡ - tevo	se – seḡ - sévo
G / D sg.	lu + me – meḡ – mévo	lu + te – teḡ - tevo	lu + se – seḡ - sévo
N / A pl.	mel' - meḡe	tel' - teḡe	sel' - seḡe
G / D pl.	lu + mel' - meḡe	lu + tel' - teḡe	lu + sel' - seḡe

Sud	Pers. 1 (m. / f.) sg.	Pers. 2 (m. / f.) sg.	Pers. 3 (m. / f.) sg.
N / A sg.	nóstru – nóstrḡ	vóstru – vóstrḡ	se – seḡ - sévo
G / D sg.	lu + nóstru – nóstrḡ	lu + vóstru – vóstrḡ	lu + se – seḡ - sévo
N / A pl.	nostru – nostre	vóstru - vóstre	sel' - seḡe
G / D pl.	lu + nostru – nostre	lu + vóstru - vóstre	lu + sel' - seḡe

Tabela 17: Declinarea posesivelor la sud

Posesivul de persoana a treia care nu este reflexiv cunoaște formele următoare :

Sud	Masculin sg.	Feminin sg.
N / A sg.	(... -u, -le) + lúĩ / (... -a) + lúĩ	(... -u, -le) l'ėĩ / (... -a) l'ėĩ
G / D sg.	lu + lúĩ / lu + lúĩ	lu + l'ėĩ / lu + l'ėĩ /
N / A pl.	(... -i) + lúĩ / (... -le) + lúĩ	(... -i) + l'ėĩ / (... -le) + l'ėĩ
G / D pl.	(... -lor) + lúĩ	(... -lor) + l'ėĩ

Sud	Masculin pl.	Feminin pl.
N / A sg.	(... -u, -le) + lór	(... -a) + lór
G / D sg.	lu +lor	lu +lor
N / A pl.	(... -i) lór	(... -le) lór
G / D pl.	(... -lor) a lór	(...-lor) a lór

Tabela 18: Declinarea posesivului de persoana a treia la sud

Adjectivele interogativ–relative care pot sta lângă substantivul ca un determinant sunt adjectivele uromatoare: *carle /cârle* (m.), *cara* (f.) și *câro* (n.), *cúmile*, *cúma*, *cúmo* (ce fel de, cum), *câtile*, *câta*, *câto* (cât de mare), *așavile*, *așáva*, *așávo* (astfel de, asemenea), *acâtile*, *acâte*, *acâto* (atât de mare) ș.a.m.d.. Formele acestor adjective interogative pot fi sintetice sau analitice în cazuri genitiv–dativ. În satul Jeîân determinantul interogativ *carle/cârle* (m.), *cara* (f.) și *câro* (n.) are formele sintetice la cazuri genitiv–dativ. Alte adjective interogative, menționate mai sus, formează cazurile genitiv–dativ analitic cu ajutorul prepoziției *–de*.¹⁰⁰

m. / f. / n.	carle, cârle (care)	cúmile (ce fel de)	câtile (cât de mare)	așavile (astfel de)
N / A sg.	carle, cârle / cara / câro	cúmile / cúma / cúmo	câtile / câta / câto	așavile / așáva / așávo
G / D sg.	carve / carl'ę	de + cúmile / cúma / cúmo	de + câtile / câta / câto	de + așavile / așáva / așávo
N / A pl.	carl'i / cârl'i	cúmil' / cúme	cât, câtil' / câte	
G / D pl.	carore	de + cúmil' / cúme	de + cât, câtil' / câte	de + așál' / așáve

Tabela 19: Declinarea adjectivelor interogativ–relative

3.4.5 Numeralesle

Istroromâna a păstrat din româna comună numai numeralesle cardinale de la unu până la zece : *ur – úra*, *doi – do*, *trei*, *pâtru*, *činč*, *șáse*, *șapte*, *opt*, *dévet*, *déset – zețe – zeče*. Pentru numeralul *nouă* se folosește *dévet*, dar Kovačec spune că în satul Jeîân și pe insula Krk a fost notat și termenul *nopt* pentru nouă. Numeralul *zece* are în istroromână mai multe posibilități. În satele Brdo și Noselo se folosește termenul *zeče*, în Șușnévițe *zețe* și în Jeîân sub influența croată *déset*. De la numeralul *zece* numeralesle sunt împrumutate din limba croată, mai precis din dialectul čakavian. Excepțiile din seria de expresii croate sunt *tâvjânt* din limba germană și *mil'âr* din limba italiană pentru numeralul *mie*.¹⁰¹

În ceea ce privește flexiunea numeralelor, majoritatea numeralelor formează cazurile genitiv–dativ cu ajutorul articolului genitival *–a*. Excepția este numeralul unu cu formele următoare; *urve / url'e* în loc de *a ur / a úra*.¹⁰²

100 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 571

101 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 571

102 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 571

Numeralele ordinale sunt mai bine păstrate decât numeralele cardinale. Numai pentru numeralul întâi se folosește împrumutul *pârvile / pârvat / pârvot*. Alte numerale se formează cu ajutorul particulei *-a* în Jeïân, fără particulei *-a* în sud și cu desinenței *-le / -ile* pentru genul masculin și *-(v)a* pentru genul feminin¹⁰³

Numeralul cardinal	Numeralul ordinal : <i>a +- le / - ile (m.), a + -(v)a (f.)</i>
doi	a doile / a dova
trei	a treile / a treia
pătru	a pătrile / a pătra
dését	a desétile / a deséta

Tabela 20: Formarea numeralelor ordinale

Formele cazurilor genitiv-dativ la numeralele ordinale se formează pentru numeralul întâi cu ajutorul prepoziției *-a* și pentru celelalte numerale cu ajutorul particulelor *-lu* pentru masculin și *-le* pentru feminin.¹⁰⁴

Exemple :

întâi – *a pârvile*

trei – *lu a doile / le a dova*

patru – *lu a pătrile / le a pătra*

3.4.6 Pronumele

Pronumele sunt partea de vorbire cu rolul de a substitui un substantiv sau un adjectiv. Aceasta înseamnă că pronumele pot avea două funcții. Când pronumele înlocuiesc substantivul, atunci au funcția principală. Când însoțesc substantivul, atunci au rolul adjectivelor pronominale, care au fost menționate deja în lucrarea această. Ca și substantivele și adjectivele, pronumele sunt o parte de vorbire flexibilă. Pronumele se schimbă după categoriile gramaticale – gen, număr, și caz. Cu alte cuvinte, pronumele sunt determinate de aceste categorii gramaticale.¹⁰⁵

În partea această vom mă ocupa în linii mari cu pronumele personale în istroromână pentru că celelalte pronumele sunt deja menționate și explicate. După părerea lui Kovačec, pronumele

103 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 284

104 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 284

105 <https://dexonline.ro/definitie/pronume>

personale în istroromână sunt caracterizate printr-un fapt că sunt păstrate remarcabil, dacă uităm diferențele fonetice și morfologice, care sunt rezultatul dezvoltării dialectului istroromân. În ceea ce privește formele, istroromână distinge două tipuri de pronumele – *pronumele personale accentuate* și *neaccentuate*. Formele accentuate sunt îndepeđente, pot sta singure și formele neaccentuate sunt legate, conjuncte de verbul.¹⁰⁶

Formele accentuate – Jeîân	Pers. 1	Pers. a 2 – a	Pers. a 3 – a reflexiv	Pers. a 3 – a nereflexiv (m. / f.)
N sg.	ĩó	tú	/	ĩé / ĩã
D sg.	mĩfe	țĩfe	sĩfe	a lúĩ / a l'ėĩ
A sg.	mĩre	tĩre	sĩre	ĩé / ĩã
N pl.	nóĩ	vóĩ	/	ĩél' / ĩãle
D pl.	a nó	a vó	sĩfe	a lór
A pl.	nóĩ	vóĩ	sĩre	ĩél' / ĩãle

Tabela 21.: Pronumele personale accentuate și declinarea lor

În ceea ce privește diferențele între satele la nord și sud, formele pronumelor sunt în linii mari identice cu o singură diferență. În sud, cazul dativ se formează fără articolului genitival –a. În locul formelor –a lúĩ / a l'ėĩ, a nó, a vó și a lór se folosesc –lúĩ / l'ėĩ, nó, vó, și lór.

Formele accentuate – Jeîân	Pers. 1	Pers. a 2 – a	Pers. a 3 – a reflexiv	Pers. a 3 – a nereflexiv (m. / f.)
N sg.	(ĩó)	(tú)	/	(ĩé / ĩã)
D sg.	âm		âș	âl'
A sg.	me		âș	âl' / o
N pl.	(nóĩ)	(vóĩ)	/	(ĩél' / ĩãle)
D pl.	na	va	âș	la
A pl.	na	va	âș	âl' / le

Tabela 22: Pronumele personale neaccentuate și declinarea lor

106 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 572
Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 285-286

Dacă cuvântul înaintea de pronume se termină cu o vocală, la dativ se folosesc formele urmatoare; - *mî-*, *î-*, *șî*.

Diferențele între sud și nord sunt urmatoare. În sud avem în locul de formele: *âmî-*, și *mî-*, formele: *âmî-* și *mî-*, iar formele: *âî-*, și, *âșî*, exista în nord. Diferența a doua este că formele pentru dativ și acuzativ la plural –*na*, și *va* sunt folosite numai în nord, iar la sud avem formele –*ne* și *ve*.¹⁰⁷

3.4.7 Verbul

Verbul este o parte de vorbire flexibilă care exprimă o acțiune sau o stare unui obiect și care se caracteriză prin flexiunea proprie. Verbele se schimbă prin conjugarea după categoriile gramaticale de persoană, timp, număr, mod, diateză și uneori genul subiectului.¹⁰⁸

3.4.7.1 Aspectul verbal

Noutatea în istroromână este o categorie nouă –*aspectul verbal*. Aspectul verbal este categoria gramaticală care este caracteristică pentru limbile slave ca și limba croată, de unde această noutate este preluată. Kovačec scrie că nu numai nici un dialectul român, ci și nici o limbă romană cunoaște această categorie gramaticală.¹⁰⁹

În ceea ce privește definiția acestei categorii, aspectul verbal este categoria gramaticală care exprima informațiile despre durata sau gradul de realizare a acțiunii unui verb. Cu alte cuvinte, prin aspectul verbului se poate afla despre începutul, continuarea sau sfârșitul acțiunii.¹¹⁰

După aspectul verbal se disting – *verbele durative (imperfective)*, *verbele momentane (perfective)* și *verbele frecventative (iterative)*. Verbele imperfective exprimă o acțiune, care presupune durată, continuare, fără precizarea despre începutul sau sfârșitul ei. Verbele perfective presupun o acțiune, care este încheiată, cu alte cuvinte, care exprimă rezultatul acțiunii. Verbele iterative exprimă o acțiune care se repetă, fie perfectivă, fie imperfectivă.¹¹¹

---

107 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 286

108 <https://dexonline.ro/definitie/verb>
http://gramaticalimbiiromane.ro/morfologia/parti-vorbire-flexibile/verbul/#Schimbarea_valorii_gramaticale_a_verbului
<https://ro.wikipedia.org/wiki/Verb>

109 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 287

110 <https://dexonline.ro/definitie/aspect>

111 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996 pg. 118

În *Glosarul istroromân–croat* lui Kovačec, el prezintă analiza verbelor istroromâne ținând seama de aspectul verbal. El scrie că procesul aspectualizării verbului istroromân nu este încă terminat și că teoretic fiecare verb poate avea aceste trei forme aspectuale și că există niște caracteristice pentru recunoașterea mai ușoară aspectului verbal. Dovada argumentului, că procesul aspectualizării verbelor istroromâne nu este terminat, este folosirea perechilor de aspect hibrid. Perechile hibride sunt caracterizate prin faptul că sunt de origini diferite. Cu alte cuvinte, opoziția aspectului perfectiv–imperfectiv este exprimată prin două verbe din două limbi diferite. La sfârșit, Kovačec dă o teorie, că adoptarea aspectului verbal și folosirea perechilor de aspect hibrid este una dintre cauzele pentru dispariția a verbelor române și împrumutarea din ce în ce mai des a verbelor croate în loc a verbelor române.¹¹²

Exemple:

v. imperfectiv <i>mâncá</i>	□	v. perfectiv <i>poǐdi</i>
v. imperfectiv <i>bę</i>	□	v. perfectiv <i>popí</i>

Indicii pentru recunoașterea și înțelegerea aspectului verbal sunt uromatoari:

a) *formele perfective* se recunosc de formele imperfective prin prefixele împrumutate din croată – *do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *ob-*, *po-*, *pod-*, *pot-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *z-*, *za-* sau prin prefixele care sunt păstrate din româna comună – *a-*, *ân-*.¹¹³

Exemple:

verbele cu prefixele împrumutate din croată: *dopel'ęǐ* (a aduce), *načini* (a face), *obisi* (a agăța), *poiđi* (a mânca tot), *prihití* (a răsturna), *provęǐ* (a încerca)

verbele cu prefixele păstrate din româna comună: *adúče* (a aduce), *âncł'ide* (a închide)

b) *formele imperfective* moștenite din croată în desinența –*ęǐ* pot primi aspectul perfectiv prin desinența –*i* și cu ajutorul alternanțelor în rădăcina unui cuvânt

Exemple :

v. imperfectiv <i>bușkeǐ</i> (a săruta)	→	v. perfectiv <i>búșni</i> (a săruta o dată)
v. imperfectiv <i>cavtaęǐ</i> (a privi, a se uită)	→	v. perfectiv <i>cavtâ</i> (a arunca o privire)

c) *verbele iterative* se formează de la verbele moștenite din româna comună, la care aspectul verbal nu este stabilit și opoziția aspectului perfectiv–imperfectiv depinde de contextul în care apar, cu ajutorul infixelor –*av-* și –*iv-* împreună cu desinența –*ęǐ* și –*ui*

112 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 288

113 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 288

Exemple :

- v. imperfectiv / perfectiv *arată*   □   v. iterativ *aratavei*
v. imperfectiv / perfectiv *cade*   □   v. iterativ *cadavei*

d) *verbele perfective* obțin aspectul verbal iterativ prin schimbarea tipului de conjugare

Exemple:

- v. perfectiv *obeći* (a promite)   □   v. iterativ *obečuĩ*
v. perfectiv *scupĩ* (a aduna)   □   v. iterativ *scupl'ei*
v. perfectiv *ocopeĩ* (a promite)   □   v. iterativ *ocópuĩ*¹¹⁴

3.4.7.2 Conjugările în dialectul istroromân

Conjugarea este o categorie de verbe, care este exprimată prin terminația caracteristică la infinitiv și la care toate verbele se conjugă în mod asemănător. Limba română cunoaște patru conjugările diferite.¹¹⁵

Istroromâna are șase conjugările la sud și încă o conjugare adițională în satul Jeîan. Conjugarea a I-a, a II-a, a III-a și a IV-a sunt conjugările moștenite din română comună și cuprind aproximativ 150 de verbe neproductive, iar celelalte două la sud și celelalte trei conjugări în satul Jeîan îmbrățișează verbele productive, care sunt în linii mari împrumutate din alte limbi. Diferența între verbele productive și neproductive este că toate verbele noi, care întra sau sunt formate în istroromână se conjugă după una dintre aceste trei sau patru ultime conjugări. Pe de altă parte sunt verbele neproductive, moștenite din română, care sunt cuprins în grupul închis pentru verbele noi.¹¹⁶

Tipul conjugării	Infinitivul	Exemplul
I	– ă	arată, ară, legă
II	– e	cade, be
III	– e	adúce, façe
IV	– í	avzí, dorí
V	– í	falí, pripremí
VI	– eĩ	proveĩ, arataveĩ
VII (Jeîan)	– úĩ	ocópuĩ, darúĩ

Tabela 23: Tipurile conjugărilor în istroromână

114 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 288

115 <https://dexonline.ro/definitie/conjugare>

116 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 572

3.4.7.3 Formele personale și nepersonale ale verbului istroromân

În istroromână formele verbale sunt împărțite în două categorii – *formele personale și formele nepersonale*. Formele personale sunt caracterizate prin faptul că se schimbă după persoană, număr, timp și mod, adică sunt determinate de categoriile gramaticale ale persoanei, numărului, timpului, diatezei și modului. Din punct de vedere sintactic, datorită acestei caracteristici, formele personale sunt predicative, legate de subiect și pot forma predicatul unei propoziții. Pe de altă parte, formele nepersonale nu sunt determinate de categoriile persoanei și numărului. De aceea nu pot forma predicatul unei propoziții.¹¹⁷

Dialectul istroromân distinge patru forme nepersonale ale verbului – *infinitivul, participiul, gerunziul și substantivul verbal*.¹¹⁸

Infinitivul este forma nepersonală a verbului, care denumește acțiunea lui, fără să indice modul, timpul sau persoana. Formele infinitivului termin la șase terminații diferite – *ă*, – *e*, – *e*, – *í*, – *ě* și – *úť*.¹¹⁹

Participiul este forma nepersonală a verbului, cu formele deosebite pentru gen și număr. El are trei valorile diferite – valoarea verbală în formele verbale compuse de exemplu în formarea perfectului, – valoarea adjectivală și verbală la diateza pasivă și – valoarea exclusiv adjectivă ca un adjectiv, care este provenit din participiu.¹²⁰

În ceea ce privește formarea participiilor există niște terminații : – *ăt* pentru conjugarea a I-a, –*út* pentru conjugarea a II-a și a III-a, –*ít* pentru conjugarea a IV-a și a V-la –*ěť* pentru conjugarea a VI-a, și –*úť* la conjugarea a VII-a. În afară de terminații, trebuie să țină seama de alternanțe în lexem.

Gerunziul este forma personală a verbului care se poate forma numai de la verbe imperfective și iterative. El se denumește și adverb verbal pentru că exprimă împrejurarea sau condițiile în care se acțiunea întâmplă. Autorul Kovačec dă și niște exemple de gerunziu care sunt folosite ca adevărate adverbe.¹²¹

Exemple:

âmnânda (pe jos), *tragânda* (cu căruța)

---

117 <https://ro.wikipedia.org/wiki/Verb>

118 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 574

119 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 574

120 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 289

121 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 289

Terminațiile pentru formarea gerunziului sunt următoare: – *ânda* pentru cele trei conjugări moștenite din româna comună, –*înda* pentru conjugarea a V–a și a V–a, – *ěnda* pentru conjugarea a VI–a, și –*únda* la conjugarea a VII–a.

În satul Jeîan sunt folosite și formele cu sensul abstractului verbal – substantivul verbal, care exprimă numai rezultatul acțiunii. Aceste forme termină în – *átu* pentru conjugarea I, –*útu* pentru conjugarea a II–a, – *ítu* pentru conjugarea a IV–a și a V–a, și – *ětu* pentru conjugarea a VI–a și apar în istroromână ca relicve, pentru că nu pot fi formate de la orice verb.¹²²

Tipul conjugării	Infinitivul	Participiul	Gerunziul	Substantivul verbal
I	– <i>â</i> arâ	– <i>ât</i> arât, arătă, arăț, arâte	– <i>ânda</i> arânda	– <i>átu</i> arátu
II	– <i>ę</i> beę	– <i>út</i> beíút, beíútă, beíuț, beíute	– <i>ânda</i> beíânda	– <i>útu</i> beíútu
III	– <i>e</i> adúče, fače	– <i>út</i> (– s, – $\emptyset$, – t) adús, adúsă, adúș, adúșe fácut, facútă, facut, fácute	– <i>ânda</i>	/
IV	– <i>í</i> dorí	– <i>ít</i> – dorít, dorítă, dóriț, dorite	– <i>índa</i> dorínda	– <i>ítu</i> dorítu
V	– <i>í</i> cosí	– <i>ít</i> cosít, cosítă, cosít, cosíte	– <i>índa</i> cosínda	– <i>ítu</i> cosítu
VI	– <i>ěi</i> copeĩ	– <i>ěit</i> copeĩt, copeĩtă, copeĩț, copeĩte	– <i>ěnda</i> copeĩnda	– <i>ěitu</i> copeĩtu
VII (Jeîan)	– <i>úi</i> darúĩ	– <i>úit</i> darúit, darúită, darúiț, darúite	– <i>únda</i> darúinda	/

Tabela 24: Formele nepersonale în istroromână

Formele personale ale verbului istroromân sunt legate de subiectul unei propoziții și dau

informațiile despre acțiunea care se întâmplă sau s-a întâmplat.¹²³ În istroromână formele personale sunt împărțite la – *formele personale simple și formele personale compuse sau perifrastice*.

Formele personale simple sunt caracterizate prin faptul că sunt sintetice adică sunt formate din o singura formă verbală cu ajutorul terminațiilor, care sunt de sine stătătoare în formarea predicatului. Formele personale simple sunt – *indicativ prezent, restrictiv viitor, imperativ și imperfect* (numai la sud).¹²⁴

Formele personale compuse sau perifrastice sunt formele verbale care se compun din forma finită, care este predicativă, și din verbul auxiliar sau copulativ. Aceste forme sunt în istroromână – *indicativ viitor, indicativ perfect, pasiv, restrictiv prezent și restrictiv trecut*.¹²⁵

Îndicativ prezent este o forma personală a verbului istroromân care exprimă o acțiune, întâmplare care este prezentată de vorbitor și este realizată în momentul vorbirii.¹²⁶ În tabelă următoare prezintă formarea indicativului prezent cu toate particularitățile și cu toate diferențele între satele istroromâne.

Tipul de conjugării	lucră	cadeș	trăže (a conduce)	avzí	cosí (a cosi)	cuheș (a pregăti)	darúí (a dăruí)
Persoană	I	II	III	IV	V	VI	VII
1	- u / ø (lúcrú)	- u / ø (câd)	- u / ø (trâg(u))	- u / ø (âvdu)	- és (cosés)	- és (cuhés)	- úís (darúís)
2	- i / ø (lúcri)	- i / ø (câzi)	- i / ø (trâzi)	- i / ø (âvzi)	- éș (coséș)	- éș (cuhéș)	- úís (darúís)
3	- a (lúcra)	- e (câde)	- e (trâže)	- e (âvde)	- ę (coseę)	- ę (cuheę)	- (v)ę (dar(v)ę)
4	- âm (lucrâm)	- ém (câdem)	- ém (trâžem)	- ím (avzím)	- ím (cosím)	- ęím (cuhęím)	- úím (darúím)
5	- âț (lucrâți)	- ét (câdét)	- ét (trâžeț)	- ít (avzít)	- ít (cosít)	- ęít (cuhęít)	- úít (darúít)
6	- u (lúcrú)	- u (câdu)	- u (trâgu)	- u (âvdu)	- és (cosés)	- és (cuhés)	- úís (darúís)

Tabela 25: Formarea indicativului prezent

123 <https://ro.wikipedia.org/wiki/Verb>

124 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 291

125 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 291

126 <https://ro.wikipedia.org/wiki/Indicativ>

Particularitatea la persoană întâia sunt două desinențe $-u / \emptyset$ la conjugările moștenite din româna comună. Desinența $-u$ este desinența obișnuită pentru toate verbe în afară de verbe, care n-au la sfârșitul un grup consonantic. Se poate observă că aceste verbe au și alternanțe.

Exemple: adúce – aduc, *cunoște* – conós, *crede* – cred, *ânțeleže* – ântelég¹²⁷

Pentru persoană a II-a în satul Jeîan alături de terminația $-i$, găsim și terminația $-\emptyset$ pentru verbele, care termină la $-\check{c}$, $-\check{z}$ și $-\check{s}$.¹²⁸

Exemple: tačă – *ïo tac*, *tu tâč / tâči*

ânțeleže – *ïo ântelég*, *tu ânțelež / ânțeleži*

Terminația $-a$ este obișnuită în satul Jeîan pentru conjugarea a III-a la persoană a III-a. În locul de această desinență găsim la sud desinența $-e$.¹²⁹

Imperativ este o formă personală simplă care reprezânta o categoria gramaticală de mod. Cu imperativul se poate exprima un ordin, un îndemn sau o rugămintă.¹³⁰ În istroromână, imperativul are trei forme – forma pentru persoana a II-a la singular și formele pentru persoana a II-a și a III-a plural Pentru forma de persoana a II-a singular se folosește ca în limbă româna forma de persoana a III-a indicativ prezent. Formele la plural sunt identice cu formele respective ale indicativului prezent.¹³¹

Exemple: ascutâ (a asculta), ședeș (a șede)

pers. 2 sg.	ascúta, șéz

pers. 2 pl	ascutâț, șezét
pers. 3 pl.	ascutú, ședú

Indicativul imperfect este folosit la sud și înlocuit la nord în Jeîan cu indicativul perfect. El se exprimă prin desinențele $-am$, $-ai$, $-a$, $-an$, $-aț$, și $-a$, și prin infixele diferite pentru fiecare conjugare; $-âi$ pentru verbele care au infinitiv în $-â$, $-eï$ pentru verbele care au infinitiv în $-e$, $-e$ și

127 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 576

128 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 576

129 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 576

130 <https://dexonline.ro/definitie/imperativ>

131 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 296

– eș.¹³²

Exemple : *lucrăiam, lucrăiai, lucrăia, lucrăian, lucrăiaș și lucrăia*

Indicativul viitor este o formă personală care exprimă o întâmplare prezentată de vorbitor care se va realiza în viitor. El se formează cu ajutorul prezentului verbului *–vrę* care este determinat de categoria de persoană și număr, și a infinitivului. Formele verbului *vrę* sunt: *–voi, –ver, –va, –rem, –veș,* și *–vor*. Particularitatea la indicativul viitor la sud este forma *–ren* în loc de *–rem*.¹³³

	VRĘA	INFINITIVUL
Pers. 1	voi	žúčă
Pers. 2	ver	žúčă
Pers. 3	va	žúčă
Pers. 4	rem	žúčă
Pers. 5	veș	žúčă
Pers. 6	vor	žúčă

Tabela 26: Formarea indicativului viitor

Indicativul perfect exprimă o întâmplare care este realizat în trecut și se formează cu verbul auxiliar *avę* și cu *participiul*. Formele verbului *avę* sunt: *–am, –ai, –a/av, –a /an , –aș,* și *–a/a*. Particularitate la indicativul perfect este că verbul *avę* poate se afla înaintea verbului sau după el
Exemplu: *am žúčăt* sau *žúčăt-am*¹³⁴

	AVEA	PARTICIPIUL
Pers. 1	am	žúčăt
Pers. 2	ai	žúčăt
Pers. 3	a / av (J), a (S)	žúčăt
Pers. 4	am (J) / an (S)	žúčăt
Pers. 5	aș	žúčăt
Pers. 6	a / av (J), a (S)	žúčăt

Tabela 27: Formarea indicativului perfect

132 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 294

133 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 576

134 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 294

Restrictivul sau *condiționalul prezent* are formele compuse de formele verbului auxiliar *vręa* și de *infinitivul*. El este folosit pentru exprimarea dorințelor, voințelor și posibilității.

(aș dansa) etc.	VRĘA	INFINITIVUL
Pers. 1	reș	žúčă
Pers. 2	reși	žúčă
Pers. 3	re	žúčă
Pers. 4	reș	žúčă
Pers. 5	reși	žúčă
Pers. 6	re	žúčă

Tabela 28: Formarea condiționalului prezent

Pe de altă parte, *restrictiv trecut* este format cu ajutorul verbului *vręa*, în combinația cu *participiul verbului a fi* și *infinitivului*. El exprimă ipoteza nerealizată în trecut.¹³⁵

(aș fi dansat) etc.	VRĘA + participiul fost	INFINITIVUL
Pers. 1	reș + fost	žúčă
Pers. 2	reși + fost	žúčă
Pers. 3	re + fost	žúčă
Pers. 4	reș + fost	žúčă
Pers. 5	reși + fost	žúčă
Pers. 6	re + fost	žúčă

Tabela 29: Formarea restrictivului trecut

Pasivul este o forma personală compusa care prezintă fenomenul de pasivitate și exprimă că subiectul gramatical suferă acțiunea făcută de altcineva.¹³⁶ El se formează cu ajutorul verbului – *fi* în timpurile diferite și cu adjectivul verbal, adică *participiul* care se acorda în gen și număr.¹³⁷

Exemple :

ïo sâm / am fóst / voi ... + ostržiíta (pers. 1 sg. genul feminin)

3.5 Morfologia a părților de vorbire neflexibilă

135 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 295

136 <https://dexonline.ro/definitie/Pasiv>

137 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 295

Morfologia este partea gramaticii, care studiază nu numai formele flexibile ca substantive, ci și formele neflexibile. Morfologia distinge niște părți de vorbire care sunt neflexibile – *adverbul, conjunctia și prepoziția*.¹³⁸

Adverbul este o parte de vorbire neflexibilă care nu se declină și nici nu se conjugă. El determină cel mai des verbele și exprimă circumstanțele și caracteristicile unei acțiuni.¹³⁹

Kovačec distinge niște grupuri de adverbe istroromâne – *adverbele interogative, adverbele nehotărâte, adverbele demonstrative și adverbele de mod*.

	Adverbele interogative	Adverbele demonstrative	Adverbele nehotărâte
Exemple	cum (cât), iuva (unde), dénde (de unde), când, pe când, etc.	așa (J) / sâ (S) (așa), acâta (J) / câta (S) (atât), ânc (J), ânța (S) (aici), dénča (de acolo), atúnče, túnte (atunci) etc.	núșcum (oarecum), cum gód (oricum), cât gód (oricând), niș (nici), nígdír (nicăieri), váic, váica (totdeauna) etc.

Tabela 30: Adverbele în istroromână

În ceea ce privește adverbele de mod, majoritatea lor termină în – *o*. Această terminație este caracteristică pentru adverbele în limba croată și coincide cu forma neutră a adjectivelor în croată și în istroromână.¹⁴⁰

Exemple: *corâžno* (dispus), *șcúro* (întunecat), *vrídno* (silitor)

Excepțiile din această regulă sunt adverbele moștenite din româna comună, căror formă este identică cu forma masculină a adjectivului și câteva adverbe care au forma deosebită. În istroromână găsim și adverbele cu terminația –*e*, care sunt împrumutate din croată.

Exemple: *mușât* (frumos), *bire* (bine), *mogúce* (posibil)

Se poate observa că istroromână folosește nu numai formele moștenite din româna comună, ci și multe împrumuturi din croată și alte limbi ca croată și italiană

Exemple:

formele moștenite din româna comună: *sus*, *žos*, *desúpra*, *afără*

formele împrumutate din croată și italiană: *alméno* (cel puțin), *fórsi* (poate), *priviše* (preamult), *câsno* (târziu)¹⁴¹

Prepoziția este partea de vorbire neflexibilă care indică relațiile între un substantiv și un

138 <https://dexonline.ro/definitie/Morfologia>

139 <https://dexonline.ro/definitie/adverb>

140 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 578

141 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 578

substituit și între un verb și un alt cuvânt.¹⁴²

În istroromână se distinge între prepozițiile păstrate din româna comună și între prepozițiile împrumutate din croată.¹⁴³

Exemple:

prepozițiile din româna comună: *a* (după, cu, la), *din*, *ân* (ân), *ântre* (înaintea, în fața), *cu*, *de*, *déspre* etc.

prepozițiile din croată: *do* (pâna la), *na* (la), *nácon* (târziu), *nego* (decât), *pod* (pentru), *préco* (peste) etc.

Conjunțiile sunt partea de vorbire neflexibilă care leagă două cuvinte în o propoziție, sau leagă două propoziții în frază. Majoritatea conjunțiilor în istroromână sunt împrumutate din croată sau italiană și puține s-au păstrat din româna comună.

Exemple:

conjunțiile din româna comună : *și*, *ke* (că, ca să), *se* (dacă, să)

conjunțiile împrumutate: *ni* (nici), *pa* (și), *ali* (dar, însa), *čim* (îndata ce)

3.6 Sintaxa dialectului istroromân

Sintaxa este partea gramaticii care studiază ordinea cuvintelor în o propoziție și combinarea propozițiilor într-o frază.¹⁴⁴

Kovačec scrie că sintaxa istroromâniei prezintă multe influențe ale limbii croate. După părerea lui, aceasta este consecința faptului că istroromână nu este folosită în scrisă și nu este limba unor instituții care poate să contribuie la păstrarea limbii. În condițiile aceste, unde istroromâna se întrebuințează ca limba satului și are valoarea mai mică decât croată, nu este ciudat că istroromână are multe similitudini sintantice ca croată.¹⁴⁵

Exemplu: pierderea opoziției hotărât – nehotărât, pentru că croată nu cunoaște categoria articolului

	sg. nehotărât	sg. hotărât	pl. nehotărât	pl. hotărât
Sud	(un) sócru	sócru	socrí	sócři
Jeřân	(un) sócru	sócru	socrí	sócři

Tabela 31: Pierderea opoziției hotărât – nehotărât

142 <https://ro.wikipedia.org/wiki/Prepozi%C8%9Bie>

143 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 298

144 <https://dexonline.ro/definitie/sintax%C4%83>

145 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 300

Ordinea cuvintelor în propoziția istroromână este foarte liberă. Așezarea elementelor ca subiect, obiect și complement circumstanțial nu este exact stabilit. Kovačec spune că datorită acestui fapt, textele istroromâne se pot traduce cuvântul după cuvântul. Pe de altă parte, determinativele, adjectivele calificative și posesivele nu au așezarea liberă. Determinativele și adjectivele calificative sunt ca în limba croată antepus, adică se află înaintea cuvintelor care determină și posesivele sunt postpuse substantivului, după cuvântul care determină.¹⁴⁶

Exemple: *un / ân mîre óm – mârle óm*

o bolna žénsca / žénsce – bolna žensca

čésta om – čâsta žénsca / žénsce

3.7 Vocabularul dialectului istroromân

Vocabularul sau cu sinonimul lexicul, reprezintă totalitatea cuvintelor dintr-o limbă. Cu alte cuvinte, lexicul este compus de fondul cuvintelor folosite de vorbitori unei limbi.¹⁴⁷

Dialectul istroromân este un dialectul care se vorbește pe teritoriul peninsulei Istrei mai multe secole. Neîndoielnic este că istroromânii de azi și că stramoșii lor erau în contactul cu mai multe influențe, care au adus nu numai schimbări pentru ei ci și pentru limba ei.

Dar, atât de neîndoielnic este că indiferent de influențele puternice străine și indiferent de pierderea în cursul veacurilor numărul mare de elemente latine, dialectul istroromân este de origine latină și s-a dezvoltat din româna comună. Prima dovadă pentru această teză sunt elementele latine, care sunt pierdute în celalte dialecte, sau păstrate numai regional.¹⁴⁸

Exemple:

istroromână *âsir* □ dacoromână vechi – *asin* □ latină – *asinus* □ dacoromână de astăzi – magăr

istroromână *ântru* □ dacoromână vechi – *ante* □ latină – *ante* □ dacoromână de astăzi – înainte

istroromână *gâbu* □ latină – *galbus, -a, -um* □ dacoromână de astăzi – galben¹⁴⁹

Dovada a doua pentru teza a originii latine este fondul de cuvinte păstrate din româna comună care se pot distinge după sferile semantice cu care sunt legate. Așa distingem cuvintele care

---

146 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 301-302

147 <https://dexonline.ro/definitie/vocabular>

148 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 306-311

Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 581-583

149 Pușcariu, Sextil: *Limba română*, Editura Minerva, București, 1976 pg. 231

se referă la:

1. părțile corpului	istroromână <i>câp</i> □ latină – <i>caput</i>	
	istroromână <i>ocl'ú</i> □ latină – <i>ocullus</i>	
	istroromână <i>nas</i> □ latină – <i>nasus</i>	
	istroromână <i>žăžet</i> □ latină – <i>digitus</i>	
	istroromână <i>fața</i> □ latină – <i>facies</i>	
	istroromână <i>dinte</i> □ latină – <i>dent</i>	etc.
2. familia	istroromână <i>mul'âre</i> □ latină – <i>mulier</i>	
	istroromână <i>sora</i> □ latină – <i>soror</i>	
	istroromână <i>fil'</i> □ latină – <i>filius</i>	
	istroromână <i>frâte</i> □ latină – <i>frater</i>	etc.
3. funcțiile de baze fizice, biologice, psihice și sociale		
	istroromână <i>ânțeleže</i> □ latină – <i>intelligere</i>	
	istroromână <i>făče</i> □ latină – <i>facio</i>	
	istroromână <i>avzi</i> □ latină – <i>audire</i>	
	istroromână <i>vede</i> □ latină – <i>videre</i>	etc.
4. noțiunile legate cu timp	istroromână <i>ân</i> □ latină – <i>annus</i>	
	istroromână <i>nópte</i> □ latină – <i>nox</i>	
	istroromână <i>luni</i> □ latină – <i>dies lunae</i>	
	istroromână <i>ïer</i> □ latină – <i>heri</i>	etc.
5. obiectele legate cu viața de fiecare zi		
	istroromână <i>ușe</i> □ latină – <i>nox</i>	
	istroromână <i>luni</i> □ latină – <i>ostium</i>	etc.
6. fenomenele de natură	istroromână <i>plóie</i> □ latină – <i>pluvia</i>	
	istroromână <i>mâre</i> □ latină – <i>mare</i>	
	istroromână <i>âpa</i> □ latină – <i>aqua</i>	etc.

7. relative la agricultura dovedesc că istroromâni au ocupat cu agricultură în timpul românei comune

istroromână *ară* → latină – *arare*
istroromână *mei* → latină – *mei, min*
istroromână *secâra* → latină – *securis* etc.

8. termenii păstoraști

istroromână *vâca* → latină – *vacca*
istroromână *bo* → latină – *bos*
istroromână *âsir* → latină – *asinus* etc.¹⁵⁰

Influența slava asupra dialectului istroromân și istroromânilor care trăiesc printre croați este foarte puternică. Kovačec scrie că acest fenomenul nu este ciudat dacă ne amintim că istroromână nu e și nu era limba unor "instituții" care pot ajuta la păstrarea limbii, că istroromâna nu este și nu era limba „scrisă” și că este și era numai limba satului sau limba folosită mai ales în familie.¹⁵¹

Așa, în cursul veacurilor multe cuvinte slave, în mod special croate au intrat și intră în lexic istroromân. Aceste cuvinte pot fi distinse după sferile semantice cu care sunt legate :

1. alți termeni tehnici

istroromână *bâčva* □ croată – *bačva* □ dacoromân – butoi
istroromână *criž* □ croată – *križ* □ dacoromân – cruce etc.

2. instituțiile și relațiile publice și sociale

istroromână *sud* □ croată – *sud* □ dacoromână – judecată
istroromân *șcôla* □ croată – *škola* □ dacoromână – școală etc.

3. alte cuvinte legate cu viața de fiecare zi

istroromână *óbârvițe* □ croată – *obrve* □ dacoromână – gene
istroromână *rodí* □ croată – *roditi* □ dacoromână – a naște etc.

Pușcariu dă o teza interesantă că nu toate cuvinte slave în istroromână sau ajuns în

150 Kovačec, August: *Istrorumunjsko – hrvatski rječnik*, Pola, 1998 pg. 307

151 Kovačec, August: *Istrorumunjsko – hrvatski rječnik*, Pola, 1998 pg. 308-311

istroromână prin contactul cu populația croată și cu alții slavi. După părerea lui, aceste cuvinte slave pot fi împrumutate înaintea de venirea istroromânilor pe teritoriul croat, cand strămoșii istroromânilor au trăit împreună cu slavii pe teritoriul Daciei. Dovada pentru teza lui sunt niște cuvinte slave găsite și în alte dialecte române.

Exemple :

istroromână *bâba* □ dacoromână – *babă*
istroromână *bogât* □ dacoromână – *bogat*
istroromână *râne* □ dacoromână – *rană* etc.¹⁵²

În afară de elementele croate se poate observa și împrumutările numeroase de origine italiană. Se poate presupune că aceste cuvinte au intrat în istroromână în timpul când Istria era după puterea venețiană.¹⁵³

Exemple : *butíro* / *búro* – (unt), *campâne* – (câmp) etc.

---

152 Pușcariu, Sextil: *Limba română*, Editura Minerva, București, 1976 pg. 287

153 Kovačec, August: *Istrorumunjsko–hrvatski rječnik*, Pola, 1998 pg. 311

4 Istoria limbii croate și a dialectelor croate

Limba croată este o limbă indo-europeană. Împreună cu alte limbi – slovenă, sârbă, macedoneană, muntenegreană și bulgară aparține familiei mare – grupului limbilor slave de sud. Croata se vorbește în Croația, unde este limba oficială. După apreciere limba croată are vreo 5 milioane vorbitori în Croația. La această cifră ar trebui să fie adăugați vorbitorii stabiliți în afară de Croația. Așa, limba croată este vorbită de minoritățile etnice din Serbia, Bosnia și Herțegovina, Muntenegru, Ungaria, Austria, Germania, Italia, România, Slovenia Chile, Argentina și Statele Unite ale Americii etc..¹⁵⁴

Toți slavi vorbeau o limbă unică până la secolul al III-lea, când se despărțeau în mai multe grupuri slave – *limbile slave de vest, de est și de sud*. Slavii care mergeau la vest sunt popoarele – cehi, slovaci și polonezi. Slavii care mergeau la est sunt popoarele de azi – ruși, ucraineni și bieloruși. Slavii care mergeau la sud, spre peninsula Balcanică sunt popoarele de azi – serbi, croați, sloveni, bulgari, muntenegreni și macedoneni.¹⁵⁵

Limba care a stimulat foarte dezvoltarea a limbii croate literare are mai mulți termeni – *limba slavă veche* sau *limba slavonă* sau *limba bisericească*. Limba slavă veche este prima limbă scrisă a slavilor de sud. Se poate zice că ea este limba literaturii, creația fraților Chiril și Metodieu, bazată pe graiul slavilor din împrejurimi orașului Salonic din secolul al X-lea. La noi, în Croația, ea era limba liturgică și era scrisă cu alfabetul glagolitic. Trebuie să fie zis că limba slavă veche folosită de croați a obținut cu timpul caracterul regional. În limba slavă veche au intrat elemente croate.¹⁵⁶

Primul text în limba slavă veche cu elementele čakaviene este – *Stela de la Baška (Bašćanska ploča)* din anul 1100 care este scrisă cu alfabetul glagolitic. Ea este considerată ca începutul dezvoltării a limbii croate literare. După acest document începe să se dezvolte mai repede limba croată și literatura croată în diversele dialecte. În acest timp, în secolul al XII-lea se folosește și alfabetul chirilic. Așa, cel mai vechi text scris cu alfabetul chirilic este – *Povaljska listina*.¹⁵⁷

Din secolul al XIV-lea începe epoca folosirii a limbii poporului care se diferențiază în multe graiuri, grupate în următoarele dialecte – *čakavian, kajkavian și štokavian*. În anul 1309 apar – *Codicele din Vinodol (Vinodolski zakon)*, textul scris cu alfabetul glagolitic, în dialectul čakavian cu

---

154 https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_croat%C4%83

155 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 9

156 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 10,12

157 https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_croat%C4%83

Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 12

niște elemente slavone. În 1345 apar cel mai vechi text scris cu alfabetul latin – *Lege și ordine surorilor dominicane din Zadar (Red i zakon zadarskih dominikanki)*. Se poate concluda că primul dialect croat care a fost uzat în scrisa era *dialectul čakavian*. În secolele ale XV–lea și al XVI–lea s-au afirmat mulți scriitori čakavieni, vrednici de stimă. Acești scriitori sunt Marko Marulić cu epopeea – *Judita*, Petar Hektorović cu lucrarea *Ribanje i ribarsko prigovaranje* și Petar Zoranić cu primul roman croat – *Planine*. În secolul al XX–lea acționează mulți scriitori ca prozaistul Vladimir Nazor cu lucrarea – *Veli Jože* și Mate Balota cu culegerea de poezii čakaviene – *Dragi kamen* etc..¹⁵⁸

La sfârșitul secolului al XV–lea, *dialectul štokavian* intră în literatura cu opera literară lui Šiško Menčetić, poetului liric, foarte influențat de Francesco Petrarca și cu opera literară lui Džore Držić, de asemenea poetului liric influențat de Francesco Petrarca. Acest dialect apare în literatura și se dezvoltă în regiunea orașului Dubrovnik, de unde s-a extins la alte regiuni Croației ca Dalmația și Slavonia. În secolul al XVII–lea tradiția literaturii štokaviene continuă scriitori ca Andrija Kačić Miošić și Matija Antun Reljković. Kačić Miošić este poetul croat, care a scris cea mai populară scriere din timpul acest – *Convorbiri plăcute ale poporului sloven (Razgovor ugodni narodi slavenskog)*.¹⁵⁹

Ultimul dialect care intră în literatura croată este *dialectul kajkavian*. În secolele al XVI–lea, al XVII–lea și al XVIII–lea a apărut pe teritoriul literatura kajkaviană semnificativă. Scriitorii importanți care au ajutat extinderii și dezvoltării dialectului kajkavian sunt Antun Vramec cu lucrarea – *Postil (Kronika)*, Juraj Habelić cu lucrarea cu tema religioasă – *Prvi oca našega Adama grijeh*. Mai târziu, în secolul al XVII–lea, mulții ca scriitorul Tituš Brezovački scriu literatura kajkaviană. Tituš Brezovački scrie comedii importante – *Matijaš grabancijaš dijak* și *Diogeneš*. Alți scriitori kajkavieni moderni sunt August Šenoa care este cel mai important reprezentat poeziei moderne kajkaviene, Antun Gustav Matoš cu poezia – *Hrastovački* nocturno, Dragutin Domjanović cu culegerea de poezii kajkaviene – *Kipci și popevke*, Miroslav Krleža cu culegerea de poezii, care este caracterizată prin critica societății moderne.¹⁶⁰

Limba croată modernă și standardizarea ei, ca o limba, care cunoaștem și folosim astăzi este un proces lung. Perioada înaintea secolului al XIX–lea este caracterizată prin faptul că literatura este scrisa în trei dialecte diferite fără normele unice în gramatică și ortografie. Deja înaintea de secolul al XIX–lea și înainte de mișcarea ilirică, a fost încercat să se impună standardul unitar al limbii

158 https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_croat%C4%83
Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 12, 20

159 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 13
https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_croat%C4%83

160 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 13, 22

croate pe baza dialectului ștokavian, dar aceste insistențe nu aveau succes.¹⁶¹

Perioadă dintre anul 1830 și sfârșitul secolului al XIX-lea este perioada reînnoirii poporului croat și perioada mișcării ilirice. Conducătorul mișcării, Ljudevit Gaj publică lucrarea – *Compediu de ortografie croato-slavă (Kratka osnova hrvatsko/slavenskog pravopisaña poleg mudroľubneh, narodneh i prigospodarneh temelov i zrokov)* în care propune alfabetul croat folosit și astăzi care este bazat pe alfabetul latin, cu diacriticele preluate din limba cehă și poloneză. În anul 1835 Gaj publică gazeta *Novine Horvatzke* cu suplimentele *Danicza Horvatzka, Slavonska y Dalmatinzka*. Gazeta *Novine Horvatzke* era scrisă în dialectul kajkavian. Cu un an mai târziu, el schimbă numele de gazeta în *Ilirske narodne novine, Danica ilirska* și în loc de dialectul kajkavian folosește dialectul ștokavian cu normele ortografice noi.¹⁶² Cu această schimbare care era considerată revoluționar în Zagreb, el introduce dialectul ștokavian ca o unică normă a limbii croate. Ideologia lui Gaj nu se limitează la Croația. Ideea sa a fost unirea tuturor slavilor de sud, și de aceea limba a fost numită iliră în loc de croată.¹⁶³

La sfârșitul secolului al XIX-lea apare mișcarea nouă în privința limbii standard. Școală numită – *vukoviștii croați* după Vuk Karadžić care a fundamentat standardul a limbii croate pe dialectul ștokavian, văd posibilitatea independenței croate numai cu sârbilor. Așa, după această idee, Ivan Broz scrie în anul 1892 *Hrvatski pravopis*, Tomo Maretić scrie în anul 1854 gramatica numită *Gramatika i stilistika hrvatskog ili srpskog književnog jezika*, iar Ivan Broz împreună cu Franjo Iveković scrie în anul 1901 *Rječnik hrvatskog jezika*. După părerea lui Težak și Babić, această idee a limbii sârbocroate a reușit, pentru că lucrările menționate au foarte influențat vocabularul și normele gramaticale ale limbii croate.¹⁶⁴

Apropriea limbii croate și limbii sârbe se continuă după Primul Război Mondial cu formarea Iugoslaviei, când era decis că limba sârba este unica limbă pentru legislație, justiție, educație și pentru armată. În perioadă celui de al Doilea Război Mondial a fost format Statul Independent Croația. Această perioadă scurtă de 5 ani este caracterizată prin încercările croate de a purifica limba croată de cuvintele sârbe.¹⁶⁵

După perioadă independenței scurte cu numeroasele consecințe pentru poporul croat,

---

161 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 13

162 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 13

163 https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_croat%C4%83

164 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 14, 15

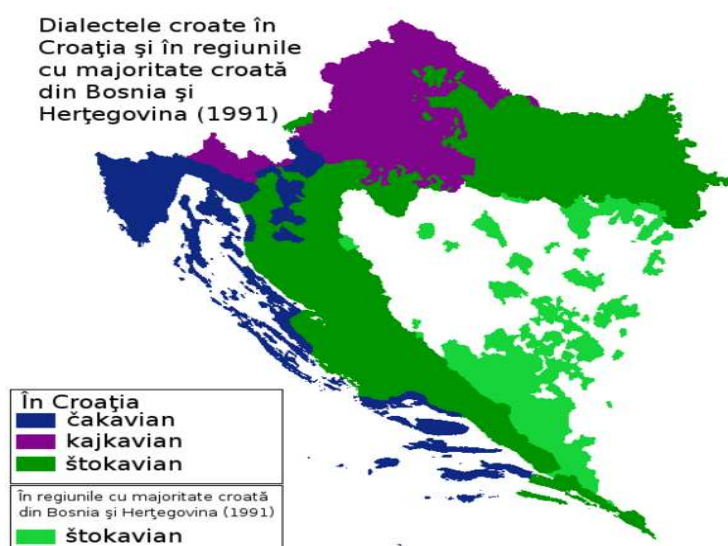
165 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 15

Iugoslavia a fost încă o dată formată. În Iugoslavia politica comunistă și lingviștii sârbi încearcă să împună limba sârba ca o formă – *limba sârbocroată* în toate domeniile vieții publice.¹⁶⁶

Cu anul 1991 vine independența Croației cu tendința și ideea de separare a limbii croate și a limbii sârbe. Prin încercările de a purifica limba croată de cuvintele sârbe și cuvintele străine.¹⁶⁷

4.1 Dimensiunile spațiale ale dialectelor croate

Limba croată distinge trei dialecte diferite – *štokavian*, *kajkavian* și *čakavian*. Težak și Babić scriu că diferențele între dialectele, care au devenit în cursul veacurilor mai mari, au început cu împărțirea dialectelor croate înaintea de venirea lor pe teritoriul actual. Se poate observa că denumirile dialectelor se disting după forma pronumelui interogativ – *što*, *kaj* și *ča*.¹⁶⁸

¹⁶⁹ Fig. 1: Dialectele croate în Croația și în regiunile cu majoritatea croată din Bosnia și Herțegovina

Dialectul štokavian se vorbește în cea mai mare parte a Croației, mai exact în Dalmația, Slavonia, Kordun, Banija, Lika, și de asemenea este vorbit de către croații în unele părți ale Bosniei și Herțegovinei, României, Austriei și Serbiei. Pe teritoriul štokavian există și niște graiuri diferite. Aceste graiuri se disting după dezvoltarea sunetului din limba slavă veche – *iat* / *ě*/. În limba croată,

166 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 16

167 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 10-16
https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_croat%C4%83

168 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 17

169 https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_croat%C4%83

sunetul *iat* este realizat în trei pronunțări diferite – *ijekavienă*, *ekavienă* și *ikavienă*.¹⁷⁰

Exemple:

pronunțarea *jekavienă*: *dijete*   pronunțarea *ekavienă* : *dete*   pronunțare *ikavienă*: *dite*

Așa, graiurile ștokaviene pot fi *ijekaviene*, *ekaviene* sau *ikaviene*. Dintre graiurile ștokaviene distingem – graiurile din Slavonia, Dalmația, Bosnia și Herțegovina, care sunt dialectele *ikaviene*, – *graiurile ijekaviene* care sunt vorbite în Bosnia și Herțegovina la est, în Kordun, Lika și Dubrovnik și – *graiurile ekaviene* vorbite în Slavonia la est (Vinkovci, Osijek).¹⁷¹

Dialectul kajkavian este vorbit în parte nord-vestul Croației, în capitala Zagreb și în împrejurime. Există un mare număr de graiuri kajkaviene și majoritatea ei sunt *ekaviene*. Unele dintre ei sunt următoare: *zagorsko-međimurski*, *turopoljsko-posavski*, *prigorski*, *križevačko podravski etc.*.¹⁷²

4.2 Dialectul čakavian

Dialectul čakavian se vorbește astzi în principal pe teritoriul peninsulei Istriei, în Rijeka, pe toate insulele croate până la insula Lastovo, pe coasta dalmată și în regiunile Lika și Gorski Kotar.

Este interesant că dialectul čakavian se vorbește și afară granițelor în regiunea Burgenland

(cr. Gradišće) în Austria, în Ungaria și în Slovacia unde vorbitorii čakavieni au scăpat turcilor în

secolul al XV-lea

După realizarea sunetului din limba slavă veche –*iat*, în dialectul čakavian distingem cinci

---

170 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 17

171 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 16-18

172 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 23

tipuri de graiuri čakavian: *graiurile ekaviene, ikaviene, ikavien-ekaviene și ijekaviene*.¹⁷³

Graiurile *ekaviene* se află în estul Istriei (Opatija, Kastav), în orașele Rijeka, Bakar și pe insula Cres. Graiurile *ijekaviene* sunt vorbite pe insula Lastovo, Dubrovnik, și pe coastă. Graiurile

ikavien-ekaviene se pot auzi pe insulele Krk, Rab, Lošinj, Susak, Pag, pe coastă până la orașul Senj, în Lika etc.. La aceste graiuri sunetul iat se realizează ca – *e* înaintea consoanelor – / *d*/, / *t*/, / *z*/, / *s*/, / *n*/, / *l*/ și / *r*/ și ca – *i* înaintea de altele consoane.

Exemple:

bel (alb) *ded* (bunic), *leto* (vară), *pesak* (nisip) – *brig* (deal), *cviće* (flori), *čovik* (om), *dica* (copii), *grih* (păcat) etc.¹⁷⁴

Graiurile ikaviene sunt înlocuite în vestul Istriei, pe insulele Ugljan, Pašman, Murter, Šolta, Hvar, Brač, Vis etc.. Particularitatea acestor graiuri este că pronumele interogativ, caracteristic pentru dialectul čakavian poate fi înlocuit cu pronumele interogativ štokavian – *što*.¹⁷⁵

4.2.1 Trăsăturile morfosintactice ale dialectului čakavian

Dialectul čakavian are 5 vocale / *a*/, / *e*/, / *i*/, / *o*/, / *u*/, ca și dialectul štokavian, dar există graiurile la care vocalele / *a*/, / *o*/, / *e*/ sunt deschise după gradul de deschidere și graiurile care au diftongi. Toate vocale din dialectul čakavian pot fi lungi sau scurte, accentuate sau neaccentuate.¹⁷⁶

În privința consoanelor dialectul čakavian arată mai multe particularități. Particularitatea principală este – *pierderea opoziției între palatalele: č–ć*. Mai departe, palatalul / *lj*/ este des înlocuit cu / *j*/ ca în exemplele: *jubav* (dragoste), *poje* (câmp). Nepalatalul / *m*/ se pronunță ca / *n*/ la sfârșitul cuvântului ca în exemplele: *ja san* (eu sunt), *s ženon* (cu femeia). Palatalul / *đ*/ are în dialectul čakavian două variante / *j*/ și / *dj*/ ca în exemplul *posudje* în loc de *posude*. Pentru grupul consoanelor din limbă standardă / *cr*/ se folosește în čakaviană / *čr*/ din croată veche ca în exemplele: *črlen* în loc de *crven* (roșu). Grupul consoanelor / *št*/ se pronunță ca / *šč*/. Exemplul pentru această particularitate este: *dvorišće* în loc de *dvorište*¹⁷⁷.

173 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 20

174 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 21

175 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 21

176 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 20

177 Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg. 16-18

În morfologia este interesant că dialectul čakavian a păstrat niște desinențe vechi în cazuri diferite.

Exemple :

d. čakavian – *va šume*

d. štokavian – u šumi (în pădurea)

d. čakavian – *na nebe*

d. štokavian – na nebu (în cerul)

d. čakavian – *se zvezdi*

d. štokavian – sve zvezde (toate stele)

În forma nepersonală a verbului, în infinitiv, verbul pierde desinența pentru formarea infinitivului – *i*.

Exemple:

d. čakavian – *kopat*

d. štokavian – kopati (a săpa)

d. čakavian – *ić*

d. štokavian – ići (a merge)

În ceea ce privește lexicul, se poate observa că dialectul čakavian păstrează multe cuvinte vechi și multe cuvinte italiene

Exemple:

d. čakavian – *les*

d. štokavian – šuma (pădure)

d. čakavian – *daž*

d. štokavian – kiša (ploaie)

d. čakavian – *otrok*

d. štokavian – dijete (copil)

d. čakavian – *kantat*

d. štokavian – pjevati (a cânta)

d. čakavian – *bićerin*

d. štokavian – kiša (pahar)

d. čakavian – *ponistra*

d. štokavian – prozor (fereastră)¹⁷⁸

5 Cuvintele de origine străină în *Glosarul istroromân–croat* lui August Kovačec

Glosarul istroromân–croat (cr. *Istrorumunjsko–hrvatski rječnik*) este singurul glosar bilingv, care este publicat pe teritoriul nostru. Materialul pentru glosarul acest a fost cules de Kovačec în satele istroromâne în prima jumătate a secolului trecut, între anii 1961 și 1967. Glosarul acesta se bazează pe textele care se află la sfârșitul glosarului din care au fost scoase cuvintele analizate în lucrarea.¹⁷⁹ După aprecierea autorului, glosarul conține nu mai mult de 5000 de cuvinte cu statistica

a tuturor formelor morfologice și a tuturor variantelor fonetice între satele de nord și sud.¹⁸⁰ El scrie

că indiferent de influența puternică asupra istroromânei și indiferent de faptul că istroromână a

pierdut în cursul veacurilor numeroase cuvinte latine, a păstrat un număr important de elementele latine sau din româna comună. În ceea ce privesc cuvintele străine, adică croate, čakaviene, italiene etc., ele au după părerea lui un caracter „periferic“. El spune că „în istroromână este păstrat fondul

---

179 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 377

180 Kovačec, August: *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*, Pula, 1998 pg. 377

vechi de elemente moștenite din latină sau din româna comună care nu depind de timp, loc,

condițiile sociale, economice etc.. În analiza lui 81,6% în satul *Jeîan* (cr. *Žejane*) și 77,4%

Șușnievița sau *Șușnévițe* (cr. *Šušnjevica*) fac cuvintele vechi și numai 16,14% în satul Jeîan și

15,7% fac cuvintele împrumutate din croată și čakaviană.,¹⁸¹

În lucrarea această am cercetat în ce măsură sunt reprezentate cuvinte de origine čakaviană în istroromână. Corpusul pentru analiza mea am găsit în *Glosarul istroromân–croat*. Metodologia cercetării mele este descrisă în continuare. În primul rând am scos toate cuvinte străine din glosarul întreg. În anexa se află lista alfabetică de cuvinte de origine străină în istroromână. În continuare am clasificat cuvintele după origine. Pentru analiza mea am folosit niște dicționare care sunt numărate

în bibliografie. Cuvintele fără mărcă sunt de origine italiană, slovenă și germană care nu sunt

---

181 Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească, Scrisul românesc*, Craiova, 1984 pg. 580

cuprinse în analiza mea și nu sunt importante pentru analiza această. Dacă este vorba de cuvântul

croat, el este marcat cu mărcă *din cr.* și dacă este vorba de cuvântul čakavian, el este marcat cu *din*

čk. Aceste cuvinte am analizat mai aproape și aceste cuvinte sunt incluse în statistică. Ca bază a

transcrierii am preluat alfabetul croat care este completat cu semnele necunoscute în limba croată preluată de Kovačec.

Trebuie să fie spus că această cercetare nu este științifică și este posibil că conține multe

greșeli. Pentru multe cuvinte a fost greu de stabilit etimologia lor. Problema principală a fost

distingerea čakavismelor de croatismelor și croatismelor de čakavismelor, pentru că dialectul

čakavian este unul dintre trei dialecte croate. Din cauză acestei fapt čakavismul și limba standardă

au multe cuvinte comune și nu se poate determina ușor ce este numai čakavismul și ce este croatism

care este folosit atât în limba standardă cât în dialectul čakavian. Din cauză acestei probleme am

consultat mai multe dicționare čakaviene. Dacă un cuvânt se găsește în mai multe dicționare

čakaviene, cuvântul acesta este inclus în analiza mea și dacă se găsește în un singur dicționar

čakavian, cuvântul acesta nu este inclus în analiza această. Problema al doilea este, dacă examinăm

mai aproape cuvintele din glosarul, se poate observa că niște cuvinte sunt de origine slava vechi.

Aceste cuvinte slave sunt moștenite din slavă în epoca starocroată sau în epoca protoromână.

Aceste cuvinte nu pot fi incluse în analiza mea. Ultimul grup de cuvinte sunt cuvintele marcate cu steaua mică, adică cuvintele cu etimologia necunoscută care nu sunt incluse în analiză

În continuare prezint rezultatele ale cercetării mele. După analiza mea *Glosarul istroromân–croat* cuprinde aproximativ 1618 de cuvinte care pot fi identificate ca cuvinte de origine străină, indiferent de originea. Aceasta înseamnă că ele fac 32,36% de cuvintele care se află în *Glosarul istroromân–croat*. De acest număr cuvintelor străine, 1292 de cuvinte sunt de originea croată sau čakaviană, ce face 25,84%. Aici este clar că rezultatele mele sunt puțin în dezacord cu rezultatele de

Kovačec, pentru că el scrie despre 16,4% de cuvintele slave în Jeîan și despre 15,7% de cuvinte slave în Șușnievița.

	numeric	în procent
Numărul cuvintelor cuprinse în Glosarul istroromân–croat.	5000	100%
Cuvintele străine	1618	32,36%
Cuvintele croate și čakaviene	1292	25,58%

Tabela 32: Structura cuvintelor străine din Glosarul istroromân–croat

Aceste cuvinte pe care am identificat ca cuvintele croate sau čakaviene, am încercat să analizez mai departe cu scopul să văd în ce măsură sunt reprezentate cuvinte de origine čakaviană. Analiza a dat rezultatele următoare că 865 de cuvinte de suma această de 1292 de cuvinte croate sau čakaviene sunt cuvintele croate, ce face 66,95%. Pe de altă parte sunt 427 de čakavisme care fac 33,04% de cuvinte slave.

	numeric	în procent
Cuvintele croate și čakaviene	1292	100 %
Cuvintele croate	865	66,95%
Cuvintele čakaviene	427	33,04%

Tabela 33: Analiza cuvintelor de origine slava din Glosarul istroromân–croat

După ce am separat čakavismele de croatismele am clasificat aceste cuvinte după părțile de vorbire, pentru că m-am interesat care este cea mai reprezentată partea de vorbire și care este cea mai puțin reprezentată partea de vorbire la croatismele și čakavismele folosite în istroromână. Reprezentarea čakavismelor după părțile de vorbire se poate să vadă în tabelele de mai jos.

	Cuvintele croate	Cuvintele čakaviene	în total
Substantive	360	232	586
Adjective	68	37	105
Pronume	10	-	10
Număr	23	2	25
Verb	349	121	470
Adverb	33	27	60
Prepoziție	7	3	10
Interjecție	6	2	8
Conjucție	9	3	12

În total	865	427	1292
-----------------	-----	-----	------

Tabela 34: Clasificarea cuvintelor croate și čakaviene după părțile de vorbire

	numeric	în procent
Numărul cuvintelor cuprinse în Glosarul istroromân–croat.	5000	100 %
Cuvintele croate	865	17,3%
Cuvintele čakaviene	427	8,54%

Tabela 35: Numărul čakavismelor în glosarul lui Kovačec

La sfârșit pot să conclud că numărul de 865 de cuvinte croate face 17,3 % de toate cuvintele

în glosarul lui Kovačec și că numărul de 427 de čakavisme face numai 8,54% de toate cuvintele în glosarul întreg.

6 Concluzie

Dialectul istroromân este unul dintre patru dialectele române care se vorbește astăzi pe teritoriul peninsulei Istriei în satul *Jeïân* (cr. *Žejane*) la nord–vest de la Rijeka și la sud–vest de la muntele Učka în satele *Șușnievița* sau *Șușnévíțę* (cr. *Šušnjevica*), *Sucodru* (cr. *Jasenovik*), *Nosolo* sau *Noselo* (cr. *Nova Vas*), *Costârčân* (cr. *Kostrčani*), *Perâsi* (cr. *Perasi*) și *Zâncovți* (cr. *Zankovci*). În ceea ce privește numărul de vorbitori, istroromânii reprezintă cel mai mic grup de români. Numărul vorbitorilor nu depășește 250 de persoane.

Istroromâna se vorbește pe teritoriul de azi mai multe secole. Strămoșii istroromânilor sunt

urmașii vlahilor balcanici care au ajuns în secolul al XV-lea din teritoriul Dalmației pe teritoriul istroromân de azi.

În cursul veacurilor istroromâna a suferit o influență puternică de multe limbi străine ca o urmare a condițiilor politice și socio-economice nefavorabile. În condițiile aceste, unde istroromâna se întrebuițează ca limba satului și are valoarea mai mică decât limba croată sau dialectul čakavian, nu este ciudat că multe cuvinte croate și čakaviene au intrat în istroromână.

În lucrarea mea am încercat să aflu în ce măsură sunt reprezentate cuvintele čakaviene și croate în dialectul istroromân. Analiza cuvintelor din *Glosarul istroromân-croat* (cr. *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik*) a dat rezultatele interesante. Se poate concluda că cuvinte slave fac 25,84% din toate cuvinte istroromâne din glosarul. Din această cifră 17,3 % sunt cuvinte croate.

În ceea ce privește čakavismele, glosarul acest conține numărul de 427 de čakavismele, ce face numai 8,54% de toate cuvintele istroromâne.

7 Rezumatul

Istrorumunjski je jedan od četiri povijesnih dijalekta koji se govori na prostoru Istre, u selu Žejane sjeverno od Učke te u selima južno od Učke kao što su Šušnjevića, Jasenovik, Nova Vas, Kostrčani, Perasi i Zankovci. Što se tiče broja govornika, on ne prelazi broj od 250 govornika. Uslijed nepovoljnih političkih, ekonomskih i društvenih prilika, istrorumunjski se sve manje koristi u korist hrvatskog i čakavskog, tako da ne samo u morfologiji i sintaksi već i u leksiku istrorumunjskog nalazimo brojne strane utjecaje, i to ponajprije hrvatskog i čakavskog.

Kao tema ovog rada istraženo je u kojoj su mjeri hrvatski jezik i čakavski dijalekt utjecali na

leksik istrorumunjskog. Istraživanje se temelji na jezičnom korpusu *Istrorumunjsko–hrvatskog rječnika* autora Augusta Kovačeca. U ovom se istraživanju analizom riječi stranog podrijetla, kroatizama i na posljepku čakavizama došlo do podataka da spomenuti rječnik sadrži ukupno 32,3% stranih riječi, od kojih 25,84% otpada na jezični korpus, koji obuhvaća jezične jedinice koje se koriste u hrvatskom književnom jeziku, ali i u čakavskom narječju. Daljnom analizom podataka ustanovljeno je da rječnik sadrži 865 kroatizama, što čini 17,3% od ukupnog broja riječi. Što se tiče čakavizama, 427 čakavizma prisutno je u jezičnom korpusu rječnika, što čini samo 8,54 % od svih istrorumunjskih riječi koje se nalaze u rječniku.

8 Bibliografie

Cârțile:

Bărbulescu, M./Deletant, D./Hitchins, K./Papacostea, Ș./Teodor, P.: *Istoria României*, Editura Corint, București, 2003 pg. 11-106, 120-125

Berciu-Drăghicescu, Adina: *Românii din Balcani*, Editura Globus, București, 1996, pg. 5-31

Filipi, Goran: *Atlasul Lingvistic Istroromân*, Knjižnica Atlas, Pola, 2002, pg. 7-51

Filipi, G./Ionilă, F.: *Hrvatsko – rumunjski rječnik*, Dominković, Zagreb, 2001

Kovačec, August: *Istrorumunjsko – hrvatski rječnik*, Pola, 1998 pg. 9-314

Lungu, Mariana: *Dicționar român – englez, englez – român*, Editura Steaua nordului, Costanța, 2002

Moguš, Milan: *Fonološki razvoj hrvatskog jezika*, Matica Hrvatska, Zagreb 1971,pg.12-97

Mohorovičić–Maričin, Franjo: *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okoline*, Adamić, Rijeka 2001

Pușcariu, Sextil: *Limba română*, Editura Minerva, București, 1976 pg. 215-245, 286-290

Rosetti, Alexandru: (1938) *Istoria limbii române, volumul II, Limbile balcanice*, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II", București, pg 25-41
(1933) *Istoria limbii române, volumul I, Limba latină*, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II", București, 1933, pg 31-45

Rusu, Valeriu: *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul românesc, Craiova, 1984 pg. 554-587

Težak, Stjepko / Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, pg 9-26

Vrzić, Zvezdana: *Limba de saka zi*, Studio "Megaphone", Tragovi, 2009

Pagini la web:

Bucur, Bogdan, *Dialectul dacoromân*, <http://ro.scribd.com/doc/58775362/8Dialectul-dacoroman#scribd> (8.6.2015)

Bucur, Bogdan, *Dialectul meglenoromân*, <http://ro.scribd.com/doc/58775367/11Dialectul-meglenoroman#scribd> (8.6.2015)

Katunar, Danijela, *Istrorumunji – jezik i zajednica*, http://www.bilingualism-matters-rijeka.ffri.hr/bmr_files/Katunar.pdf (1.7.2015)

Kovačec, August <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=65061> (1.18.2015)

Marioțeanu Caragiu Matilda, *Dialectul aromân*, Editura academieii române, București,1968,
http://www.proiectavdhela.ro/pdf/matilda_caragiu_marioteanu_dialectul_roman.pdf (17. 6.2015)

<http://www.vlaski-zejanski.com/public/Repozitorij/02%20LEARN/04%20Language%20lessons/Everyday%20language/knjizica-kompletna.pdf> (15. 6.2015)

http://os-turnic-ri.skole.hr/cakavski-rjecnik?kat=5297&dict_letter=ALL (10.4.2015)

<http://www.lokalpatrioti-rijeka.com/forum/cakavski-rjecnik.php> (10.4.2015.)

<http://www.vlaski-zejanski.com/Resursi-i-biblioteke/rjecnik/o-rjecniku> (15.6.2015)

[https://www.facebook.com/permalink.php?id=142026815855985&story_fbid=415316538542055=](https://www.facebook.com/permalink.php?id=142026815855985&story_fbid=415316538542055)
https://ro.wikipedia.org/wiki/Originile_rom%C3%A2nilor (8.6.2015)

<https://ro.wikipedia.org/wiki/Rom%C3%A2nia> (15.7.2015)

https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_croat%C4%83 (15.7.2015)

<https://dexonline.ro/> (8.6.2015)

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=65061> (8.6.2015)

<https://ro.wikipedia.org/wiki/Verb> (10.8.2015)

<http://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=28821> (7.9.2015)

9 Anexa

Abrevieri

adj. – adjectiv
adv. – adverb
conj. – conjuncție
cr. – croată
čk. – čakavism
dat. – dativ
dimin. – diminutiv
fem. – feminin
interj. – interjecție
interrog. – interogativ
it. – italiană
num. – număr
num. card. – număr cardinal
num. ord. – număr ordinal
n. propriu – nume propriu
pl. – plural
prep. – prepoziție
pron. – pronume
pron. pers. – pronume personal
s.m. – substantiv masculin
s.f. – substantiv feminin
s.n. – substantiv neutru
sg. – singular
sl. – slovenă
v. – verb
v.refl. – verb reflexiv
v.tr. – verb tranzitiv
voc. – vocativ
*– cuvinte cu etimologia necunoscută

A

aï interj. exclamație care exprimă: surprindere, mulțumire, bucurie, plăcere

áide interj. exclamație care exprimă: un îndemn (la o acțiune), cu ton de comandă, exprimând nerăbdarea vorbitorului, din tc. hajde, folosit în cr. ajde, bg.haide, ngr.áide

aïóh interj. exclamație care exprimă: durere sufletească, durere fizică, din cr.

ála interj. exclamație care exprimă: surprindere, infidelitate.

ali conj. sau, de exemplu: grâh ali bízi (păstaie sau mazare), din cr.

alméno adv. măcar, cel puțin din it. allora, čakavismul

ál' s.m. 1.usturoi, plantă erbacee din familia liliaceelor, cu gust și miros caracteristic, čakavismul 2.

čebúla s. m. ceapă, 3. **tesán** s.m. usturoi, 4. **žbúle** s.m. ceapă

ánke adv. de asemenea, din it. anche, čakavismul

ańel s.m. înger*

ańgúrńie s.f. lubenița, čakavismul

arelíč s.m. (dimin.) inel mic, din it. anello + ič (din cr.)

árńie s.f. aer, čakavismul

armarít'' s.m. (dimin.) dulăpior, din cr. ormar + íc (din cr.) čakavismul

asera adv. deseară din it.
autúno s.m. toamnă, din it.

Â

âmbarkéi še v. refl. a încărca
âmnavéi v. a umbla
âmpregní v. tr. a înhăma
ândebeli v. refl. a îngrășa, a deveni (mai) gras, a prinde grăsime, čakavismul
ânveští (-nvešti) v. tr. a îmbraca
ânveští se v. refl. a se a îmbrăca

B

bâbe, -a, -e s.f. femeie, čakavismul
bâbine, -a s.f. babă, băboi, femeie bătrână, din cr.
bâbița s.f. moasă, din cr.
bacalâ, bacalaïu s.m. morun, specie de pește din familia sturionilor, apreciat pentru carnea și icrele lui negre, čakavismul
baladúr s.m. balcon, terasă, čakavismul
bâlege s.f. excrement de animale mari; băligar, din cr.
bâl, s.m/ s. n. dans, din cr.
balina, -e, -ele, s. f. minge, čakavismul
bânde, -a s.f. parte, čakavismul
bandít s.m. brigand, hoț de drumul mare, tâlhar, din cr.
bârba s.m. omul cu barba, domnu, čakavismul
bârba, barbi s.m. unchi, čakavismul
báš adv. tocmai, chiar, din cr.
batón s. m./s. n. nasture, čakavismul
baví se v. refl. a se ocupa, a lucra, din cr.
bâc s.m. taur, din cr.
bâcâr n. propriu s. m., un oraș în croația, Bakar
bâčve, -a, -i, -ile s. f. butoi, din cr.
bârdo s.n., un sate în croația Brdo
bârșe, -a, -e, -ele s.f. sac, čakavismul
bârș□l'an, - u s.m. iederă, din cr.
bâțve, - a, - i, - ile s.f. butoi, din cr.
becar s.m. măcelar, čakavismul
beč n. propriu Viena
bédast, -e, -a adj. prost, din cr., čakavismul
bedastót'e, -a s.f. prostie, din cr., čakavismul
bédre, -a, -i s.f. coapsă, parte a piciorului cuprinsă între șold și genunchi, din lat. coxa, din cr.
béizați n. propriu, sate în Istria, Bejzaci
benevréke s.f. un fel de pantaloni benevreke, čakavismul
bérâm, -u s.m. confirmare în biserică, čakavismul
bérma s.f. confirmare în biserică, čakavismul
beséde s.f. cuvânt, čakavismul
bič, -u s.m. bici, din cr.
bíčva, -i, -ile s.f. ciorap, čakavismul
bil'etario s.m. conductor, din it. conductor
bil'úše, -a s.f. oaie albă, čakavismul
biságe, -ele s.f. bisag, din cr.
biséda, -e, -ele s.f. cuvânt, čakavismul

bistâr, bistre, bístri adj. înțelept, deștept, din cr.
bîșcup, -u s.m. episcop, din cr.
biș, - u s .m. bici, din cr.
bișicléte, -a s.f. bicicletă, din it., čakavismul
bivęi v. a locui, a trăi, čakavizam
bízi s.m. mazăre, čakavismul
blâga s.f. bovine, vite, čakavismul
blâgdan, -u s.m. sărbătoare, din cr.
blâgoslov, -u s.m. binecuvânture, din cr.
blagosloví v. tr. a binecuvântura, din cr.
blagoslovít adj. binecuvânturat, čakavismul
blatan, -a adj. murdar, nespălat, din cr.
blítva s.f. sfeclă, din cr.
bocsít, -u s. m. bauxită
bog s. m. Dumnezeu, din cr.
bogat, -ę, -o adj. bogat, din cr. / din rom. comună
bogástve, -a s.f. bogăție, din cr.
bóizi, bóiza, bóiza adj. al lui Dumnezeu, divin, čakavismul
bolánta s.f. ambulanță, čakavismul
bólan, bólnę, bólan, bólna adj. bolnav, čakavismul
bóle, -a s.f. durere, čakavismul
bóme interj. zău, din cr.
bor, -u, bor, -i s.m. pin, din. cr.
bóre, -a s.f. boră, fortună din it.*
borí se v. refl. a se lupta, a se bate, din cr.
bórșe, -a s.f. geantă, čakavismul
bóske, -ca, -e, -ele s.f. pădure, codru, čakavismul,
bóskine, -a s.f. o mare padură, čakavismul
bósne, -a n. propriu, s.f. Bosnia
bótre, -a s.f. cumătră, nașă, din sl., čakavismul
bót''e, -a s.f. bilă, čakavismul
bóze, bóže s.m. Dumnezeu, din cr.
božit'', - u n. propriu, s.m. Crăciun
božit''nac, -u s.m. decembrie, čakavismul
bradovięe, -a, -e, -ele s.f. neg, sfârc al mamei, din cr.
bragęși, -ele s. f. pantaloni, čakavismul
braidi, -le s.f. boltă, umbrar de vița, din cr. / čakavismul
brâna, -e, -ele s.f. dig, baraj, din cr.
braní v. tr. a proteja, a apăra, din cr.
brațoleto s.m. brățară, čakavismul
brat''an s.m. nepot, čakavismul
brat''ane, -a, -e, -ele s.f. nepoată, čakavismul
brâzde, -a, -i, -ile s.f. brazdă, urmă
brec, -u s.m. câine, čakavismul
bréke s.f. cățea, čakavismul
brest, -u s.m. ulm, din cr.
bri v. a rade, a bărbieri, din cr.
brig, -u s.m. deal, colină, čakavismul
briscve, -a, -i, -ile s.f. piersic, piersică, čakavismul
brížân, -a, -i, adj. sărac, čakavismul
brod, -u, -ure, -urle s.m./s. n. navă, vapor, din cr.
brofúl' -u s. m./s. n. coș, furuncul

broí v. tr. a număra, a socoti, din cr.
bróke, bróca s.f. borcan, vas, oală, čakavismul
bróscva s.f. legume, čakavismul
brusí v. tr. a ascuți, din cr.
búbine, -a, -e s.f. insectă, găză*
bubreg, u s m./s n. rinichi, din cr.
buşní v. tr. a săruta, čakavismul
buşkėi (se) v. (refl.) a săruta, a pupa, čakavismul
butíro s.m. unt*
buzét, -u n. propriu, s.m. Buzet

C

cacóv, -e, -o, -i, -e pron. interog. cât, câtă, čakavismul
cadénița s.f. lăntișor, čakavismul
cadérița s.f. căldare, cazan, čakavismul
café, cafélu, cafétu s.m. cafea, čakavismul
căiba s.f. colivie, cușcă, din cr.
căle, -a s.f. drum, čakavismul
caligér, -u s.m. cizmar, čakavismul
căleț, -u s.m. țesator, textilist
cămare, -a s.f. camera, čakavismul
camión, -u s.m./s.n. camion
campăne, -a s.f. câmpie, din it. čakavismul
candéle, -a s.f. luminița, čakavismul
cantún, -u s. m s.n. colț, čakavismul
cantrida s.f. scaun, čakavismul
cantunér, -u s.m. picher, cantonier, čakavismul
capelin, -u, -e, -ele s.m./s.n. pălărie, čakavismul
capl'e, -a s.f. picătura, din cr.
capí v. tr. a înțelege*
caplí v. a picura, din cr.
capót, -u s.m. haină, palton, čakavismul
capúz, -u s.m. varză, čakavismul
caróțe, -a, s.f. căruța, čakavismul
cas, -u s.m./s. n. conșciug, sicriu
casetín, -u s.m./s.n. Sertar, čakavismul
casún, -u s.m/s.n. cuție, cufăr, čakavismul
cațke, -a s.f. șarpe, čakavismul
câbâl, -u s.m. găleată, čakavismul
cârbun, -u s.m./s.n. carbon, čakavismul
cârbur, -u s.m./s.n carbon, čakavismul
cârpa, -e s.f. cârpă, zdreantă, din cr.
cârpeí v. tr. a cârpi, din cr.
cârsni, -a adj. de botez, din cr.
cârst, -u, -ure s.m. un om botezat
cârsti v. tr. a boteza, din cr.
cârstiian, -u s.m. un om botezat
cârst'an, -u s.m. creștin, din cr.
câstav, -u s.m. n. propriu Kastav
câsl'í v. a tuși, din cr.

clas, -u, ure, -urle s.m. stiluețe de porumb, din cr.
clásunâț, -u s.m. stiluețe de porumb, din cr.
cleči v. a sta în genunchi, din cr.
clin s.n. cui, din cr.
cl'úca s.f. cârlig, colț, croșetă
cl'uț, -u, -ure, -urle s.m./s.n. cheie, din cr.
cl'uțânițe, -a s.f. broască de ușa, din cr.
cmet, -u s.m. șerb, iobag, din cr.
cńíga, -e, -ele s.f. carte, din cr.
cobasițe, -a s.f. cârnat, din cr.
cobila, -e, -ele s.f. iapă, din cr.
cócot, -u, cocoț, -i s.m. cocoș*
cočńie, -a s.f. căruța, din cr.
códița, -e s.f. noadă, târniță*
colâr, -u, colare, -ele s. m./s. n. lântișor, čakavismul
colčít'', -u s.m. par, teapă, din cr.
col'úb, -u, -i s.m. porumbel, turturică*
comânda, -e, -ele s.f. poruncă, comandă, din it., čakavismul
común, -u s.m./s. n. municipiu, čakavismul
conóbe, -a s. f. pivnița, beci, čakavismul
conóp, -u s.m. conop, din cr.
copei v. tr. a săpa, a prăși, din cr.
córa s.f. coajă, scoartă, din cr.
corâžen, -žna adj. vesel, bucuros, čakavismul
córen, -u, -e, -ele s.m. rădăcină, čakavismul
corét, -u s.m. vestă*
coríst, -a s.f. folos, avantaj, profit, din cr.
córistân, -a adj. util, folositor, din cr.
corízma s.f. postul mare, păresimi, din cr.
cóse, -a s.f. păr, din cr.
cosí v. tr. a cosi, din cr.
cosír, -u s.m. cositoare, čakavismul
cosmât, -a adj. păros, cu păr, čakavismul
costân, -u s.m. castan, castană, čakavismul
costańast, -e adj. castaniu, čakavismul
coșul'e, -a, coșul', -ile s.f. cămașă, din cr.
cóșul'íta s.f. cămașa mică, din cr.
cótar, -u, -e, -ele s.f. district, din cr.
cótule, -a, -e, -ele s.f. haină, fustă, čakavismul
covač, -u s.m. fierar, forjar, făurar, din cr.
covačńie, -a s.f. atelier de forjat, čakavismul
crabúl'e, -a, -ile s.m. mască, čakavismul
crâi, -u, -ure, -urle s.m./s.n. regiune, parte, din cr.
crai de prep. lângă, din cr.
crâl', -u s.m. rege, din cr.
cral'evína s.f. regat, din cr.
crâl'evna s.f. regină, din cr.
crâl'evski, -a adj. regal, din cr.
crâmp, -u s.m. târnăcop, din cr.
crâsta, -e, -ele s.f. variolă, rană, din cr.
créke, -a, -e, -ele s.f. prun, prună, čakavismul
creluțe, -a, -e, -ele s.f. aripă

crepá v. a pieri, a se prăpădi, a crăpa
criianție, -a s.f. decență, demnitate, čakavismul
criianțios, -e adj. politicos
croș prep. prinde, peste, din cr.
crov, -u, -ure, -urle s.m./s.n. acoperiș, din cr.
cuc, -u, -ure, -urle s.m./s.n. șold, stâncă, din cr.
cucúmar, -u, -i s.m. castravete, čakavismul
cúcca s.f. cățea, din cr.
cút''ița s.f. casa mică, din cr.
cuhái v. tr. a pregăti, a găti, a fierbe, din cr.
cuhíne, -a s.f. bucătărie, din cr.
cuín, cuiñe s.m./s.f. rudă, čakavismul
cúma s.f. nașa, cumătră, din cr.
cúmar s.m. castravete
cumpaniie, -a s.f. companie, societate, čakavismul
cumpań s.m. coleg, camarad, tovarăș, čakavismul
cumpańai v. tr. a însoși, čakavismul
cumpir, -u s.m./s.n. cartof, čakavismul
cuní v. a înjura, a blestema, din cr.
cupína s.f. mur, mură, din cr.
cușín, -u, -e, -ele s.m. pernă, čakavismul
cut, -u s.m. colț, din cr.
cútnac, -u, cútnaț -i s.m. dinte molar, din cr.
cvárat, -u, cvart, -u s.m./s.n. sfert, čakavismul
cvás, -u s.f. drojdie, čakavismul

Č

čá adj. dem. această, adv. după, čakavismul
čáče s.m. tată, čakavismul
častí v. tr. a respecta, a cinsti, din cr.
čával, -u, čavli s.m. cui, piron, čakavismul
čârvív, -e, čarviv, -a adj. viermănos, din sl., čakavismul
čebúla s.f. ceapă, din sl.
čel'ád, -u s. m. sugaci, din cr.
čep, -u, čepure, -urle s.m. cep, bușon, din cr.
čepit'', -u n. propriu s.m. Čepić
česân, -u s.m. ustruoi, čakavismul
čéșco s.n. Cehia, din cr.
češí se v. refl. a scârpina, din cr.
čéta, -e, -ele s. f. grup, din cr.
četártâc, -u s. m. vineri, čakavismul
čim conj. îndată ce, din cr.
čin, -u s.m. fapt, acțiune, din cr.
čirišne, -a, čirišni, -ele s.f. cireș, čakavismul
čistí v. tr. a curăța, a purga, din cr.
član, -u s.m. membru, din cr.
členți pl. încheietură, articulație**
čučni se v. refl. a se chirici, a se așeza pe vine, din cr.
čudí se v. refl. a (se) mira, a fi surprins de ceva, din cr.
čúda adv. mult, čakavismul

čušní se v. refl a se chirci, a se așeza pe vine din cr.

D

dâr, -u, -ure s.m. cadou, din cr.

davěi v. tr. a da, din cr.

dahni v. a miroși, čakavismul

dâržavę, -a s.f. stat, din cr.

dáske, dáska, dast, -ile s.f. scândură, doagă, din cr.

déble, -a, débli, -ile s.f. trunchi, tulpină, din cr.

débol, -ę adj. slab, čakavismul

décle, -a s.f. femeie de serviciu, din sl.

décco s.m. băiat, din cr.

del, -u s.m. parte, čakavismul

délavân, délavna adj. de muncă, din sl., čakavismul

délavnic, -u s.m. zi lucrătoare, din sl., čakavismul

déset num. card. zece, din cr.

désnilę, désna, désno, désni, désne adj. drept, din cr.

dețémbâr, -u s.m. decembru, čakavismul

devedesét num. card. nouăzeci, din cr.

devet num. card. nouă, din cr.

devetnáist num. card. nouăsprezece, din cr.

dévetsto num. card. nouă sute, din cr.

digní v. tr. a ridica, a stârni, a înălța, din cr.

dihęi v. a respira, čakavismul

dīamánt, -u s.f. diamant, din cr.

díml'ac, -u, pl. dimljače, -le s.m. coș, horn, din cr.

dili v. tr. împărți, čakavismul

dim, -u s.m. fum, din cr.

dimbóco adv. adânc, profund, čakavismul

dínar, -u, -i, s.m. valută, din cr.

direńće adv. în față, înainte*

disí v. a miroși, din cr.

dítelina s.f. trifoi, čakavismul

díťa pl. copii, čakavismul

dišpervęi v. a îndurera, a întrista*

dívii, dívĩa, dívii adj. sălbatic, nedomesticit, čakavismul

do prep. până (la), aproape de, din cr.

dóba s.f. timp, perioadă de timp, epocă, din cr.

dóbro adv. bine, din cr.

dócle adv. până, până când, din cr.

dodavl'uí v. a adăuga, a da, din cr.

dogodí se v. a întâmpla, din cr.

doletí v. a sosi, a veni în zbor, din cr.

dolína s.f. vale, depresiune, din cr.

domislí se v. refl. a -și aminti, čakavismul

domișl'uí v. a -i aduce aminte, a reaminti, čakavismul

domișl'uí se v. refl. a -i aduce aminte, a reaminti, čakavismul

dónke adv. deci, čakavismul

dopadei se v. refl. a plăcea, a fi pe gustul, din cr.

dopádi v. a plăcea, a fi pe gustul, din cr.

dopel'ěi v. a aduce, a conduce, čakavismul
dopustí v. tr. a permite, a da voie, din cr.
dosegní v. a ajunge (cu mână), a sosi, din cr.
dósta, dósti adv. destul, suficient, din cr.
dotácní v. tr. a atinge, din cr.
dozněi v. tr. a afla, a lua cunoștință de, din cr.
dozvolí v. tr. a permite, a admite, din cr.
drâg, -e, -o adj. drag, iubit, din cr.
drâge, -a s.f. golf, čakavismul
drâgine, -a s.f. golful mare, čakavismul
dréto, na dréto adv. drept, čakavismul
drob, -u s.m. viscere, intestine, čakavismul
drugače adv. altfel, diferit, din cr.
drúgi, -a, -o num. ord. al (a) doilea, din cr.
ducát, -u s.m. valută, din cr.
dug, -u s.m. datorie, din cr.
dúga, -ele s.f. curcubeu, din cr.
dúgo, na dúgo adv. lung, din cr.
duh, -u, -ure, -urle s.m./s. n. spirit, din cr.
duhovína s.f. fantomă, monstru
dúše, -a, duš, -ile s.f. suflet
dváiset num. card. douăzeci, čakavismul
dvigní v. tr. a ridica, a înălța*
dvísto num. ord. două sute, čakavismul
dvor, -u s.m./s.n. curte, ogradă, grădină, din cr.

Đ

đéro num. cap. zero, din it.
đornal s.m. ziar, gazetă, čakavismul

E

e conj. dar, și, ci, čakavismul

F

fabrike, fabrica s.f. fabrică, čakavismul
falí v. a fi lipsit de, din cr.
famíliie, -a, familiii, -le s.f. familie, din it., čakavismul
fań adv. mult, foarte, čakavismul
fašina, -e, -ele s.f. legătură, teanc, pachet, čakavismul
fazán, -u, -i s.m. fazan, din cr.
fažó, -ólu s.m. fasole, čakavismul
febrár, -u s.m. februarie čakavismul
fârméntum, -u s.m. porumb, čakavismul
febre, - a s.f. febră, čakavismul

ferál, -u, -e s.m. lanternă, čakavismul
féšte, -a s.f. sărbătoare, festivitate, čakavismul
fete, -a s.f. felie, čakavismul
fin, -e, -o, fini, -e adj. gustos, delicios, bun, din cr.
fini v. a sfârși, a încheia, a termina, čakavismul
fintíre, -a s.f. fântână*
forínt, -u s.m. valută
fórnu s.m. cuptor, čakavismul
fórsi adv. poate, čakavismul
fórme, -a s.f. formă, model, calup
fórtę, -a s.f. forță, vigoare, putere, din it., čakavismul
frăier, -u s.m. tânăr, din cr.
frăierița, -e s.f. tânără, din cr.
frai se v. a face curta, a curta, a flata, čakavismul
frane s.m./s.n. propriu Frane
franine, -a s.f. Franina, Frane
frízac, friška, fríški adj. proaspăt, čakavismul
frónte, -a s.f. câmp de luptă, din cr.
frústic s.m. micul dejun, din germ., čakavismul
frústikę v. tr. a dejuna, a lua micul dejun
frut, -u, -ure s.m./ s.n. fruct, fructe, din it., čakavismul
fugera s.f. sobă, cuptor
funerál, -u s.m./s.n. înmormântare, înhumare
furést, -u, furești s.m. străin, necunoscut, čakavismul
furminant, -u s.m. chibrit, čakavismul
fuží v. a fugi*

G

gambiüei v. tr. a schimba, čakavismul
gârcl'ân, -u s.m. laringe, gâtlej, din cr.
gârlițe, -a s.f. , turturea, turturică, din cr.
gârm, -u, -ure s. m. arbust, tufă, din cr.
gârmí v. a tuna, din cr.
gârml'avina, -e s.f. tunet, din cr.
glás, -u, -ure s.m. voce, din cr.
glásno adv. tare, zgomotos, din cr.
gladác, glátca, glátki adj. neted, lustruit, din cr.
glavata, -e, -ele. s.f. cap mic, căptor, colină
glavițe, -e, -ele s.f. bulb de, din cr.
gláž, -u, -ure s.m. păhar, čakavismul
glistę, -a, -e s.f. vierme, din cr.
glog, -u s.m./s.n. păducel, din cr.
gl'évarița, -e s.f. sobă, cuptor, čakavismul
gl'íva, -e s.f. ciupercă, din cr.
gnoi, -u s.m. îngrășământ natural, din cr.
gnoi v. tr. a face fertilizare a pământului, din cr.
gníu, gníla, gnili adj. putred, mâncat de viermi, čakavismul
gníle, -a s.f. argilă, lut, čakavismul
gnusan, -sna adj. odios detestabil, respingător, din cr.
góba s. f. gheb, cocoașă, čakavismul

góbast, góbasta adj. cocoșat, ghebos, čakavismul
gódina, -e s.f. an, din cr.
goí v. tr. a crește (animale), čakavismul
gólub, -u s.m. turturică, turturea, porumbel, din cr.
góspoda s.f. pl. Domni, din cr.
gospodar, -u, -i s.m. gazdă, stăpan, din cr.
gospodaríța s.f. doamnă, stăpână, proprietară, patroană, din cr.
gospodin, -u, -i s.m. domnul, preot, din cr.
gósti s.m. pl. nuntași, din cr.
gostí v. tr. a ospăta, a trata, a cinsti, a găzdui, din cr.
gótov, -e, -o adj. terminat, făcut, din cr.
go, góle, gol', góle adj. gol, dezbrăcat, din cr.
grabí v. a grebla, din cr.
grabl'i, -ile s.f. pl. greblă, din cr.
grád, -u s.m. oraș, castel, palat, din cr.
gradí v. tr. a împrejmui, a îngrădi, a limita, din cr.
grádína s.f. nume propriu Gradinje
gradevina s.f. construcție, din cr.
gráh, -u s.m. mazăre, din cr.
gráie, -a s.f. gard, ogradă, curte, čakavismul
grâne, -a, -e s.f. creangă, din cr.
gránita s.f. frontieră, granița, margine, din cr.
gráština s.f. oraș, castel, palat, čakavismul
gréde, -a, -e s.f. grindă, din cr.
redíne, -a, -e s.f. grindă mare, din cr.
grétiie, -a s.f. nume propriu Grecia
grob, -u s.m. mormânt, din cr.
grof, -u, -ure s.m. conte, din cr.
gróbnic, -u s.m. nume propriu Grobnik
grozd, -u, grózdi s.m. struguri, din cr.
grúnât, -u s.m. teren, proprietate funciară, čakavismul
gulí v. tr. a trage afară, a extrage, a scoate, din cr.
gúmne, -a s.f. fân, čakavismul
gust, -e, gușt, gúste adj. des, gros, dens, strâns, din cr.
guși se v. a sugruma, a gătui, a înăbuși, a asfixia, a sufoca, din cr.
gúșter, -u s. m. șopârlă, gușter, din cr.
gutaí v. tr. a înghiți, a înfuleca, a devora, din cr.
gvére, -a, -e s.f. război, čakavismul

H

ha interj. exclamație care exprimă surprindere, mulțumire și satisfacție, din cr.
hârbât, -u s.m./s.n. spinare, de spate, dos, čakavismul
hârpe, -a s.f. grămadă, mulțime, din cr.
hiteí v. tr. a arunca, a lansa, čakavismul
hití v. tr. a arunca, a lansa, a trage cu arma, čakavismul
hítro adv. repede, urgent, čakavismul
hlád, -u s.m. răcoare, loc răcoros, din cr.
hlápaț, -u s.m. slugă, servitor, čakavismul
hleb, -u, hlebe, -ele s.m./s.n. pâine
ho interj. de oprire, măi rar de chemare

homo interj. haide, čakavismul
hotél, -u s.m. hotel, din cr.
hrâne, -a s.f. hrană, mâncare, din cr.
hrani v. tr. a hrăni, a mânca, din cr.
hrâst, -u, -ure, -urle s.m. stejar, din cr.
hrúšve, -a, -i, -ile s.f. păr, čakavismul
hudobe, -a s.f. drac, demo, diavol, čakavismul
hvalí se v. a lăuda, a - i aduce elogii, din cr.

I

i interj. și, din cr.
igrěi v. a juca din cr.
igrěi se v. refl. a se juca, din cr.
ili conj. sau, ori, din cr.
imáne, -a s.f. avere, bun, proprietate, din cr.
ime, -a s.f. nume, din cr.
ímendan, -u s.m. ziua numelui, din cr.
ínglěz, -u, -i s.m. englez
interesěi se v. refl. a se interesa de, din cr.
inrâde, -a s.f. recoltă de un an
ispit, -u s.m. examen, din cr.
iscrę, iscra, -e s.f. scântie, din cr.
ispitúi v. a examina, a interoga, din cr.
ístine, -a s.f. adevăr, din cr.
istriian, -u, -i s.m. Istrian
ístrię, -a s.f. nume propriu Istria
isto adv. la fel, din cr.
ístu, ísta, ísto, ísti, íste adj. la fel, din cr.
italiie, -a s.f. nume propriu Italia
ivaáne, -a s.f. sărbătoare Ivanje
izući se v. refl. a sfârși de învațat o meserie, a absolvi (o școală), din cr.

ĭ

ĭa adv. cuvânt care se întrebunțează pentru a răspunde afirmativ la o întrebare sau pentru a exprima o afirmație, un consimțământ, da
ĭă pron. pers. 1 sg. eu, din cr.
ĭăbućíte, -a s.f. mărul lui Adam
ĭăco adv. foarte, din cr.
ĭăd, -u s.m. mânie, furie, čakavismul
ĭădân, ĭadna adj. furios, supărat, čakavismul
ĭadí se v. refl. a supăra, a înfuria, čakavismul
ĭagodiće, -a s.f. căpșună, din cr.
ĭakéte, -a, -e s.f. veston, sacou, haină, čakavismul
ĭálov, ĭálova adj. sterp, steril, inutil, čakavismul
ĭáme, -a s.f. groapă, gaură, din cr.
ĭăpnę, -a s.f. oxid de calciu, var nestins, čakavismul
ĭardín, -u, ĭardíne, -ele s.m. parc, čakavismul

iardín, -u, iardíne, -ele s.m. gradină, curte
iarebițe, -a s.f. potârniche, din cr.
iasle, -ele s.f. iesle, creșă, din cr.
ięćmic, -u s.m. orz, jari, din cr.
ięćmic, -u s.m. urcior, mic furuncul ce apare în regiune ochilor*
iedanáisti, -ę num. ord. al, a unsprezecelea, čakavismul
iedínile, iedína adj. singur, unic*
iedínița s.f. unitate militară, din cr.
iednác, iednáca, iednač adj. egal, identic, din cr.
iélen, -u s.m.cerb, din cr.
ienár, -u s.m. ianuarie, čakavismul
iésen s.f. toamnă, din cr.
ięćmic, -u s.m. urcior, mic furuncul ce apare în regiune ochilor
ieżú maríja interj. Isus și Maica Domnului, čakavismul
ięhní v. a mirosi rău, čakavismul
ięme, -a s.f. nume, čakavismul
ięstina s.f. adevăr, din cr.
ięstra n. propriu s. f. Istria, din cr.
ięoh interj. cuvânt care exteriorizează sentimente de durere, suferință, deprimare, čakavismul
 deznădejde, bucurie, plăcere, admirație, entuziasm
ięópet adv. încă o dată, mereu din cr.
ięúli s.f. iulie, čakavismul
ięunác, -u s.m. erou, viteaz, din cr.
ięústo adv. tocmai, chiar, precis, exact, čakavismul
ięúto adj. s.n. iute, picant, tare, supărat, furios, čakavismul

K

kébru s.m. cărăbuș, čakavismul
ki pron. inter. cine, care, čakavismul
kiheĩ v. a strănuta, din cr.
kihni v. a strănuta, din cr.
kícl'í, -íle s.f. haină, rochie, din germ.
kílav, -ę adj. bolnav de hernie, din cr.
kíle, -a s.f. kilogram, din cr.
kíle, -a s.f. hernie, din cr.
kilométâr, - t(â)ru s.m. kilometru, din cr.
kiseĩ se v. refl. a se acri, a acidula, din cr.
kiseĩ v. a acidula, din cr.
kíta, -e s.f. par, țeapă, čakavismul
kíta, -e s.f. ramură, creangă, čakavismul

L

labin, -u s.m. nume propriu Labin
lácât, -u s.m. cot, din cr.
lác adj. în expresii laku noć, bună dimineața, din cr.
láco adj. ușorv. ușor, din cr.
laloke, laloca s.f. gingie, maxilar, falcă, čakavismul
lâmpa s.f. lanternă, felinar, făclie, din germ.

lâmpadína s.f. lampadar, laternă, felinar, făclie, čakavismul
lânțun, -u s.m. cearșaf, čakavismul
lârgo adv. departe, din it.
lâta s.f. cutie de bătura, găleată, čakavismul
lav, -u s.m. leu, din cr.
lâhco adv. ușor
lân, -u s.m. in, din cr.
lâništ s.m. n. propriu Lanišće
laští se v. refl. a străluci, a iradia, a scânteia, din cr.
lâzno adj. timpul liber, čakavismul
len,-e, -e adj. leneș, trândav, čakavismul
lenúh, -u, lenúš, -i s. m. persoană leneșă, din sl. , čakavismul
lérniĕ, -a s.f. hernie*
lésa s.f. ogradă, curte, gard, împrejmuire, din sl., čakavismul
lesíta s.f. vulpe, čakavismul
letí v. a zbura, din cr.
léto s.n. an, čakavismul
lét´´e, -a s.f. linte, din cr.
leži v. a culca, a se întinde, a naște, a aduce pe lume, din cr.
líbero adj. liber, independent, neatârnat, din it. , čakavismul
liberaĭóne s.f. eliberare, salvare, din it.
likér, -u s.m. lichior, din cr.
lín, -u s.m. in*
lípi adj. frumos, čakavismul
lípa adj. frumoasă, čakavismul
líscá s.f. alun, din cr.
líšnac, -u, líšnac, -i s.f. alună, čakavismul
lítat, -u, -e, -ele s.m./s.n. tablou, čakavismul
lítre, -a, litra s.f. litru, din cr.
lívi, líve, lívile, líva adj. stâng, čakavismul
loči v. tr. a lipăi, a sorbi, din cr.
lógor, -u, -e, -ele s.m./s.n. lagăr, tabără, din cr.
lomí v. tr. a sparge, a sfărâma, a rupe, din cr.
lópa s.f. șopron, remiză, magazie, din sl.
lopâta s.f. lopată, cazma, din cr.
loŭí v. tr. a lipăi, a sorbi, din cr.
lov, -u s.m. vânătoare, din cr.
lovaŭ, -u s.m. vânat, din cr.
lovi v. tr. a vâna, a prinde, din cr.
lóvine, -a s.f. vânat, din cr.
lónniŭta, -e s.f. stog, claie, čakavismul
lovranti n. propriu pl. Lovranci
lóze, -a, -e, -ele s.f. viță de vie, din cr.
lozi v. a face focul, din cr.
loží v. a face focul, din cr.
lúca s.f. port, din cr.
lug, -u s.m./s.n. pajiște, fâneață, din cr.
lúpoglav, -u s.m. Lupoglav

l'úbav, -a s.f. dragoste, iubire, amor, din cr.

M

ma conj. dar, însă, ci, čakavismul
macní se v. refl. a se mișca, a împinge, a deplasa, din cr.
mácar adv. măcar, chiar, cel puțin, din cr.
máč, -u s.m. spadă, sabie, din cr.
máčca s.f. pisică, din cr.
máčcha, măchehe, -le s. f. mamă vitregă, din cr.
mágar conj. tocmai și, čakavismul
máh, -u s.m. mișcare, moment, clipă, din cr.
mahúna, -e, -ele s.f. păstaie, din cr.
măi, -u s.m. mai, čakavismul
máica s.f. Maica Domnului, din cr.
maie, -a s.f. maiou, čakavismul
maíuga s.f. zmeură, čakavismul
make, -a, -e, -ele s.f. mașină, čakavismul
mălanița, -e s.f. zmeur, zmeură, čakavismul
malvasiie, -a s.f. un fel de vin, čakavismul
malo adv. puțin, în expresii: sáco malo, din cr.
mámo s.f. voc. mamo, din cr.
mâne, -a s.f. defect, lipsă, neajuns, din cr.
manéstre, -a s.f. supă, čakavismul
manádure, -a s.f. iesle*
mărač s.m. mai, čakavismul
măre, -a s.f. mare, čakavismul
marénde, -a s.f. micul dejun, čakavismul
măreț, -u s.m. martie, din sl.
marí v. a avea grijă, a se preocupata se, din cr.
marína s.f. port, din it.
mártin s.m. nume propriu Martin
martíne, -a s.f. sărbătoare Martinje, din cr.
marún, -u s.m. castan, castană, čakavismul
máslo s.n. unt, čakavismul
mást, -u s.m./s. n. gras, untură, din cr.
mașa s.f. mesă, liturghie, čakavismul
maškari v. a masca, a travesti, a deghiza, čakavismul
măternițe, -a s.f. uter, din cr.
mătițe, -a s.f. matcă, regină, din cr.
măț adv. mult, čakavismul
mățe, -a s.f. mai, tropot
mățehe, -a s.f. mamă vitregă, vitre, din cr.
mâgla s.f. ceața, pâcla, din cr.
mârcve, -a s.f. morcov, din cr.
mârml'i v. tr. a murmura, a mormăi, a bolborosi, din cr.
mârșav, -e, -/, -e adj. slab, uscățiv, costeliv, din cr.
mârține, -a s.f. mortăciune, stârv, hoit, din cr.
mártveț, -u s.m. mort, cadavru, din sl.**
mârva s.f. fărâma, firimitură, puțin, čakavismul
mârvița s.f. fărâmiță, dram, din cr.

mârzi v. a urî, a duşmani, din cr.
med adv. între, dintre, printre, čakavismul
medicina s.f. medicament, doctorie, leac, čakavismul
médig, -u, mediž, -i s.m. medic, doctor, čakavismul
medizîe, -a, medižîe, -a s.f. medicament, doctorie, leac, čakavismul
medvíd, -u, medvíz, -i s.m. urs, čakavismul
melón, -u s.m. pepene galben, čakavismul
méni 1.sg. pronume în dativ îmi, din cr.
méra s.f. măsură, măsurătoare, čakavismul
mercantíle adj. comercial, de comerţ, din it.
merican, -u s.m. american, americană, čakavismul
merinda v. tr. a servi masa de prânz, a dejuna, čakavismul
merínde, -a s.f. masă de prânz, prânz, dejun, čakavismul
mérlin, -u s.m. mocrov, čakavismul
meştar s.m. meşter, maistru, învăţător, čakavismul
metár, métru, métri s.m. metru, din cr.
metí v. a mătura, a da cu mătura, a curăţa, din. cr.
méžnar, -u s.m. paracliser, ţarcovnic, čakavismul
mít''i, mít''e adj. mic, mărunţ, neînsemnat, čakavismul
migeĭ, migeĭ v. a face cu ochiul, a clipi, čakavismul
mihúr, -u s. m. s. n. vezică, băşică, čakavismul
míli, míle adj. drag, amabil, din cr.
miliţîe, -a s.f. poliţie
mílost, -a s.f. bunăvoinţă, din cr.
milostív, -a adj. binevoitor, indulgent, din cr.
mil'ar num. card. s.m. milion
miniéře, -a s.f. mină, čakavismul
mínken, -u s.m./s.n. propriu München
minúta s.f. minut, din cr.
mír, -u s.m. pace, din cr.
mírâcul, -u s.m. minune, miracol, čakavismul
mísa s.f. mesă, liturghie, din cr.
míseşine, -a s.f. clar de lună, čakavismul
míseţ, -u s.m. lună, čakavismul
misí v. a frământa, čakavismul
misl, -a s.f. gând, čakavismul
mislí v. tr. a gândi, a reflecta, din cr.
mişolovka s.f. cursă de şoareci, din cr.
miza s.m. masă, din sl., čakavismul
mladít'', -i s.m. băiat, din cr.
mládost, -a s.f. tinereţe, din cr.
mlad adj. tânăr, din cr.
mlâke, mlaca s.f. băltoacă, mocirlă, smârc
mlîare, -a s.f. miere, čakavismul
módar, módra, - dri adj. albastru, bleu, din cr.
móde, -a s.f. modă, din cr.
mógut'', -e adj. posibil, cu putinţă, din cr.
moĭ adj. pos. meu, din cr.
moleĭ v. a sta, a termina, a înceta, a întrerupe, čakavismul
momént, -u s.m. moment, clipă
móra s.f. coşmar, din cr.
moreĭ v. tr. trebuie, din cr.

mort, -a, morț, morți adj. mort, decedat, din it.
most, -u, mósture, -urle s.m./s.n. pod, din cr.
móșně, -a, -i, -ile s.f. testicule, din cr.
motěi se v. refl. a se învârti, a se incurca, a da târcoale, din cr.
motíca s.f. sapă, din cr.
mótor, -u s.m./s.n. mașină, čakavismul
móžl'ani adj. creier, čakavismul
mráz, -u s.m. ger frig, din cr.
mríže, -a s.f. plasă, čakavismul
múca s.f. suferința, durere, din cr.
mučí v. a tăcea, čakavismul
múlâț, -u, mulți s.m. copil nelegitim, bastard, čakavismul
múne pl. n. propriu Mune
munčí v. tr. a chinui, a tortura*
munčí se v. refl. a chinui, a tortura*
muniție, -a s.f. muniții, din cr.
múrgva, -a s.f. mur, mură*
múrgvița s.f. mura mică*
múški, múškile, múșca, múșco, múški, múške adj. bărbătesc, masculin, din cr.
mútân, mútne, mútni, mútne adj. tulpure, din cr.
múzica s.f. muzică, din it.

N

na prep. la, în, din cr.
nabavl'úi v. tr. a achiziționa, a cumpăra, a procura, a face rost, din cr.
nácon adv. după, din cr.
nacosí v. tr. a înclina, a apleca, din cr.
nadaĭ se v. refl. a adăuga, din cr.
nagârni v. a îngămădi, a pune claie peste grămadă, din cr.
nagní v. a înclina, a apleca, din cr.
nahraní v. tr. a hrăni, a mânca, din cr.
náibârže adv. cel mai repede, din cr.
náizad adv. în cele din urmă, la sfârșit, în fine, čakavismul
nalagúi v. a aranja, a compune, a forma
naletí v. a sosi, a intra în zbor, a izi, a se lovi de, din cr.
naloží v. a aprinde focul, din cr.
namaží v. tr. a unge, a da cu, a freca cu, din cr.
namuzí v. tr. a mulge, din cr.
namerí se v. refl. a avea de gând, a izi, a se lovi de, din cr.
namésto de prep. în loc de, čakavismul
namoreĭ se v. refl. a se îndragosti, čakavismul
nanesí v. tr. a aduce, din cr.
naópac adv. invers, contrar, din cr.
napadí v. tr. a ataca, a se aruncă, a se năpusti asupra (cuiva), din cr.
napaiúi v. a adăpa, a da de băut, din cr.
napiseĭ v. tr. a termina de scris, a nota, a insera, din cr.
napoíi v. a adăpa, a da de băut, din cr.
napraví v. tr. a face, a alcătui, a întocmi, din cr.
napregní v. a înhăma, a înjuga, din cr.
napuní v. tr. a umple, a încărca, din cr.

narastí v. a crește, a se mări, din cr.
nareží v. tr. a tăia, a cresta puțin, din cr.
národ, -u s.m. popor, națiune, lume, din cr.
narovĕi v. tr. a plivi, čakavismul
nasadí v. tr. a sădi, a planta, čakavismul
našánski adv. a vorbi în limba a nostru, čakavismul
nastel'ĕi v. a trage cu arma, din cr.
nasečí v. tr. a tăia, a despica, din cr.
nastaví v. tr. a pune, a așeza, čakavismul
naváda s.f. obicei, obișnuință, tradiție, čakavismul
nazat adv. înapoi, din nou, înca o dată, din cr.
nazirúi se v. refl. a privi fix, a rămâne cu privirea ațintită
nazivui v. tr. a chema, a suna, a numi, din cr.
nazrí se v. refl. a se referi la, a lua în considerație*
neberí v. a culege, a recolta, din cr.
nébo s.n. cer, boltă cerească, din cr.
nébo s.n. palat, cerul gurii, čakavismul
nebodí se v. refl. a se înfige, a se împunge, a se înțepa, din cr.
nebrusí v. tr. a ascuți, a da la tocilă
néca conj. ca, (ca) să, fie, din cr.
nedigní se v. refl. a ridica, a înălța, a stârni, din cr.
nadiiĕi e v. refl. a adăuga, din cr.
negární v. a îngrămădi, a pune claie peste grămadă, din cr.
negní v. a înclina, a apleca, din cr.
negní se v. refl. a se înclina, a se apleca, din cr.
nagnoii v. a fertiliza pământ, din cr.
nego conj. dar, însă, ci, numai, din cr.
negovori v. a convinge, din cr.
nehitei v. a arunca, a azvârli pe, din cr.
nehladít, -ĕ adj. rece, răcoros, čakavismul
neloží v. a aprinde focul, din cr.
nemaží v. tr. a unge, a da cu, a freca cu, din cr.
nemigní v. a face cu ochiul, din cr.
nemílost –a s.f. dizgrație, lipsă de clemență, din cr.
nemírân, nemírna adj. neliniștit, agitat, din cr.
nemirĕi v. a ținti, a tinde*
némogut' adj. imposibil, din cr.
nepuní v. tr. a umble, a încărca, din cr.
neputí v. tr. a convinge, a insufla, čakavismul
nerastí v. a crește, a se mări, a se dezvolta, din cr.
nesadí v. tr. a sădi, a planta, din cr.
nesríĕe, -a s.f. nenorocire, năpastă, čakavismul
nešcodí v. a dăuna, a face rău, a vătăma, din cr.
netezéi v. a întinde, a trage, din cr.
nevĕšte, -a s.f. mireasă, noră, čakavismul
nevigĕi v. tr. a naviga, čakavismul
nezdraví se v. refl. a ține un toast, a bea în sănătatea cuiva, din cr.
nezobl'i se v. refl. a ciuguli, din cr.
ni conj. nici, din cr.
ni conj. sau ori, din cr.
nícad adv. niciodată, din cr.
nícacor adv. nicidecum, deloc, defel, în niciun chip, čakavismul

nicacóv adj. nici un, nici un fel, din cr.
ničur pron. neg. nimeni*
nigdí adv. pe undeva, undeva, čakavismul
nímšco n. propriu s.n. Germania
nimŕi pl. germani, čakavismul
niš, nis pron. neg. nimic, čakavismul
níšta pron. neg. nimic, din cr.
not'' s.f. noapte, din cr.
nógo adv. mult, din cr.
nóna, nóne s.f. bunică, čakavismul
nóno, nóni s.m. bunic, moș, čakavismul
nónŕulo, nóŕuli s.m. țârcovnic, paracliser
nóselo s.n. n. propriu Nova Vas
nosíl', -ile s.f. targă, năsălie, din cr.
nosít''e adj. gravidă, însărcinată, čakavismul
nov, -e, -o, -i, -e adj. nou, din cr.
novémbar, -u s.m. noiembrie, čakavismul
núntru adv. înăuntru, în interior, čakavismul
nútra adv. înăuntru, în interior, čakavismul

Ń

ńive, -a, -e, -ele s.f. ogor, teren cultivat, din cr.
ńazdo s.n. cuib, čakavismul
ńu pron. 3 sg. la ac. o, din cr.

O

o prep. despre, de, pe, cu, din cr.
obârni v. a întoarce, a schimba, čakavismul
óbârviŕe, -le s.f. spânceană din cr.
obeči v. tr. a promite, a face o promisiune čakavismul
óbičnile, óbična adj. obișnuit, comun, din cr.
obilí v. tr. a colora, a vopsi, čakavismul
obisí v. a agăța, a atârna, a suspenda, čakavismul
obiasní v. tr. a explica, din cr.
oblatí se v. refl a se dezonora, a necinsti, a murdări, a mânji, din cr.
obnúc, -u s.m. nepot, din sl.*
obnúca, obnúke, -ele s.f. nepotă, din sl.*
obolí v. a se îmbolnavi, din cr.
obraćeí v. a întoarce, a roti, din cr.
obrâz, -u s.m. față, figură, obraz, din cr.
obreží v. tr. a tăia, din cr.
obrí v. a rade, a bărbieri, čakavismul
obrihtei v. a se pune în ordine, a se perfecționa, a se înfrumuseța, a se împodobi
obruč', -u, obruče, -ele s.m./s.n. cerc, din cr.
ócne, -a, -e, -ele s.f. fereastră, čakavismul
oco prep. în jurul, în jur, din cr.
ócoli adv. în jurul, în jur, čakavismul

ócopěi v. tr. a prăși, a săpa, din cr.
ocopúi v. tr. a prăși, a săpa, din cr.
ocruží v. tr. înconjura, a încercui din cr.
octobár s.m. octombrie, čakavismul
očenaš, -u s.m. colier, colan, salbă, coronița, din cr.
očistí v. a curăța, a face curățenie, din cr.
óču, -u s.m. tată vitreg, din cr.
očuvěi v. tr. a păstra, a întreține, a conserva, din cr.
ódbor s.m. comitet, comisie, consiliu, din cr.
óderi v. a jupui, a beli, čakavismul
odgârni v. a vântura cu lopată, a dezveli, din cr.
odgovorí v. a răspunde, din cr.
odlomí v. a rupe din, din cr.
odlučí v. tr. a decide, a hotări, din cr.
ódmah adv. imediat, din cr.
odmorí se v. refl. a se odihni, din cr.
odredí v. tr. a determina, a stabili, din cr.
odrubit, -a, -o adj. retezat, din cr.
óduži se v. refl. a se achita de o datorie, din cr.
odví v. a despacheta*
ofiřir, -u, -i s.m. ofițer, din cr.
ogârni v. tr. a înveli, a înfășura, din cr.
ogârnuí v. refl. a -și arunca pe urmeri, din cr.
oglasí se v. refl. a apărea, a se ivi, din cr.
oglodí v. a ronțai, din cr.
ogluší v. a nu răspunde, din cr.
ogl'uhní v. a -și pierde auzul, din cr.
ognist'e, -a s.f. vatră, čakavismul
ógrada s.f. gard, împrejmuire, din cr.
ogrebí v. tr. a zgâria, a zdreli, din cr.
oh intrej. exprimând durere, din cr.
ohladí se v. a răci, a se face frig, din cr.
oholíe, -a s. f. orgoliu, vanitate*
ohraní se v. refl. a alimenta, a hrăni, a nutri, din cr.
olíte, -ele s.f. intestin, maț, čakavismul
ólove, -a s.f. plumb, din cr.
oltár, -u, oltare, -ele s.m. altar, din cr.
ol'upí v. a curăța de coajă, a decortica, čakavismul
omacní v. a scăpa, a fugi, a scoate, a da jos, čakavismul
omârvi v. a fărâmița, a fărâma, din cr.
omisí v. a frământa, a plămădi un aluat, čakavismul
omiřúí v. a mișca, a muta din loc, a deplasa, din cr.
ómladine, -a s.f. tineret, din cr.
omotei v. a înveli, a înfășura, din cr.
onáco adv. așa, în felul acela, din cr.
ónda adv. atunci, din cr.
ópasân, ópasna adj. periculos, grav, din cr.
opásnost, -a s.f. pericol, risc, din cr.
opazí v. a zări, a observa, din cr.
ópcíne, -a s.f. comună, municipiu, din cr.
ópet adv. încă o dată, mereu, din nou, din cr.
opí se v. refl. a se îmbăta, a bea, din cr.

oplaší se v. refl. a se speria, din cr.
opliví v. a plivi, a curăța de buruieni, čakavismul
oponašeĩ v. a imita, a plagia, din cr.
oprašĩ v. a poleniza, din cr.
opraví v. a fi pe punctul de a termina, a sfârși, a desăvârși, čakavismul
oprostí v. a ierta, a scuza, din cr.
oprostí se v. refl. a-și lua rămas bun, a se despărți
opúca s.f. cărămidă, din cr.
organizaťiie, -a s.f. organizație, din cr.
organizeĩ v. a organiza, din cr.
orúdiie, -a s.f. instrument, unealtă, čakavismul
ósám, ósân, ósem num. card. opt, din cr.
osâmnáist num. card. optsprezece, din cr.
osâmdesét num. card. optzeci, din cr.
osigureĩ v. a asigura, a pune în siguranță, din cr.
osietí v. tr. a simți, din cr.
osietúĩ v.tr. a simți, din cr.
oslobodí v. a elibera, a pune în libertate, din cr.
oslobodí se v. refl. a se elibera, din cr.
ósmi num. ord. al, a optelea, din cr.
ostariie, -a s.f. han, restaurant, čakavismul
ostriží v. a tunde, a-și tăia părul, din cr.
ostvarí v. a realiza, din cr.
osuší v. a întinde la uscat, a usca, din cr.
osuší se v. refl. a slăbi, din cr.
osvetí se v. a răzbuna, din cr.
óštar, óštra adj. ascuțit, tăios, din cr.
otarí v. a șterge, čakavismul
otcrí v. a descoperi, a dezveli, din cr.
oteplí se v. a se încălzi, čakavismul
othraní v. tr. a hrăni, nutri, din cr.
otóbar, -u s.m. octombrie čakavismul
otopí se v. refl. a topi, a lichefia, din cr.
otpraví se v. a expedia, a trimite, čakavismul
otpraví se v. refl. a se pregăti, čakavismul
otprí v. tr. a deschide, čakavismul
otputí se v. refl. a porni în călătorie, čakavismul
otputúĩ v. a pleca în călătorie, din cr. čakavismul
otruúĩ v. a otrăvi, a învenina, din cr.
otruúĩ se v. refl. a otrăvi, a se învenina, din cr.
ot´ale, -ele s.f. ochelari, čakavismul
oťét, -u s.m. oțet, čakavismul
oťuh, -u s.m. tată vitreg, din cr.
ovčar, -u s.m. păstor, păcurar, cioban čakavismul
ozdraví v. a însănătoși, din cr.
ozdraví se v. refl. a se însănătoși, din cr.
ozdrilí v. a se coace, čakavismul
ozebí v. a degera, din cr.
ožední v. a i se face sete, din cr.
oživí se v. refl. a reînvia, a reanima, din cr.

P

pa conj. și, și apoi, și pe urmă, din cr.
pac conj. și, și apoi, și pe urmă, din cr.
padéle, -a s.f. tigaie, čakavismul
paíz, -u, paízure, -urle s.m. s.n. ținut, regiune, din it., čakavismul
paláce, -a s.f. palat, din cr.
paláčínca, -inke, -ele s.f. clătită, din cr.
palénta s.f. mămăligă, din cr.
páleť, -u s.m. degetul mare, policar, čakavismul
palí v. tr. a aprinde, din cr.
pâmetân, pâmetne adj. inteligent, înțelept, din cr.
pâmetno adv. inteligent, înțelept, din cr.
panin, -u s.m. s.n. pâine mică, pâinișoară, chiflă, čakavismul
pantacanēi v. a prăfui, a umble de praf**
pantiganē, -a s.f. rată, čakavismul
papí v. tr. a mânca, din cr.
partizán s.m. partizan, participant la mișcarea de rezistență
parťiión, -u s.m. s.n. porție, rație, din it.
pâse, -a s.f. pășune, čakavismul
pâstârke, pastarca s.f. fia vitreagă, din cr.
pastír, -u s.m. păstor, din cr.
pâșe, -a s.f. pășune, čakavismul
pâște, -a s.f. paste, čakavismul
patrone, -a s.f. cartuș, din cr.
pavuc, -u s.m. viperă*
pazí v. a păzi, a supraveghea, a urmări pe cineva, a spiona, din cr.
pazin, -u s.m. nume propriu Pazin
pázuhe, -a, -e, -ele s.f. subsuoară, din cr.
pâcal, -u s.m. iad, infern, čakavismul
pâpâr, -u s.m. piper, din cr.
pârdí v. a trage un pîrț, din cr.
pârhúd, -u s.m. mătreață, solz, din cr.
pârhudíne, -ele s.f. pl. mătreață, din cr.
pârsten, -u s.m. s.n. inel, din cr.
pârșura s.f. tigaie, čakavismul
pârșút, -u s.m. șuncă, din cr.
pârvi, pârville, pârva num. ord. întâi, din cr.
pâržún, -u, -e, -ele s.m. s.n. închisoare, pușcarie, čakavismul
pâržúner, -u s.m. deținut, pușcătiaș, čakavismul
pet''nițe, -a s.f. cuptor, din cr.
pécl'ar, -u s.m. om care cerșește, cerșetor, čakavismul
pedesét num. card. cincizeci, din cr.
pégla s.f. fier de călcat, din cr.
peglái v. a călca, din cr.
pelicelín, -u s.m. penicilină
perke conj. căci, deoarece, din it.
pet num. card. cinci, din cr.
petác, -u s.m. vineri, din cr.
petârșin -u s.m. pătrunjel, čakavismul
petít, -u s.m. apetit, poftă, din cr.
pétl'ar, -u s.m. om care cere cereșește, cerșetor, čakavismul

petl'eī v. a cerși, a ruga, a cere, čakavismul
petnāist num. card. cincisprezece, din cr.
pétru s.m. nume propri Petru
péze, -a s.f. greutate, pondere, povară, čakavismul
pezéi v. a gravita, čakavismul
piīāce, -a s.f. băutură, čakavismul*
piīat, -u, -e, -ele s.m./s.n. farfurie, čakavismul
pīle, -a s.f. ferăstrău, joagăr, din cr.
pīlí v. a tăia cu ferăstrăul, din cr.
pínez, -i s.m. bani, čakavismul
pir, -u s.m. nuntă, čakavismul
pirún, -u, -ele s.m. s.n furculița, čakavismul
piša v. a urina, din cr.
pítañe, -a s.f. întreabă, din cr.
pit''e, -a s.f. vagin**
pízde, -a s.f. vagin, din cr.
pláč, -u s.m. plâns, din cr.
plāmic, -u s.m. flacăra, văparie, pară, din cr.
plāmníc, -u s.m. flacăra, văparie, pară, din cr.
platí v. tr. a plăti, din cr.
plat''e, -a s.f. plată, salariu, din cr.
plés, -u s.m. bal, dans, din cr.
pletí v. tr. a împleti, a tricota, din cr.
pliviñé, -élu s.m. buruiană, čakavismul
plišív, -a adj.chel, čakavismul
plug, -u, plúgure, -urle s.m. s.n. plug, din cr.
plut'', -ile s.f. plămân, din cr.
pl'ucní v. a scuipa, din cr.
pl'ukēī v. a scuipa, čakavismul
po adv. în mijlocul, prin, printre, čakavismul
poberí v. a culege, a recolta, a aduna, din cr.
pobilí v. tr. albi, a face alb, čakavismul
pobirēī v. tr. a culege, a recolta, a aduna čakavismul
pobirūī v. tr. a culege, a recolta, a aduna čakavismul
pocapl'í v. tr. a picura, a curge picătură cu picătură, din cr.
pócle adv. apoi, čakavismul
poclecní v. a îngenunchia, din cr.
pocosí v. a cosi, a secera, din cr.
pocrepeī v. a crăpa, a muri, čakavismul
pocróv, -u s.m. acoperiș, din cr.
pocusí v. a gusta, a degusta, čakavismul
pocvarí v. a strica, a deteriora, a corupe, a vicia, din cr.
počíní v. tr. a se odihni, din cr.
podielí v. a despărți, împărți, din cr.
podloží v. tr. a pune sub, a imputa, din cr.
pódne s.n. amiază, din cr.
podrigní se v. a râgâi, din cr.
poduzét''e, -a s.f. firmă, întreprinzător, din cr.
pogāce, -a s.f. lipie, turtă, din cr.
poginí v. a pieri, a pierde viața, a deceda, din cr.
pogledí v. a arunca o privire, din cr.
pogodí se v. refl. a se înțelege, a cădea de acod, din cr.

pogostí v. a ospăta, a trata cu mâncare și băutura, din cr.
pogovaręi se v. refl. a sta de vorbă, a conversa, a vorbi, a discuta, din sl.**
pogovarúi se v. refl. a sta de vorbă, a conversa, a vorbi, a discuta, din sl.**
pogulí v. tr. a smulge, a dezrădăcina, čakavismul
pogutní v. a înghiți, a înghiți cu lăcomie**
poletí v. a alerga, a da fuga, din cr.
poločí v. tr. a bea, din cr.
poloví v. tr. a prinde, a vâna, din cr.
položí v. tr. a pune, a așeza, a plasa, a depune
pol'ubí v. a săruta, din cr.
pomařit'', -u s.m. iunie, čakavismul
pomalo adv. lent, ușor, čakavismul
pometí v. a curăța, a mătura, din cr.
pomídor, -u, -i s.m. tomată, čakavismul
pomirí se v. refl. a se împăca, a face pace, din cr.
pomislí v. tr. a gândi, a chibzui, din cr.
pomúžę v. tr. a mulge, din cr.
pomuzí v. tr. a mulge, din cr.
ponedíl'ac, -u s.m. luni, čakavismul
ponudí v. tr. a oferi, a pune la dispoziție, din cr.
ponuieș v. a oferi, a pune la dispoziție, a propune čakavismul
popalí v. tr. a arde, a incendia, a distruge prin foc, din cr.
popâr, -u s.m. piper**
popí v. a bea, din cr.
popraví v. a repara, a recondiționa, a corecta, din cr.
porabí v. a întrebuința, a folosi, din cr.
poravnęi v. a nivela, a face plan, din cr.
pórât, -u s.m. port, čakavizam
pórez, -u s.m. impozit, impunere, taxă, din cr.
porezbí v. a rupe, a sparge, a sfărâma, a zdrobi, din cr.
porívui v. a da un brânci, a împinge, a înghesui, čakavismul
portún, -u s.m. s.n. intrare, čakavismul
portíiún, -u s.m. s.n. porție, rație, čakavismul
posadí v. a sădi, a planta, din cr.
poscakei v. a sălta, a sări, din cr.
poseči v. tr. a tăia, a doborî, din cr.
posí v. tr. a semăna, din cr.
posirí se v. refl. a se coagula, a se închea, a se prinde, din cr.
poslagei v. a orânduia, a aranja, a compune, a forma, din cr.
posluží v. tr. a servi, din cr.
posolí v. tr. a săra a pune sare, din cr.
pospí v. tr. a acoperi, din cr.
postaní v. tr. a deveni, din cr.
postaví v. tr. a pune, a așeza, din cr.
postí v. a posti, din cr.
postóę, -a s.f. pantof, čakavismul
posúde, -a s.f. veselă, din cr.
poșni v. a începe din cr.
pot, -u s.m. sudoare, transpirație, čakavismul
pótân, pótne adj. asudat, transpirant, čakavismul
potegní v. tr. a trage, a târi, a trage, din cr.
potepli v. a încălzi, čakavismul

potí se v. a asuda, a transpira, čakavismul
potóc, -u s.m. s.n. pârâu, torent, din cr.
potopí se v. refl. a se scufunda, a se duce la fund, din cr.
pótrebân, pótrebna, pótrebno adj. necesar, trebuincios, din cr.
potríba s.f. trebuința, necesitate, čakavismul
potučí v. a bate la ușa, din cr.
povârteĭ v. a scoate, a trage afară, a extrage**
poveží se v. refl. a se lega, a se uni, din cr.
poví v. tr. a înfășa, din cr.
povratí se v. refl. a reveni, a se întoarce, a se înapoia
povučí se v. refl. a se retrage, din cr.
pozdraví v. tr. a saluta, a da bună, din cr.
pozoví v. a invita, a chema, din cr.
poželí v. a dori, a ura, din cr.
požní v. a secera, din cr.
prádied, -u s.m. străbunic, străbun, din cr.
prâg, -u, -ure, -urle s.m. s.n. prag, început, din cr.
prâh, -u s.m. praf, pulbere, din cr.
praší v. a acoperi, a umple de praf, din cr.
pratí v. tr. a însoși, a urmări, din cr.
právi, práveĭ, právile, práva adj. adevărat, din cr.
pravo adv. în mod just, din cr., din cr.
praví v. tr. a face, a fabrica, a produce, din cr.
prâvo s.n. drept, din cr.
prâzân, prazneĭ adj. gol, inutil, van, din cr.
prâznic, -u s.m. sărbătoare, din cr.
praží v. a frige, a prăji, din cr.
préco pred. pe, peste, deasupra, din cr.
pregní se v. a înclina, din cr.
prekiní se v. refl. a desprinde, a detașa, a rupe, a smulge, a tăia, a reteza, din cr.
prénono, prénoni s.m. străbunic, străbun, čakavismul
prépeliteĭ, -a, prépelite, -ele s.f. prepeliță, din cr.
présednic, -u, préседниĉ, -i s.m. președinte**
prestatí v. tr. a înceta, a sta, a întrerupe, din cr.
prestraší se v. refl. a se speria, a se înspăimânta, a se înfricoșa, din cr.
previše adv. prea mult, excesiv, peste măsură, din cr.
priberí v. a aduna, a concentra, din cr.
približúĭ se v. refl. a se apropia, din cr.
pricaží se v. refl. a se arăta, a se prezenta, din cr.
pricl'učí v. tr. a lega, a racorda, din cr.
pricopeĭ v. a săpa din nou, a resăpa, čakavismul
pricriží se v. a face semnul crucii, čakavismul
pričudí se v. a se mira, a rămâne surprins**
prifalí v. a începe să dispară, din cr.
prihití v. tr. a inversa, a răsturna**
priĭatel', -u s.m. prieten, din cr.
prikiní v. tr. a rupe, a fărâma, a sparge, čakavismul
prilica s.f. ocazie, circumstanță, situație, din cr.
prímer, -u s.m. exemplu, čakavismul
primí v. a primi, a lua, a recepta, din cr.
priorí v. a ara, čakavismul
pripraví v. tr. a pregăti, a aranja, a amenaja, din cr.

pripremí se v. refl. a se pregăti, din cr.
príroda s.f. natură, din cr.
prisăd, -u s.m. transplant, răsad, čakavismul
prisadí v. tr. a transplanta, a răsa, čakavismul
priscacúi v. a sări, a face un salt, a omite, čakavismul
prisečí v. tr. a decupa, a tăia, čakavismul
pristraši se v. refl. a se înfricoșa, a se speria, čakavismul
pritečí v. a fi mai înalt decât, a întrece în înălțime, čakavismul
prítiskej v. tr. a strânge, a apăsa, a presa, a comprima, din cr.
pritresí v. a percheziționa, a scotoci, a scormoni, čakavismul
prítvorí se v. refl. a se schimba, a se transforma, čakavismul
prítestí se v. refl. a se împărtăși, din cr.
privarí v. tr. a păcăli, a induce în eroare, a înșela, čakavismul
priveží v. a lega, a fixa, a amara, din cr.
priviše, privíse adv. prea mult, peste măsură, čakavismul
prizneji v. tr. a recunoaște, a admite, a mărturisi, din cr.
probodí v. tr. găuri, a străpunge, a perfora, din cr.
progutej v. tr. a înghiți, din cr.
prolit'e, -a s.f. primavară, čakavismul
prominí v. tr. a schimba, čakavismul
prominí se v. refl. a se schimba, čakavismul
promislí v. a gândi, a reflecta, a medita, a chibzui, din cr.
pronašuj v. tr. a transmite*
propadí v. a cădea prin, în, a decădea, a se ruina, a slăbi, din cr.
propuší v. tr. a ațâța
prospí v. tr. a vărsa, a împrăști, a presăra, din cr.
prošetj se v. refl. a face o plimbare, din cr.
prótv prep. contra, împotriva, din cr.
protedí v. tr. a strecura, a filtra, čakavismul
próva s.f. încercare, experiment, experimenta, čakavismul
provedí v. tr. a conduce, a petrece, din cr.
prověj v. tr. a încerca, a experimenta, a proba, čakavismul
provučí se v. refl. a se târî, a înainta anevoie, din cr.
prúga s.f. linie, dungă, vargă, din cr.
psuú v. a înjura, a huli, a ultragia, din cr.
pucní v. a exploda, din cr.
púče, -a s.f. pușcă, din cr.
púle, -a s.f. Pola
puléte, -a s.f. mămăligă*
pup, -u, púpure, -urle s.m. s.n. mugur, boboc, din cr.
pupâc, -u s.m. buric, ombilic, din cr.
puší v. a sufla, din cr.
putú v. a călători, din cr.
puž, -u, puž, -i s.m. melc, din cr.

R

râbar, -u s.m. brigand, bandit, tâlharm, hoț de drumul mare**
rabí v. tr. trebuie, a fi necesar, a folosi, din cr.
račún, -u s.m. calcul, socoteală, cont, din cr.

računěi v. a număra, a socoti, a calcula, din cr.
răd adv. cu plăcere, bucuros, čakavismul
răda adv. cu plăcere, bucuros, din cr.
radiť, -u s.m. cicoare, din cr.
rădost, -a s.f. bucurie, din cr.
raĩ , -u s.m. s.n. rai, paradis, din cr.
ramnĩte, -a s.f. câmpie, șes, čakavismul
ranĩ v. a răni, a leza, din cr.
răno adv. devreme, din cr.
rascopěi v. tr. a face săpături, a răscoli, din cr.
raskinĩ v. tr. a sfășia, a rupe în bucăți, din cr.
rasplel'eĩ v. tr. a deznoda*
rastresĩ v. tr. a arunca, a zvârli, a azvârli, din cr.
rastĩ v. a crește, din cr.
rasvetlĩt, -a, -o adj. iluminat, luminat, čakavismul
ravân, ravna, ravno adj. drept, egal, plat, din cr.
ravnĩta s.f. câmpie, din cr.
razbĩ v. a rupe, a sparge, din cr.
razbĩzi se v. refl. a fugi care încotro, a se împrăștia fugind în toate părțile, čakavismul
razgovarũĩ v. a vorbi, a discuta, a sta de vorbă, din cr.
razidĩ se v. refl. a se despărți, a se separa, čakavismul
raziadĩ se v. refl. a se mânia, a se înfuria, a supăra, čakavismul
razbõĩnic, -u s.m. brigand, bandit, din cr.
răzred, -u s.m. clasă, categorie, din cr.
razrušĩt, -a adj. dărâmat, čakavismul
razumĩ v. tr. a înțelege, a pricepe
razvit, -a adj. dezvoltat, format, din cr.*
răžân, -u s.m. frigare, din cr.
red, -u, redure, -urle s.m. s.n. rând șir
rédom adv. unul după altul, din cr.
reguleĩ v. tr. a pune în ordine, a pune la punct, čakavismul
respareĩ v. tr. a deschide, a despica, a crăpa, a rupe, din cr.
resporedĩ se v. refl. a aranja, a așeza, a ordona, a rânduĩ, a așeza în ordine, din cr.
resušĩ se v. refl. a se diseca, din cr.
rešetca s.f. gratii, grilaj, zăbrele, din cr.
rešĩ v. tr. a hotări, a decide, a rezolva, čakavismul
reširĩ v. tr. a lărgi, a lăți, a extinde, din cr.
rešetũĩ v. tr. a respecta, čakavismul
rezbĩ v. tr. a rupe, a sparge, din cr.
rezelenĩ se v. refl. a se înverzi, din cr.
rezumĩ v. tr. a înțelege, din cr.
rĩbar, -u s.m. pescar, din cr.
rĩbe, -a s.f. pește, din cr.
rigěĩ v. a vomita, a voma, a vărsa, čakavismul
rĩke, rĩca s.f. Rijeka, čakavismul
riveĩ v. a împinge, a înghesui, čakavismul
rõbe, -a s.f. îmbrăcăminte, din cr.
rod, -u s.m. rudenii, din cr.
rõdbina s.f. rudenii, din cr.
rodĩ v. tr. a naște, din cr.
rodĩ se v. refl. a se naște, din cr.
rõdvine, -a s.f. rudenii*

ródendan, -u s.m. zi de naștere, din cr.
rov, -u s.m. șanț, groapă, gaură, din cr.
róža, -a s.f. floare, čakavismul
rubídež, -a s.f. mură, mur, rug, čakavismul
rúca s.f. mână, din cr.
ručěi v. a prânzi, a dejuna, din cr.
rumún, -u, rumún, -i s.m. român
rumúnski, -a adj. român, românesc
rúsac, -u s.m. s.n. rucsac, raniță*
rušévina s.f. dărâmare, năruire, din cr.
ruždi v. a coji, a jupui, a despuia

S

sábl'e, -a, -i, -ile s.f. sabie, din cr.
sacacóv, -e, -i, -ile adj. (de) tot felul, de tot soiul, čakavismul
sadí v. tr. a sădi, a planta, din cr.
sáki, sáca pron. nehot. fiecare, čakavismul
salátež, -a s.f. salată, din cr.
salón, -u s.m. salon, din cr.
sámo adv. numai, doar, din cr.
sapún, -u, sapúne, -ele s.m. săpun, din cr.
sárme, -ele s.f. sarma, din cr.
sav, savež, savo adj. pron. nehot. așa, asemenea, astfel, atare, din cr.
sâmán, -u, sâmíni s.m. târg de săptămână, iarmaroc, čakavismul
sârkež v. tr. a sorbi, a lipăi, din cr.
sârnež, a s.f. căprioară, din cr.
sârp, -u, sârpure, -urle s.m. s.n. seceră, din cr.
scakež v. tr. a sări, a sălta, din cr.
scále, -ele s.f. scară, treaptă, čakavismul
scalež v. a coborî, a lăsa în jos, čakavismul
scleší v. tr. a tăia cu dalta, a ciopli, din cr.
scoc s.m. săritură, salt, din cr.
scočí v. a sări, a sălta, din cr.
scopěi v. tr. a săpa, a descoperi, čakavismul
scóro adv. gata, čakavismul
scorúp, -u s.m. s.n. smântână*
scórta s.f. cojița, coajă subțire*
scriválo s.n. jocul de-a v-ați ascunselea, čakavismul
scrózi adv. de tot, cu totul, de la un căpat la altul, čakavismul
scuhěi v. tr. a termina de ars, a termina de copt, a găti, a pregăti mâncare, din cr.
scúpa adv. împreună, laolaltă, la un loc, în comun, din cr.
scupí v. tr. a strânge, a aduna, a acumula, din cr.
scupl'eí v. tr. a aduna, a strânge, a acumula, din cr.
secrét, -u, secrét, -i s.m. secret, mister
sédâm num. card. șapte, din cr.
sedâmnast num. card. șaptesprezece, din cr.
séliste, -a, sélište, -a s.f. satul nostru*
semiravež v. a semăna, a planta*
seńal, -u s.m. semn, čakavismul

senóci adv. ieri-seară, aseară*
sezdesét num. card. șazeci, din cr.
shvatí v. a înțelege, a pricepe, din cr.
sícân s.m. ianuarie, čakavismul
sigurán, sigúrna, -o adj. sigur, de nădejde, cert, exact, incontestabil, din cr.
sigúrno adv. sigur, cert, fără îndoială, din cr.
síla s.f. grabă, pripă, din cr.
sińal, -u, -e, -ele s.m. semn, čakavismul
siromáh, -u s.m. sărac sărman, din cr.
siromáski, siromaska adj. sărac nevoiaș, din cr.
siromáština s.f. sărăcie, mizerie, din cr.
sírota s.f. orfană, din cr.
siťe, -a, -e, -ele s.f. sită, ciur, din cr.
síc, -u, -ure, -urle s.m. s.n. găleată pentru apă, čakavismul
sívast, -e adj. griu, cenușiu, din cr.
slábo adv. slab, fără putere, din cr.
slageĩ v. tr. a aranja, a form, a compune, a orândui, din cr.
sláme, -a s.f. pai, din cr.
slanine, -a s.f. slănină, din cr.
sličán, slična, slično adj. similar, analog, asemănător, din cr.
slína s.f. salivă, scipat, din cr.
slinav, slínava adj. mucos, bălos, din cr.
slíva, -e, -ele s.f. prun, prună, čakavismul
slip, e adj. orb, čakavismul
slóbodno adv. liber, neocupat, din cr.
složí v. tr. a aranja, a form, a compune, a orândui, din cr.
slúčaĩno adv. întâmplător, incidental, ocazional, accidental, din cr.
slúga s.m. slugă servitor, din cr.
sluzí v. tr. a sluji, a servi, din cr.
službeníc, -u s.m. funcționar, salariat, din cr.
slúžbe, -a s.f. serviciu, slujbă, din cr.
služí v. tr. a sluji, a servi, din cr.
smíh, -u s.m. s.n. răs, čakavismul
smírom, smíroma adv. contant, mereu, continuu, čakavismul
smóle, -a s.f. ceară, din cr.
smrícve, -a s.f. ienupăr, abete, čakavismul
snop, -u, snópure, -urle s.m. s.n. snop, din cr.
sóba s.f. cameră, odaie, din cr.
soldat, -u, soldat, -i s.m. soldat, ostaș, militar, čakavismul
spalí v. tr. a arde, a incendia, a distruge prin foc, din cr.
spárhet, -u, sparhete, -ele s.m. s.n. mașină de gătit**
spasí v. tr. a salva, a scăpa, din cr.
spečí v. tr. a coace, a frige, čakavismul
spel'eĩ v. tr. a conduce afară, a aduce, a conduce, a însoși, čakavismul
spiñeĩ v. tr. a urmări pe cineva, a spiona, čakavismul
spilí v. tr. a sfârși de tăiat cu ferăstrăul, čakavismul
splat''uí v. tr. a plăti, a achita, čakavismul
splasi v. tr. a speria, a înspăimânta, čakavismul
spliví v. tr. a ieși la suprafața apei, a se salva înotând, čakavismul
spórâc (sporc), spórke adj. murdar, murdărit, nespălat, čakavismul
spoštúi v. tr. a respecta, a stima, čakavismul
spraví v. tr. a pregăti, a prepara, čakavismul

spremí se v. refl. a se pregăti, din cr.
sprétân, sprétna adj. abil, dibaci, priceput, din cr.
sprovedí v. tr. a conduce, a realiza, din cr.
spustí v. tr. a lăsa să iasă, a lăsa să cadă, din cr.
srámote, -a s.f. rușine, infamie, dezonoare, din cr.
srébro s.n. argint, din cr.
sredína s.f. mijloc, centru, din cr.
srédu s.m. marție, čakavismul
sríčan, sríčne, sríčan, sríčna adj. fericit, norocos, čakavismul
sríčno adv. din fericire, în chip fericit, čakavismul
sríțe, -a s.f. fericire, noroc, čakavismul
stále, -a s.f. staul, grajd, din cr.
stân, -u s.m. apartament, din cr.
starâț, -u s.m. bătrân, moșneag, din cr.
stárost, -a s.f. bătrânețe, vârstă, din cr.
stâble, -a s.f. arbore, copac, din cr.
stâcla, stâcli, -ile s.f. sticlă, lentilă, din cr.
stâza s.f. cărare, potecă, din cr.
stegní v. a extinde, a dilata, din cr.
steñeï v. a geme, din cr.
stiskeï v. tr. a stânge, a presa, a comprima, din cr.
stisní v. tr. a stânge, a presa, a comprima, din cr.
sto num. card. sută, din cr.
stópe, -a s.f. talpă
stóriie, -a s.f. poveste, povestire, nuvelă, čakavismul
stótine, -a s.f. sută, serie de o sută de unități, din cr.
stózer, -u s.m s.n. comandă, din cr.
strășân, strașna adj. teribil, îngrozitor, primejdios, grozav, oribil, din cr.
strași v. tr. a speria, a înspăimânta, din cr.
stražar, -u s.m. gardian, paznic, din cr.
stréla s.f. săgeată, suliță, dardă, čakavismul
stresí v. tr. a scutura, a goli**
strilí v. tr. a exploda, a trage cu arma, čakavismul
stríl'ei v. tr. a săgeta, a lovi cu săgeata, a împușca, čakavismul
strínę s.f. mătușă, din cr.
strít, -u s.m. unchi, din cr.
striži v. a tunde, din cr.
stróșac, -u s.m. cheltuială, speze, čakavismul
stučí v. a pisa, a fărâmița, a bate, čakavismul
stúmig, -u s.m s.n. stomac*
stup, -u, stúpure, -urle s.m. s.n. coloană, din cr.
stuťí v. tr. a pisa, a fărâmița, a bate, čakavismul
stvar, stvará s.f. lucru, din cr.
súcna s.f. aba, postav*
sud, -u s.m. judecată, tribunal, din cr.
súdbina s.f. soartă, destin, ursită, fatalitate, din cr.
sudníc, sudnič, -i s.m. judecător*
sudnña, -a s.f. sală de judecată*
súgo s.m. suc, sos, čakavismul
suséd, -u, suséz, -i s.m. vecin, čakavismul
susęde, -a, sųsede, -ele s.f. vecină, čakavismul
susnevițe, -a s.f. Šušnjevița

súza s.f. lacrimă, din cr.
súze, -a, -e, -ele s.f. lacrimă, din cr.
svát, -u s.m. nuntaș, din cr.
svéti, svéte, svétile, svéta adj. sfânt, sacru, din cr.
sviče, -a s.f. lumânare, čakavismul
svirí v. tr. a cânta, čakavismul, din cr.
svít, -u s.m. popor, lumea, oameni, čakavismul
svítí se v. refl. a se străluci, a iradia, a se sclipi, čakavismul
svladeĭ v. tr. a învinge, a întrece, a depăși, a triumfa

Ș

șâke, șace s.f. mână, palmă, din cr.
șcafuniĭe, -ele s.f. pl. ciorapi, čakavismul
șcâre, -ele s.f. pl. foarfece, din cr.
șcârbi v. a se îngrijim a se preocupa, čakavismul
șcôde, -a s.f. pierdere, pagubă, daună, prejudiciu, stricăciune
școdí v. tr. a prejudicia, a păgubi, a strica, čakavismul
șcôle, -a s.f. școală, din cr.
șcôleĭ v. tr. a învăța, a instrui, a face studii, a școlariza, čakavismul
școpí v. tr. a castra, a jugăni, din cr.
șcríne, -a s.f. coșciug, sicriu, din cr.
șcripeĭ v. a trosni, a pârâi, a scârțai, din cr.
șépast, -e adj. șchiopat, din cr.
șesnâist num. card. șaisprezece, din cr.
șest num. card. șapte, din cr.
șeteĭ v. a se plimba, a face o plimbare, din cr.
șetimane, -a s.f. săptămână, din it., čakavismul
șetémbar s.m. septembrie, čakavismul
șetné, -a s.f. plimbare, din cr.
șezdeset num. card. șizeci, din cr.
șípac, -u s.m. rodiu, rodier, trandafir sălbatic, din cr.
șkerĭ s.m. pl. glume, șage, pozne, čakavismul
șnâideriĭa s.f. croitoreasă, din germ.
șóldi s.m. mn. bani, čakavismul
șpâg, -u, șpagure, -urle s.m. sfoară, șiret, șnur, čakavismul
șpârhet, -u s.m. mașină de găti*
șpigéte, -ele s.f. mn. șnur, sfoară, șir, čakavismul
șpĭe, -a s.f. spionaj, čakavismul
șpiĭa s.f. cap, vârful, frunte
șpotěĭ se v. refl. a lua în derâdere, a persifla, čakavismul
șpriĭeĭ v. tr. a stropi, čakavismul
șpurgét, -u s.m. mașină de gătit*
ștérna s.f. pancreas, čakavismul
ștof, -u s.m. pânză, din germ.
ștoriĭe, -a s.f. poveste, povestire, nuvelă, čakavismul
ștraĭa s.f. cârpă, zdreanță, čakavismul
știpkeĭ v. tr. a ciupi, a pișca, din cr.
șufét, -u s.m. s.n. pod, čakavismul
șúla, -e s.f. școală, čakavismul
șúma s.f. pădure, codru, din cr.

tabâc, -u s.m. tutun, čakavismul
tacuîn, -u, -e, -ele s.m s.n. portmoneu, portofel, čakavismul
taîi v. tr. a tăinui, a ține în secret, a ascunde, din cr.
taliîân, -u s.m. italian, din cr.
tarâț, -u s.m. s.n. terasă, čakavismul
tât s.m. hoț, tâlhar, čakavismul
tâman, tâmna, tâmno adj. rău, slab, malișios, din cr.
tâmno adv. slab, rău, din cr.
tânží v. acuza, a acționa în justiție, a intenta proces**
târbúh, -u s.m. stomac, din cr.
târd, târde, târdo adj. dur, tare, solid, robust, čakavismul
târgeî v. tr. a smulge, a scoate din rădăcini, a trage afară, din cr.
târgovîna s.f. magazin, butic, comerț, din cr.
târs, -u, târsure, -urle s.m. s.n. curmei de viță, curpen, din cr.
târsât, -u s.m. Trsat
târst, -u s.m. Trst
tecalaț, -u, tealți s.m. teșator, textilist, din cr.
telîne, -a s.f. corp, čakavismul
teplí v. tr- a încălzi, a face cald, čakavismul
teplí se v. refl. a se încălzi, čakavismul
teșco adv. greu, din cr.
tetác, -u s.m. unchi, din cr.
téžac, teșca, teșco adj. greu
težác, -u, težat, -i s.m. plugar, agricultor, țaran, din cr.
tícve, -a s.f. dovleac, čakavismul
tir, -u s.m. împușcătură, čakavismul
tisút' n. card. mie, din cr.
tīédân, -u s.m. săptămână, din cr.
tobóže adv. chipurile, pasămite, ca și cum, din cr.
točí v. a vărsa, a turna, din cr.
tolíco adv. atât, din cr.
topóle, -a s.f. plop, din cr.
tórba s.f. geantă, servieța, din cr.
tráctor, -u s.m. tractor, din cr.
tráctorist, -u s.m. tractorist, din cr.
traîeî v. a dura, a rezista, a se păstra, a trăi, din cr.
tramval', -u s.m./s.n. tramvai, din cr.
trébe, tréba s.f. necesitate, trebința, nevoie**
trefí v. tr. a ghici, a nimeri
trefí se v.refl. a avea de gând, a-și pune în gând, čakavismul
trépevița s.f. geană*
tresí se v. refl. a se scutura, a tremura, a avea frisoane
trídeset num. card. trezeci, din cr.
trinóg, -u s.m. trepid, măsuță cu trei picioare din cr.
trisiní v. a se lovi, a se izbi, čakavismul
trísce s.f. palmă, lovitură cu palmă, čakavismul
trúdân, trúdna adj. obosit, ostenit, trudit, din cr.
trúmba s.f. trompetă, čakavismul *
trupí v. a izbi, a lovi, a da o lovitură, čakavismul

tučí v. tr. a bate, a izbi, a lovi, a da o lovitură, din cr.
trut, -u s.m. trântor, din cr.
tuží se v. refl. a se bate, a se lupta, din cr.
túžân, túžna adj. trist, din cr.

T

țâr, -u s.m. împărat, din cr.
țărița s.f. împărătească, din cr.
țarstvo s.f. împărăție, din cr.
țep, -u, țepure, -urle s.m. s.n. dop, cep, din cr.
țepic, -u s.m. Ćepić
țesân, -u s.m. usturoi, čakavismul
țesân, -u s.m. usturoi, čakavismul
țidí v. tr. a strecura, a filtra, čakavismul
țidíla s.f. filtru, čakavismul
țipí v. tr. a altoi, čakavismul
țipiveĩ v. tr. a altoi, čakavismul
țiribirski adv. țiribean, čakavismul
țița, -e, -ele s.f. mamelă, sân, din cr.
țuční se v. refl. a se așeza pe vine, a se chirci, din cr.
țvârčâc, -u s.m. greier, din cr.
țvetí v. a înflori, čakavismul

T''

t''a pron. inter. ce, čakavismul
t''apeĩ v. tr. a apuca, a prinde cu putere, a smulge, din cr.
t''âvca s.f. stancă, stâncuță, din cr.
t''édân, -u s.m. săptămână*
t''orav, -e adj. orb, din cr.
t''up, -u s.m. s.n. smoc de păr, moț, din cr.

U

ucočí se v. refl. a lipsi de elasticitate, de flexibilitate, a înțepeni, din cr.
účkę, úcca s.f. n. propriu Učka
údine s.f. n. propriu Udine
udovâc, -u s.m. văduv, din cr.
uglávno adv. în esența, în fond, în linii mari, în principa, din cr.
ugoní v. tr. a dezlega, a descifra, čakavismul
ugostí v. a ospăta, a trata cu mâncare și băutura, din cr.
úiať, -u s.m. uchi, čakavismul
ulaží v. a depune, a plasa, a investi, din cr.
ulí v. tr. a turna, a vărsa, din cr.
uloví v. tr. a prinde, a vâna, din cr.
uloží v. tr. a orându, a aranja, a compune, a forma, din cr.

umisí v. tr. a frământa, a plămădi un aluat, čakavismul
umislí se v. a imagina, a concepe, din cr.
umucní v. a amuți, a tăcea, a rămâne mut, din cr.
uništi v. a distruge, a stârpi, a devasta, a extermina, din cr.
unúc,-u, unúti s.m. nepot, din cr.
upotrebl'úi v. tr. a folosi, din cr.
urę, -a, úra pl. úre s.f. oră, ceaș, čakavismul
uredí v. tr. a pune în ordine, a pune la punct, a orându, din cr.
uróki s.m. pl. deochi, farmec, čakavismul
usadí v. tr. a sădi, a planta, din cr.
ustaví se v. refl. a se opri
ustraši se v. refl. a speria, a înspăimânta, a înfricoșa***
utární v. a amorti, a înțepeni, din cr.
utopí se v. refl. a se îneca, din cr.
utórác, -u s.m. marți, din cr.
útkę s.f. Učka
uviieš se v. refl. a înfășura, a înveli, din cr.
uzanę, -a s.f. obicei, čakavismul
uzgaięi v. tr. a crește, a cultiva, a îngriji, din cr.
uzideš v. a construi, a ridica, a înălța
uzânę, -a s.f. obicei, čakavismul
užęi v. a avea obiceiul, a obișnui, čakavismul

V

va prep. în, čakavismul
vadí v. tr. a scoate, a trage afară, a extrage
váz, -u s.m./s.n. vază, din cr.
vazâm, -u s.m. paște, čakavismul
vârč, -u, -ure, -urle s.m. vas, oală, borcan, din cr.
vârh, -u, vârhure, -urle s.m. s.n. vârful, din cr.
vârlo adv. foarte, tare, din cr.
věcerńi (věcerńile), věcerńa adj. de seară, seral, din cr.
vénâț, -u pl. vénți s.m. coroană, coronă, čakavismul
vesé, vęseę adj. fericit, vesel, din cr.
veselí se v. refl. a se bucura, a se umple cu bucurie, din cr.
vésel'e, -u s.m. bucurie, din cr.
vetúre, -a s.f. mașină, čakavismul
već adv. deja, din cr.
većinoma adv. în mare parte, de cele mai multe ori
vețere, -a s.f. cină, masa de seară, din cr.
vikęi v. a striga, a zbiera, a țipa, din cr.
víla s.f. vilă, din cr.
vínograd, -u s.m. vie, podgorie, din cr.
víra s.f. credință, convingere, religie, din cr.
visí v. a atârna, a spânzura, a fi agățat, din cr.
visíne, -a s.f. înălțime, altitudine, din cr.
visóc, visóke, visóco, visot (visóke) adj. înalt, mare, din cr.
visoco adv. sus, în sus, la mare înălțime, din cr.
víše adv. mai mult, mai, din cr.
vítez, -u s.m. cavaler, din cr.

vlah, -u, vlaš, -i s.m. s.f. istroromân, čakavismul
vlahiîne, -a s.f. vlahă, čakavismul
vláski adv. vlahean, čakavismul
vóiske, vóisca s.f. armată, oaste, trupe, din cr.
volí v.tr. a iubi, a prefera, din cr.
volósca s.f. Volosko
vól'e, -a s.f. voie, voința, din cr.
vósâc, -u s.m. ceară, din cr.
voz, -u, vózure, -urle s.m. s.n. dric, vagon*
vrana s.f. cioară, din cr.
vrebeŭ v. a pîndi, a sta la pînda, din cr.
vreĵe, -a s.f. timp, vreme, čakavismul
vrídân, vrídne adj. capabil, apt, îndreptățit, čakavismul
vrútâc, -u s.m. izvor, sursă, čakavismul

Z

za prep. pentru, din cr.
zabí v. tr. înfige, a bate cu cuie, din cr.
zabodí v. tr. a înfige, a bate cu cuie, din cr.
zabraní v. a opru, a împiedica, din cr.
zacâsní se v. refl. a întârzia, din cr.
zaclatí v. tr. a scutura, a clătina, a agita, din cr.
zacol'í v. a tăia, a înjunghia, din cr.
zâcon, -u s.m. lege, din cr.
zakopúŭ v. a îngopă, din cr.
zacuhęŭ v. tr. a arde, a coace, a fiebre, din cr.
zâč adv. de ce, pentru ce, čakavismul
začepí v. a astupa, a închide gura cuiva, din cr.
zâdní, zadńe adj. posterior, de la urmă, ultim, din cr.
zadovol'an, zadovol'na adj. mulțumit, satisfăcut, din cr.
zadovol'stva s.f. mulțumire, satisfacție, din cr.
zâdruge, -a s.f. cooperativă, din cr.
zagârcl'aví v. a înghiți, a se îneca, čakavismul
zagrâní v. a acoperi, din cr.
zagl'edí v. a privi fix, a rămâne cu privirea ațintită, din cr.
zagradí v. tr. închide cu un gard, zid, din cr.
zaguší v. tr. a strangula, a sufoca, čakavismul
zaktivúŭ v. tr. a cere, a pretinde, a reclama, čakavismul
zahvalí se v. a mulțumi, a fi recunoscător, din cr.
zaímí v. tr. a împrumuta, din cr.
zâĵno adv. imediat, čakavismul
zalı v. tr. a vărsa, a turna, a stropi, din cr.
zalıvúŭ v. tr. a vărsa, a turna, a stropi, čakavismul
zalostân, zalosne adj. trist, din cr.
zal'ubí se v. refl. a se îndrăgosti, a se amoreza, din cr.
zamahní v. a ridica mâna, din cr.
zamârzí v. tr. a urî, din cr.
zamolí v. tr. a cere, din cr.
zaorí v. tr. a răsună, din cr.
zapalí v.tr. a aprinde, a pune foc, din cr.

zapiseĭ v.tr. a nota, a lua note, a însemna, din cr.
zapiseĭ se v. refl. a se înscrie, a se înregistra, din cr.
zapletĭ v. tr. a înpleti, a întrețese, din cr.
zaposlí se v. refl. a se angaja, din cr.
zapovideĭ v. tr. a comanda, a ordona, čakavismul
zaprasi v. a prăfui, a umple de praf, din cr.
zápravo adv. în realitate, din cr.
zapustĭ v. a abandona, a lăsa în părăsire, din cr.
zareží v. a tăia, din cr.
zaručí se v. refl. a se logodi, din cr.
záručnik, -u s.m. logodnic, din cr.
zasivĭ v. a încărungi, a albi, din cr.
zasluží v. a câștiga, din cr.
zásto adv. de ce, pentru ce, din cr.
zasvitĭ se v. a străluci, čakavismul
zateplĭ v. a încălzi, a înflăcara, čakavismul
zatučí v. a bate, din cr.
zavârší v. a sfârși, a încheia, din cr.
zavĭ v. a înveli, a bandaja, din cr.
zavikeĭ v. a striga, din cr.
zaželĭ v. a dori, a uri, din cr.
zârne, -a, -e, -ele s.f. bob, din cr.
zbavĭ se v. refl. a se elibera, čakavismul
zberĭ v. a alege, čakavismul
zbĭ v. a scoate prin lovire, izbire, a izbucni, din cr.
zbiĭuĭ v. a șugui, a râde de, din cr.
zbirĭ v. tr. a selecta, a alege, , čakavismul
zbógu de prep. din cauza, ca urmare a, de ce**
zbudĭ se v. refl. a se trezi, čakavismul
zbunĭ se v. refl. a se dezorienta, a se deconcentra, din cr.
zdahní v. a scoate un suspin, un oftat, čakavismul
zdehnĭ v. a scoate un suspin, un oftat, čakavismul
zdihúi v. a suspina, a ofta, čakavismul
zdravl'e, -a s.f. sănătate, din cr.
zdólu adv. jos, čakavismul
zdignĭ v. a ridica, a înălța, čakavismul
zecântĭ v. a începe să cânte, čakavismul
zecârvavĭ se v. refl. a se înroși, a deveni roșu, din cr.
zekihní v. a strănuta*
zelén, -ę adj. verde, necopt, din cr.
zemoćĭ v. tr. a cufunda într-un lichid, a muia, din cr.
zénske, zénsca s.f. femeie, din cr.
zeorĭ v. tr. a răsună, din cr.
zep, -u, zépure, -urle s.m. s.n. buzunar, čakavismul
zepovideĭ v. a comanda, a ordona, čakavismul
zepâprĭ v. tr. a pipera, a face iute, picant, din cr.
zesluží v. tr. a câștiga, din cr.
zestraši v. tr. a speria, a înfricoșa, a intimida, din cr.
zet, -u, zéture, -urle s.m. ginere, cumnat, din cr.
zgoĭ v. tr. a crește, a cultiva, čakavismul
zgorĭ v. a arde, a se consuma prin ardere, čakavismul
zĭmski, zimsca adj. de iarnă, iernatic, hibernal, din cr.

zisečí v. tr. a tăia, čakavismul
živí v. a trăi, a locui, din cr.
zlătân, zlatneę, zlatnile, zlatna adj. din aur, din cr.
zlăto s.n. aur, din cr.
zletí v. a zbura afară, čakavismul
zmaí, -u s.m. zmeu, balaur, dragon, din cr.
zmislí v. a inventa, a născoci, a scorni, čakavismul
zmislí se v. refl. a-și aminti, čakavismul
zmișeí v. tr. a amesteca, a face un amestec din, čakavismul
zmočí v. tr. a uda, a stropi, a umecta, a umezi ușor, čakavismul
zmuntí v. tr. a tulbura un lichid, čakavismul
znesí v. tr. a oua, čakavismul
zobl'í v. tr. a ciuguli, din cr.
zrac, -u s.m. aer, din cr.
zramní v. tr. a netezi, čakavismul
zrastí v. a crește, čakavismul
zribeí v. tr. a rade, čakavismul
zrív, zríla, zril' adj. copt, matur, čakavismul
zubátke, zubatca s.f. greblă, čakavismul
zubatí v. a grebla, čakavismul
zvadí v. a trage afară, a extrage, a scoate, čakavismul
zvírâc, -u, zvirți s.m. izvor, sursă, čakavismul
zvirína s.f. animal sălbatic, čakavismul
zvoní v. a suna, a bate clopotul, din cr.
zvozí v. a duce/a conduce în diverse locuri, čakavismul
zvučí v. a extrage, a scoate, čakavismul

Ž

ža adv. îmi pare rău, čakavismul
žaba s.f. broască, batrician, din cr.
žalostân, žalosna adj. trist, din cr.
ždribât, -u, ždripti s.m. armăsar tânăr, cârlan, čakavismul
želí v. a dori, a pofti, din cr.
žél'a, -a s.f. dorință, voință, urare, din cr.
žénske, žénsca s.f. femeie, din cr.
žénskiņe, -a s.f. femeie, čakavismul
žep, -u, žepure, -urle s.m. s.n. buzunar, čakavismul
žeravița s.f. jăratic, din cr.
žet, -u s.m. ginere, cumnat*
žétva s.f. secerare, seceriș, din cr.
žetvenác, -u s.m. iulie, čakavismul
žile, -a, -e, -ele s.f. venă, din cr.
žițe, -a s.f. sârmă, din cr.
živí v. a trăi, a locui, din cr.
živl'eńe, -a s.f. viața, din sl.
žní v. tr. a secera, din cr.
žní, -u s.m. secerare, seceriș, din cr.
žul', -u, -ure, -urle s.m. bătătură, din cr.
župân, -u s.m. prefect, din cr.
žut, -e adj. galben, din cr.

